

**En skole med mestring
og læringsglede
for alle elever**

Høyres ungdomsskolereform





Innhold

Sammendrag	5
Innledning	10
Bedre faglig forberedte elever	12
Innledning	12
Bakgrunn	13
Høyres anbefalinger	20
En skole med mestring og læringsglede	24
Innledning	24
Bakgrunn	25
Høyres anbefalinger	35
Tidlig og god oppfølging av fravær i skolen	40
Innledning	40
Bakgrunn	41
Høyres anbefalinger	44
Fornyelse av rådgivningstjenesten og økt rekruttering til yrkesfag	46
Innledning	46
Bakgrunn	47
Høyres anbefalinger	51
Profesjonelle skoleeiere og god kvalitetsutvikling i skolen	52
Innledning	52
Bakgrunn	53
Høyres anbefalinger	56
Et kvalitetsvurderingssystem som fremmer læring og utvikling	58
Innledning	58
Bakgrunn	59
Høyres anbefalinger	61
Oppsummering, prosess og tiltak	64
Samlet tiltaksliste	65
Sluttnoter	69



Sammendrag

Bakgrunn

Mye går bedre i norsk skole etter åtte år med Høyre i regjering. Rekordmange fullfører videregående skole, lærerne har fått et kompetanseløft, elevene er mer til stede og elevene med det svakeste utgangspunktet har løftet seg mest. Likevel er det fremdeles for mange som ikke mestrer skolen eller klarer å fullføre. Høyre gikk derfor til valg i 2021 på å gjennomføres en helhetlig ungdomsskolereform. I denne rapporten presenteres Høyres forslag for å utvikle en ungdomsskole med mestring og læringsglede for alle elever. En ungdomsskole hvor alle kan lese, skrive og regne skikkelig. En mer praktisk og variert ungdomsskole hvor elevene blir godt forberedt for videregående skole.

I dette sammendraget følger et utvalg av rapportens anbefalinger.

Utfordringer Høyre vil løse med ungdomsskolereformen

- Det er fortsatt for mange elever som er under kritisk grense i lesing, skriving og regning når de starter i 8. klasse, og som går ut av ungdomsskolen med svake grunnleggende ferdigheter.
- Det er betydelige kjønnsforskjeller i elevenes resultater.
- Det er et stort sprik mellom elevenes faglige nivå på ungdomsskolen, og skolen klarer ikke å tilpasse undervisningen til hver enkelt elev.
- Elevers motivasjon og opplevelse av mestring faller på ungdomsskolen.
- Det er for høyt fravær på ungdomsskolen.
- Ungdomsskolen gir ikke elever en god nok forberedelse til videre utdanning, særlig inn mot yrkesfaglige utdanningsløp.

1. Bedre faglig forberedte elever

Det er en klar sammenheng mellom elevers resultater på ungdomsskolen og sannsynligheten for å fullføre videregående opplæring. For mange går ut av grunnskolen uten tilstrekkelige faglige ferdigheter til å klare seg i videre utdanning og arbeid. Grunnleggende ferdigheter åpner dørene for videre læring, derfor vil Høyre gi skolene plikt til å gi intensiv opplæring til elever som sliter med lesing, skriving og regning. Små problemer kan også vokse seg store på ungdomsskolen,

derfor vil vi sørge for at tidlig innsats blir et prinsipp gjennom hele skoleløpet.



sliter med lesing
i 8. klasse



mangler grunnleggende
ferdigheter i matte

Viktigste tiltak:

- Innføre en plikt for skolene til å gi intensiv opplæring til elever med svake grunnleggende ferdigheter i lesing, skriving og regning ved start på 8.trinn. Det bør lages en plan for elevene med mål om å komme over kritisk grense.
- Innføre en plikt til samarbeid mellom kommune og fylkeskommune i overgangen mellom ungdomsskole og videregående, og legge til rette for innføringskurs før videregående for elever som går ut av grunnskolen med svake ferdigheter.
- Sikre skolens mulighet til å gi lekser, og utvikle nettbasert veiledningsmateriell for å spre kunnskap om hvordan lekser kan gis på en god måte.

Et løft for realfagene

Norge henger etter våre naboland i realfagsresultater på ungdomsskolen. Høyre vil innføre en ekstra time naturfag i uka på ungdomstrinnene, etablere flere talentsenter i realfag. Vi vil også åpne for at elevene kan velge ulik tilnærming til matematikk, slik som på videregående. Dette bør kunne gjøres innenfor dagens læreplan i matematikk og skal ikke begrense elevenes valgmuligheter senere på videregående skole.

Viktigste tiltak:

- Øke antallet naturfagstimer med en time i uka på 8.-10. trinn.
- Gi elevene på 9. og 10. trinn mulighet til å velge mellom en mer teoretisk eller praktisk tilnærming til matematikk i deler av undervisningstiden.
- Etablere flere talentsenter i realfag på vitensentrene.

Det viktigste for elevenes læring er lærerne

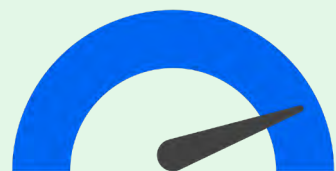
En god lærer er den viktigste enkeltfaktoren for elevenes læring. Alle elever skal møte en kvalifisert og faglig oppdatert lærer i klasserommet, og det må finnes karriereveier for lærerne som vil spesialisere seg på god undervisning.

Viktigste tiltak:

- Sikre at lærere som underviser i norsk, engelsk og matematikk har faglig ferdypning i faget i tråd med Solberg-regjeringens krav til ferdypning i undervisningsfag.
- Vurdere å utvide kompetansekrav til andre fag.
- Gjennomføre lærerspesialistordningen og lage flere karriereveier, blant annet i ledelse.

2. En skole med mestring og læringsglede

De fleste elever har et godt læringsmiljø og trives på skolen. Elevenes motivasjon faller imidlertid mot slutten av barneskolen. Årsakene til at mange ikke mestrer ungdomsårene er sammensatte, men hvis ungdomsskolen lykkes med å nå den enkelte elev og bygge et faglig og sosialt fundament er sjansen stor for at eleven vil lykkes i fremtiden.



86 % av elevene trives godt eller svært godt på skolen

Viktigste tiltak:

- Tidlig innsats må være en arbeidsform gjennom hele skoleløpet.
- Sikre at elevrådenes rolle i prosesser i skolen er formalisert og følges opp, at elevene inkluderes i prosesser som omhandler dem og at alle har mulighet til å gi tilbakemelding på hvordan de trives og lærer på skolen.
- Forsterke innsatsen mot mobbing, vold, trakassering og diskriminering.
- Gjennomføre et kompetanseløft i spesialpedagogikk i kommunene og fylkeskommunene, og sikre et godt tverrfaglig samarbeid mellom

skole, skolehelsetjeneste og PP-tjeneste og redusere bruken av ufaglærte i spesialundervisningen.

- Sikre god tilgang på helsesykepleiere og et fungerende lag rundt eleven som sikrer effektiv påkobling av andre tjenester ved behov.
- Styrke pågående og øke antallet prosjekter innen livsmestring og folkehelse for å forebygge psykisk uhelse.

En ungdomsskole tilpasset elevens nivå

Skolen har et ansvar for å løfte alle elever, både de som mestrer og de som strever med fag, og ha høye ambisjoner for alle elever. Mestring og motivasjon henger sammen. Derfor vil Høyre at skolen i større grad skal tilpasse seg den enkelte elev.

Viktigste tiltak:

- I større grad bruke handlingsrommet for tidsbegrenset nivådeling i fellesfagene på ungdomsskolen slik at elevene møter faglige utfordringer som gjenspeiler deres faglige nivå.
- Sikre at alle elever uavhengig av hvor de bor eller hvilken skole de går på får muligheten til å forsere - ta enkeltfag eller skoleår på et høyere nivå.
- Heve lærernes kompetanse om barn med høyt læringspotensial for å gi bedre tilpasset opplæring til denne gruppen elever.

En mer praktisk og variert ungdomsskole

Det er et stort handlingsrom i de nye læreplanene for å legge opp til mer varierte undervisningsformer og mer praktisk læring. Høyre vil gi skoler økt mulighet til å etablere egne valgfag på lokale initiativ og gi elevene større mulighet til å velge egne fag basert på deres interesser. For få elever kjenner i dag til yrkesfagene og hva de innebærer, derfor vil vi innføre et obligatorisk yrkesfaglig valgfag.

Viktigste tiltak:

- Opprettholde antallet timer satt av til valgfag på dagens nivå, men åpne for større fleksibilitet og mulighet til å kunne velge nytt valgfag hvert halvår.
- Innføre et obligatorisk yrkesfaglig valgfag basert på de yrkesfaglige linjene på videregående.

- Beholde karakterer i nasjonalt fastsatte valgfag, men åpne for flere lokalt bestemte valgfag med vurdering bestått/ikke bestått.

Alternative opplæringsarenaer og et 11. skoleår

Høyre mener det må vurderes hvordan oppfølgingstjenesten bedre kan kobles på i ungdomsskolen, og før elevene dropper ut. Vi vil ha flere alternative opplæringsarenaer utenfor klasserommet og gjøre det enklere å ta disse i bruk. Alle elever som har behov eller ønske om det, skal få et tilbud om et 11. skoleår.

Viktigste tiltak:

- Legge til rette for alternative opplæringsarenaer for elever som står i fare for å droppe ut av ungdomsskolen. Beslutningen om bruk av alternative opplæringsarenaer skal kunne tas av skoleleder sammen med lærer, foreldre og elev. Skoleeier har ansvar for kvalitetssikring av tilbudet.
- Alle fylker skal ha tilbud til elever som står i fare for eller har droppet ut av skolen. Dette kan organiseres som et frivillig 11.skoleår etter 10.klasse

Økt mangfold og fleksibilitet

Flere barne- og ungdomsskoler lar elever i 7.klasse forsere fag på ungdomsskolen. Enkeltskoler har også testet ut å flytte 7. trinn til ungdomsskolen for å gi ungdomstrinnene større plass, og elevene mer tid som "ungdomsskoleelever". De senere årene har vi også sett nye ungdomsskoler eller -klasser med ulike faglige profiler, der elevene gjennom hele ungdomsskolen fordyper seg i fag som for eksempel realfag eller entreprenørskap. For å legge til rette for mer nytenkning i skolen og flere skoler med faglige profiler vil vi gi skolene større frihet til å fordele tid og timer mellom fagene.

Viktigste tiltak:

- Åpne for forsøk med en ny modell for grunnskolen hvor barnetrinnene begrenses til seks år og ungdomstrinnene utvides til fire. Dette vil særlig være aktuelt å prøve ut på allerede kombinerte barne- og ungdomsskoler.
- Legge til rette for flere profilskoler i kommunal regi slik at ungdomsskoletilbudet blir mer mangfoldig, og elever på ungdomstrinnet kan fordype seg i ulike områder. Og åpne for at friskoler igjen skal få tilby profilskoler på ungdomstrinnet, som for eksempel yrkesfaglige ungdomsskoler

og realfagsungdomsskoler.

- Øke fleksibiliteten skolene har i tid og timefordelingen fra 5 til 10 prosent.

3. Tidlig og god oppfølging av fravær i skolen

Forskning viser at fravær er en av de faktorene som best kan forutsi elevenes faglige læringsutbytte, den sosiale situasjonen i skolen, og om eleven kommer til å fullføre videregående skole. Høyre vil ha en tydelig fraværsoppfølging fra dag én.

~9 000

tiendeklassinger (14 %) var borte fra skolen mer enn 15 dager i 2019

Viktigste tiltak:

- Legge til rette for et nasjonalt register for fravær i grunnskolen med fraværsføring fra første trinn på grunnskolen og innføre en plikt til oppfølging fra dag én og særskilte tiltak rettet mot bekymringsfullt fravær.
- Styrke forskningen og kunnskapen om ulike typer skolefravær, årsakene bak og aktuelle tiltak
- Ha tydelige handlingsplaner for fraværsoppfølging i skolene og kommunene som inkluderer flere fagfolk rundt skolen, og gjerne organiseres i egne team med for eksempel skolehelsetjenesten, PPT og BUP.
- Skape trygge og inkluderende skolemiljø. Skoleleders ansvar for oppfølging av mobbing er viktig, og elevene må mobiliseres i arbeidet for å utvikle gode og inkluderende skolemiljø.

4. Karriereveiledning og økt rekruttering til yrkesfag

Skolen og rådgivningstjenesten har et viktig ansvar for å sikre at elevene har nok informasjon om videre utdannings- og arbeidsmuligheter. Et løft for rådgivningstjenesten vil kunne veilede flere elever til den utdanningen som er riktig for dem, samtidig som det kan redusere risikoen for omvalg og frafall i videregående opplæring.



1 av 5 elever har ikke fått god nok informasjon til å ta et informert utdanningsvalg

37 prosent av elevene har fått individuell veiledning



6 av 10 bedrifter har et udekket kompetansebehov

I følge SSB kan Norge mangle
nesten 90 000 fagarbeidere i 2035

Viktigste tiltak:

- Utrede muligheten for å gi fylkeskommunen ansvar for rådgivnings- og karriereveiledningstjenesten i hele skoleløpet, og styrke samarbeidet mellom karriereveiledningen, NAV, og arbeids- og næringsliv.
- Styrke og videreutvikle videreutdanningstilbudet for dem som jobber med karriereveiledning
- Videreutvikle faget utdanningsvalg, og i større grad ta i bruk handlingsrommet i læreplanene, slik at flere ungdommer får god innsikt i ulike yrkesmuligheter, og gjennomføre forsøk der flere yrkesgrupper utenfor grunnskolen kan undervise i faget eller være gjesteforelesere.
- Sikre at dimensjonering av studietilbud i videregående skole i sterkere grad fastsettes ut fra arbeids-, og næringslivets behov og tilgjengelige læreplasser og styrke Y-nemndenes rolle

5. Profesjonelle skoleeiere og god kvalitetsutvikling i skolen

Det er kommunens ansvar å drive skoler og vi vet at godt skoleeierskap med fokus på kvalitetsutvikling er avgjørende for å bedre skolens resultater. Høyre vil ha bedre og tettere oppfølging av skoleeiere som over tid har lave resultater og ikke gjør nok for å løfte skolene og elevene.

<2,5

Opptil 2,5 skoleårs læring skiller
skoler innenfor samme fylke

Viktigste tiltak:

- Styrke og videreutvikle oppfølgingsordningen for kommuner og skoler med vedvarende svake resultater. Hvis resultatene ikke viser tegn til bedring,

bør det kunne pålegges samarbeid med kommuner som oppnår bedre skolerestultater. Skolerestultater handler ikke om karakternivå, men skolebidraget og inkluderer et godt læringsmiljø.

- Innføre krav om rektorutdanning for skoleledere og øke tilbudet av modulbasert videreutdanning for erfarne skoleledere.
- Innføre en plikt for skoleeiere å tilby utdanning i pedagogisk ledelse for nytilsatte skoleledere.
- Skoleeier bør ha konkrete strategiplaner for kvalitetsutvikling i skolen med målbare indikatorer.

6. Et kvalitetsvurderingssystem som fremmer læring og utvikling

Det er viktig at elevene sikres en god underveisvurdering som fremmer læring. Med nye læreplaner er det også naturlig å se på kvalitetsvurderingssystemet for å sikre at dette fremmer utvikling. Det er i dag stor variasjon i skole-Norge knyttet til opplevd nytte og bruk av dagens prøver og tester i skolen. Nasjonale prøver og kartleggingsprøver gjennomføres i dag på en måte som gjør at ikke alle elevene opplever mestring. Høyre ønsker å legge til rette for mer adaptive prøver, som treffer den enkelte elev og deres mestringsnivå.

Eksamen som sluttevaluering i skolen har vært ganske lik de siste tiårene, selv med store fornyelser i fag og læreplaner. Det er flere tydelige signal om behovet for fornyelse. De nye læreplanene legger opp til økt tverrfaglighet og fordypning, noe som ikke avspeiles i dagens eksamensform. Derfor vil vi innføre et obligatorisk tverrfaglig prosjekt, med karakter.

Viktigste tiltak:

- Innføre en nasjonal prøve i engelsk på 9. trinn.
- Kurs i bruk av nasjonale prøver for skoleeiere/skoleledere.
- Legge til rette for bruk av flere og bedre adaptive prøvesett i skolen for å treffe både lavtpresterende og høytpresterende elever på en mer effektiv og treffsikker måte.
- Innføre en tverrfaglig prosjekteksamen med utgangspunkt i ett av de tverrfaglige temaene bærekraft, livsmestring og folkehelse, demokrati og medborgerskap.
- Redusere antallet norskkarakterer slik at det blir en karakter i norsk skriftlig og en karakter i norsk muntlig i ungdomsskolen.





Innledning

Mye går bedre i norsk skole etter åtte år med Høyre i regjering. Rekordmange elever fullfører videregående opplæring og norske klasserom har flere kvalifiserte og mer faglig oppdaterte lærere. Norske elever trives godt på skolen og er optimistiske med tanke på både egne muligheter og framtidsutsikter. Samtidig er det fortsatt store utfordringer som må løses i norsk skole. Det blir særlig viktig i årene fremover å styrke innholdet og kunnskapen i ungdomsskolen, øke elevenes mestring og læringsglede og fremme et godt og inkluderende læringsmiljø.

Høyre gikk i 2021 til valg på at det skal gjennomføres en helhetlig ungdomsskolereform som øker læringen, trivselen og motivasjonen hos elevene i ungdomsskolen, og fremmet forslag om dette i Stortinget høsten 2021. Hovedformålet med ungdomsskolereformen er å utvikle

en ungdomsskole med mestring og læringsglede for alle elever. En ungdomsskole hvor alle kan lese, skrive og regne skikkelig. En mer praktisk og variert ungdomsskole hvor elevene blir godt forberedt for videregående skole. I Stortingets behandling ble det bred tilslutning til behovet for å fornye ungdomstrinnene i skolen, og regjeringen har varslet at de vil legge frem en stortingsmelding om ungdom og ungdomstrinnene i skolen i stortingssesjonen 2023-2024.

I tiden frem til stortingsmeldingen og regjeringens oppfølging av denne er det viktig med en bred og åpen diskusjon om hva som er bra i ungdomsskolen, og hva som kan forbedres.

Utgangspunktet for å nå se på tiltak for å fornye og forbedre ungdomsskolen er godt. Det er de siste

årene tatt flere grep som har løftet innhold, kvalitet og kunnskap i norsk skole, også i ungdomsskolen.

Regjeringen Solbergs lærerløft har gitt 4.800 flere kvalifiserte lærere i norske klasserom siden 2013. Nesten 50.000 lærere har fått tilbud om videreutdanning for å utvide sin faglige- og pedagogiske kompetanse og hundrevis av ungdomsskolelærere har tatt del i lærerspesialistordningen. Det er gledelig å se at stadig flere gjennomfører den nye femårige lærerutdanningen. Samtidig er det grunn til bekymring at Støre-regjeringen reverserer krav til lærernes undervisningskompetanse og at de skroter lærerspesialistordningen.

Styrkingen av tidlig innsats i barneskolen har sørget for at elever som sliter med lesing, skriving og regning får intensiv opplæring og dermed har et bedre faglig grunnlag for å mestre overgangen til ungdomsskolen.

Fagfornyelsen har stor betydning for fagene, undervisningen og innholdet i ungdomsskolen. Med de nye læreplanene blir det mer rom for faglig fordypning og flere fag blir mer utforskende og praktiske. Digitale ferdigheter og kritisk tenkning er gitt en sentral plass, og elevene får ny relevant kunnskap for fremtidens arbeidsliv. På ungdomsskolen er det også innført et nytt, praktisk og arbeidslivsrettet håndverksfag som valgfag.

Høyres mål med en ungdomsskolereform:

En ungdomsskole med mestring og læringsglede for alle elever. En ungdomsskole hvor alle kan lese, skrive og regne skikkelig. En mer praktisk og variert ungdomsskole hvor elevene blir godt forberedt for videregående skole

For Høyre er det et mål at elevens bosted, kjønn eller foreldrenes utdanning og bakgrunn ikke skal avgjøre hvor godt eleven gjør det på skolen. Derfor er vi opptatt av å sette inn tiltak som løfter kvalitet og innhold i alle skoler. Dette stiller også økte krav til kunnskapsbasert skoleeierskap og ledelse i skolen.

Resultatene fra nasjonale prøver viser at det er store kvalitetsforskjeller mellom skoler, kommuner og fylker i Norge. Det kan være flere år med læring som skiller elevene på samme trinn.

Skolen skal både danne og utdanne. Opplæringen skal danne hele mennesket og gi hver og en mulighet til å utvikle sine evner. Dette doble oppdraget kan være krevende, men ikke desto mindre svært viktig på ungdomstrinnene hvor mange går fra å være barn til ungdom og hvor de faglige interessene utvikler seg i ulik retning.

Faktaboks 1

Skolens dannelsoppdrag

Skolen har både et dannelsoppdrag og et utdanningsoppdrag. De henger sammen og er gjensidig avhengig av hverandre. Prinsippene for arbeid med læring, utvikling og dannelse skal hjelpe skolene til å løse dette doble oppdraget.

Grunnopplæringen er en viktig del av en livslang dannelsprosess som har enkeltmenneskets frihet, selvstendighet, ansvarlighet og medmenneskelighet som mål. Opplæringen skal gi elevene et godt grunnlag for å forstå seg selv, andre og verden, og for å gjøre gode valg i livet. Opplæringen skal gi et godt utgangspunkt for deltakelse på alle områder innenfor utdanning, arbeids- og samfunnsliv. Samtidig lever barn og unge her og nå, og skolen må anerkjenne barndommens og ungdomstidens egenverdi.

Kilde: Overordnet del, Læreplanverket, LK20125

En ungdomsskolereform må henge godt sammen med de allerede implementerte eller pågående prosessene for fornyelse i skolen.

Hovedutfordringene Høyre fikk bred tilslutning til i Stortinget, og som er grunnlaget for denne rapporten er:

- Det er fortsatt for mange elever som er under kritisk grense i lesing, skriving og regning når de starter i 8. klasse, og som går ut av ungdomsskolen med svake grunnleggende ferdigheter. Det er betydelige kjønnsforskjeller i elevenes resultater.
- Det er et stort sprik mellom elevenes faglige nivå på ungdomsskolen, og skolen klarer ikke å tilpasse undervisningen til hver enkelt.
- Elevers motivasjon og opplevelse av mestring faller på ungdomsskolen.
- Det er for høyt fravær på ungdomsskolen.
- Ungdomsskolen gir ikke elever en god nok forberedelse til videre utdanning, særlig inn mot yrkesfaglige utdanningsløp.

I de videre kapitlene ser vi på hva vi vet om omfang og årsaker knyttet til disse utfordringene, og mulige tiltak, anbefalinger og gode eksempler. Dette er Høyres oppspill til debatt om fornyelse av ungdomsskolen.



1 Bedre faglig forberedte elever

Innledning

Elevenes ferdigheter i lesing, skriving og regning åpner dørene for all annen læring. Det er en klar sammenheng mellom grunnskoleresultater og fullføring av videregående opplæring.

En av de store utfordringene som må tas tak i når det gjelder faglig læring, utvikling og gjennomføring av opplæringen er at elevene ikke er godt nok faglig forberedt til videregående opplæring etter ungdomskolen.

Det er store variasjoner i resultater på tvers av kjønn, sosial bakgrunn, kommuner og skoler innad i kommuner, og de faglige resultatene i fag som har særlig ansvar

for utvikling av de grunnleggende ferdighetene, lesing, skriving og regning, er ikke gode nok.

Oppfølgingen av elever som står i fare for å ikke klare seg videre i skolen eller i overgangen til videregående må styrkes. Det må iverksettes tilstrekkelige tiltak for å forebygge og støtte elever, både faglig og sosialt.

Dette kapitlet tar for seg noen av de faglige utfordringene vi ser komme til uttrykk i ungdomstrinnene, og Høyres forslag til tiltak for å gjøre elevene bedre faglig forberedt på videre opplæring.

Bakgrunn

Om grunnleggende ferdigheter

Det er fem grunnleggende ferdigheter beskrevet i læreplanverket for grunnopplæringen, som har vært en del av læreplanene siden 2006. Dette er lesing, skriving, regning, muntlige ferdigheter og digitale ferdigheter. Disse ferdighetene beskrives som «nødvendige redskaper for læring og faglig forståelse» og at de «hører hjemme i alle fag, men fagene spiller ulike roller for utvikling av de forskjellige ferdighetene. Enkelte fag vil ha et større ansvar enn andre.»¹

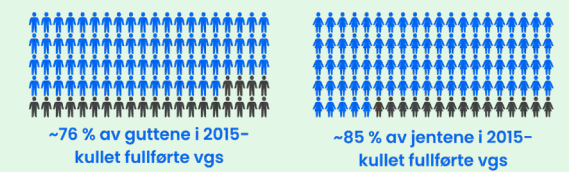
Grunnleggende ferdigheter er integrert i kompetansemålene og ulikt definert i de ulike fagene, men direkte eller indirekte tydelig til stede i alle fag.²

Både NOU 2015: 8 *Fremtidens skole – fornyelse av fag kompetanser*³ og den påfølgende stortingsmeldingen som dannet grunnlaget for Fagfornyelsen, *Meld. St. 28 (2015-2016) Fag – Fordypning – Forståelse – En fornyelse av Kunnskapsløftet*⁴, vurderte ulike måter å videreutvikle grunnleggende ferdigheter på.

Fagfornyelsen videreførte de grunnleggende ferdighetene, men konkluderte med at det skulle tydeliggjøres hvilke fag som har ansvar for ulike sider ved ferdighetene, spesielt innen digitale ferdigheter og regning.

Det er nå tydeliggjort at norsk har et særlig ansvar for utvikling av muntlige ferdigheter og

Fullføringsgrad videregående opplæring



opplæring i skriving og at matematikk har et særlig ansvar for opplæringen i regning

Om faglige resultater og gjennomføring

Det er en klar sammenheng mellom elevers resultater på ungdomsskolen og sannsynligheten for å fullføre videregående opplæring. Av elevene med under 30 grunnskolepoeng er det kun 40 prosent som fullfører.⁵

SSBs analyser av standpunkt- og eksamenskaracters påvirkning på gjennomføring viser at bedre resultater bidrar til økt gjennomføring på videregående. Økning i sum for standpunktkarakterer og realfagskarakterer har et større utslag på gjennomføring blant elever på yrkesfag enn på studieforberedende.⁶

Forbedring i resultatene fra nasjonale prøver viser en positiv sammenheng med gjennomføring, og at det er resultatene i regning som har størst påvirkning. Når det gjelder nasjonale prøver påvirker resultatene elever i yrkesfag sin sannsynlighet for gjennomføring mer enn elever på studieforberedende.

Analysen til SSB viser at å løfte seg fra mestringsnivå 2 til 3 har en større effekt på sannsynligheten for å de fullfører enn for eksempel å løfte de fra nivå 4 til 5. Ser vi på effekten av økning i mestringsnivå på nasjonale prøver på 8.trinn opp mot gjennomføring i videregående betyr en økning på ett mestringsnivå i lesing og regning om lag ni prosentpoeng økt sannsynlighet for å fullføre.

Grunnskolekarakterer, med både standpunkt- og eksamenskarakterer, har en større sammenheng med gjennomføring enn nasjonale prøver. Noe SSB anser som potensielt forklart av den naturlige nærheten til videregående opplæring.

Når det gjelder forskjeller mellom kjønn og bakgrunn kan man også se tydelige forskjeller i grunnskoleresultater og dertil gjennomføring av videregående. 11 prosent av guttene hadde under 30 grunnskolepoeng, sammenlignet med 4,5 prosent av jentene. I 2015-kullet fullførte om lag 76 prosent av guttene videregående, mens nesten 85 prosent av jentene fullførte.⁷

Faktaboks 2

Viktigheten av grunnleggende ferdigheter

Departementets vurdering i Meld.St. (28 2015-2016) om ferdighetenes viktighet:

«Elevenes evne til å forstå og vurdere informasjon, kommunisere muntlig og skriftlig i ulike sjangere, regne og forstå tall og bruke digitale ferdigheter i ulike sammenhenger er avgjørende for å mestre livet og rollene som yrkesutøver og samfunnsborger.»

Stortingets innstilling i Innst. 19 (2016-2017), i samlet komitemerknad:

«Skolen skal ruste elevene med grunnleggende ferdigheter som lesing, skriving og regning. Det trenger alle for videre skolegang, men også for å mestre eget liv og for å delta i samfunnet.»

Blant elevene med lavest utdannede foreldre fullførte 6 av 10 elever av 2015-kullet, mens over 9 av 10 elever med foreldre som har lang høyere utdanning fullfører videregående opplæring.⁸

Om lesing

PIRLS-undersøkelsen (Progress in International Reading Literacy Study)⁹ er en stor internasjonal undersøkelse av leseinnsatsen og leseferdighetene på femte trinn. De siste resultatene som er offentliggjort er fra 2016. Resultatene fra gjennomføringen i 2021 kommer våren 2023. I 2016 viste norske elever på 4. og 5. trinn klar fremgang og ligger godt over det internasjonale snittet. Det har også blitt færre svake lesere. Kjønnforskjeller gir seg utslag i leseferdigheter og jenter skårer betraktelig bedre enn gutter på 5.trinn.¹⁰

PISA-undersøkelsen måler kompetansen til 15-åringer i lesing, matematikk og naturfag. Siste resultater fra PISA-undersøkelsen stammer fra gjennomføringen i 2018. I lesing skårer norske elever svakere enn i 2015 og kjønnforskjeller øker i favør av jentene. Hver femte 15-åring og hver fjerde gutt, leser så svakt at de kan få

problemer i videre skolegang og arbeidsliv. Halvparten av 15-åringene bruker ikke tid på å lese på fritiden, noe som er en økning. Hele 43 prosent av elevene har ikke lest en tekst som er lengre enn 10 sider det siste året.¹¹

I en tekstsamling med flere betraktninger knyttet til PISA-resultatene i lesing har Tove Stjern Frønes og Fredrik Jensen ved Institutt for lærerutdanning og skoleforskning ved UiO pekt på en bekymring for de lavest presterende elevene.¹² I tillegg til de som har tatt PISA-undersøkelsen og har svake leseferdigheter, som tilsvarer hver femte 15-åring, var det 7,9 prosent som hadde fritak fra undersøkelsen som også kan antas å ha svake leseferdigheter. Et annet funn de peker på er at Norge og Island har størst variasjon i leseferdigheter innenfor skolene. Det betyr at hver klasse og hver skole kan ha elever innenfor et stort spekter av resultatskalaen.¹³

Bokens kapitler er skrevet av ulike forskere og har en rekke forslag til tiltak for å sikre god leseopplæring. Disse er oppsummert i Faktaboks 3.

Om regning og realfagsresultater

Resultatene fra nasjonale prøver 2022-23 viser at nesten en av fem elever er på mestringsnivå 1 eller 2, av maksimalt 5, i regning på 9.trinn.¹⁴

I snitt ligger norske elever på 3,8 i gjennomsnittlig standpunktarakter ut av grunnskolen i matematikk. Dette er en heving fra 3,5 i 2015, og elever av foreldre med lav eller ingen utdanning har hevet seg i snitt mer som elever av foreldre med høy utdanning.¹⁵

I eksamensresultater har norske elever hevet seg fra et bunnpunkt i 2015 på 2,9 til 3,6 i 2019, som er siste eksamen før pandemien, men ligger kun litt høyere enn i 2009.¹⁶

Standpunktarakterene i 2021-2022 og de siste to årene ligger noe høyere og pandemiens utslag på de siste års standpunktarakterer er uklart. Effekten på grunnskolepoengene samlet viser det samme.¹⁷

I PISA-undersøkelsen fra 2018 har norske elever hevet seg noe fra forrige gang matematikk var hovedområde i PISA, i 2012, og stabilt fra 2015. Norske elever presterer om lag som gjennomsnittet i OECD.

TIMMS-undersøkelsen måler “elevenes kompetanse i biologi, kjemi, fysikk og geofag. I matematikk måles elevenes kompetanse på områdene tall, geometri og statistikk, samt algebra på 8. og 9. trinn.”¹⁸ Norske elever på 9.trinn hadde en



nedgang i resultatene i matematikk og naturfag fra 2015 til 2019, og en av de bakenforliggende årsakene det pekes på er at Norge har relativt få naturfagstimer sammenlignet med andre land.¹⁹

Solberg-regjeringen la i 2015 fram strategien Tett på realfag: Nasjonal strategi for realfag i barnehagen og grunnsopplæringen (2015-2019)²⁰. I strategien beskrev regjeringen viktigheten av realfagskompetanse slik:

Bak hvert hus ligger måling og bak hver brønn en beregning. Bak hver dose medisin ligger et regnestykke, og bak hver eneste digitale kommunikasjon ligger det en kode. Realfaglig forståelse er viktig for den enkelte, for å forstå samfunnet vi lever i og for å mestre hverdagen.

Realfagene er viktige for å løse de store utfordringene vi har foran oss. I Norge står vi overfor et grønt skifte, en eldrebølge og

nye teknologier som påvirker nær sagt alle deler av livene våre. Verden skal utvikle nye energiløsninger, bekjempe sykdommer og løfte mennesker ut av fattigdom, for å nevne noe.

Gode matematikk- og naturfagskunnskaper må til for å se nye løsninger i et arbeids- og næringsliv som stadig endrer seg.

Strategien la frem en rekke målsetninger og grep for å ta tak i utfordringene man så i norsk skole og arbeidsliv knyttet til realfagskompetanse:

- For mange går ut av grunnskolen med manglende kunnskap og ferdighet i naturfag og matematikk. Av elevene som ble trukket ut til skriftlig eksamen i matematikk på 10.trinn fikk nærmere 40 prosent karakteren 1 eller 2.
- Manglende kompetanse ut av grunnskolen gir utfordringer i videre opplæring. Antallet som i det enkleste matematikkfaget (P-matematikk) på VG1 fikk karakteren 1 eller 2 var på over halvparten av elevene.
- Elever med særlige utfordringer får ikke riktig hjelp og støtte.
- Svært få elever presterer på høyt nivå.

Faktaboks 4

Talentsenter i realfag på Vitensentrene

Etableringen av talentsentre i realfag hos vitensentrene var en oppfølging av den tidligere realfagsstrategien “Tett på realfag”. Talentsentersatsingen var i utgangspunktet ment å vare ut 2019, i tråd med sluttdatoen for realfagsstrategien, men ble videreført og gjort permanent i 2019.¹²⁶

Talentsentrene gir et faglig tilbud til eleven innen realfagene i grunnsopplæringen og videregående opplæring. Det faglige tilbudet er forankret i gjeldende læreplaner i Kunnskapsløftet.

“Talentsentrene skal bidra til at elever med stort læringspotensial får delta i et organisert elevnettverk og knytter kontakter med andre elever med stort læringspotensial. Tilbudet gir utfordrende og motiverende opplæring slik at elevene opplever muligheter til å utvikle seg faglig”.

Skoleåret 2020/2021 er det talentsenter i realfag ved følgende vitensenter i Norge:

- Vitensenteret i Oslo
- Vilvite (Bergen)

- Vitensenteret i Trondheim
- Nordnorsk vitensenter (Tromsø)
- Jærmuseet (Rogaland)
- Vitenparken Campus Ås

Høsten 2022 er det 13 vitensentre i Vitensenterprogrammet i Forskningsrådet.

Talentsenteret i Oslo fikk i 2021, omtrent 700 kvalifiserte søkere¹²⁷ til de 160 plassene. Elevene som får delta velges ut via søknadsskjemaer fra både skolen og foreldrene til elevene, i tillegg til et motivasjonsbrev fra eleven selv. (Opptaket er ikke basert på karakterer).

Undervisningen foregår i skoletid, på Oslo Vitensenter. Undervisningstilbudet består av fire samlinger i løpet av skoleåret, og hver samling er på 2-3 dager. Talentsenteret i realfag gir elevene med allerede stor interesse høyt læringspotensialet muligheten til å delta på en tverrfaglig undervisning og oppgaveløsning med utgangspunkt i teoretiske realfag som matematikk, kjemi, fysikk og biologi, og integrerer dem med teknologiutvikling, prototyping og praktisk bruk av teori.

Faktaboks 3

God leseopplæring

- Leseopplæring må foregå i alle fag som grunnleggende ferdighet og som fagspesifikk kompetanse.
- Grunnleggende ferdigheter må sees i sammenheng, særlig lesing, skriving og de muntlige ferdighetene.
- Motivasjon og leselyst må stimuleres i like stor grad som avkoding og forståelse
- Leseopplæringen må legge vekt på både leseforståelse og leseopplevelse.
- Barn og unge bør omgis med et mangfold av tekster og sjangre.
- Nettlesing og kritisk lesing av flere tekster om samme emne må vektlegges i like stor grad som tradisjonelle tekstkompetanser.
- Elevers avkodingsferdigheter og begrepsforståelse må sikres med tiltak, også på ungdomstrinnet.
- Strategiske ferdigheter må læres og stimuleres for at elever skal utvikle seg til å bli aktive, engasjerte lesere.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Matematikk, skriftlig	3,4	3,2	3,1	3,1	3,1	3,0	2,9	3,3	3,4	3,6	3,6

Gjennomsnittlig eksamenskarakter, matematikk



Realfagskommuner har vært et tiltak fra denne strategien siden 2015. 34 kommuner fikk status som «realfagskommuner». Dette skulle forbedre barn og unges kompetanse og resultater i matematikk og naturfag og få kunnskap om hvordan kommuner, barnehager og skoler kan oppnå bedre resultater og økt kompetanse i realfag.

Evalueringen av Realfagskommuner gjennomført av Rambøll, fant at dette ble godt mottatt og vurderes som nyttig. Suksesskriterier var mulighet for lokal innretning og å kunne se det i lys av andre forsøk i sektoren. Av de kommunene som oppgir høy nytte har det gjerne en sammenheng med kompetanse og systematisk arbeid med realfag over tid. Disse kommunene har gjerne drevet annet utviklingsarbeid tidligere og har gode strategier for dette.²¹

Videre viser evalueringen at realfagsnettverkene har vært viktige og bidratt til kompetanseheving, faglig påfyll og engasjerte lærere. Samtidig er en av utfordringene evalueringen peker på,

tiltak for høyt- og lavtpresterende elever.

Strategien og arbeidet med økt realfagsinnsats i barnehage og skole førte til en rekke endringer:

Regjeringen Solberg økte blant annet i skoleåret 2016-2017 antallet naturfagstimer på barneskolen. Det innebar 40 timer mer naturfag på grunnskolen enn tidligere.²² Samtidig ble det gjennomført et aktivt arbeid med økt rekruttering av kvinner til teknologi og teknologiske yrker. I statsbudsjettet for 2022 foreslo regjeringen Solberg en ekstra time naturfag på ungdomstrinnet, men dette ble ikke fulgt opp av regjeringen Støre.

Det ble etablert fire talentsentre i realfag ved Vitensentrene, noe som senere er utvidet til seks. Dette er tilbud som er forankret i læreplaner og betraktet som tilpasset opplæring etter opplæringsloven. Dette er et tilbud til elever med høyt læringspotensial og gir mulighet til å utvikle seg faglig.²³

Kunnskapsdepartementet opprettet i 1998 Nasjonalt

senter for realfagsrekruttering for å rekruttere flere til realfaglige- og teknologiske utdanninger og yrker i Norge. Senteret er tilknyttet Fakultet for informasjonsteknologi og elektroteknikk ved NTNU og jobber mot unge som skal ta utdanningsvalg, og påvirkningsfaktorene rundt dem.²⁴

Om kompetansekrav i norsk, matematikk og engelsk

Solberg-regjeringen gjennomførte et kompetanseløft for lærere, med særlig krav om fordypning i engelsk, matematikk, norsk, samisk og norsk tegnspråk. Dette innebar at fra 1. august 2025 skulle alle lærere som underviser i engelsk, matematikk, norsk, norsk tegnspråk og samisk på barneskolen ha minimum 30 studiepoeng i disse fagene. Med omfanget av videreutdanningstilbud gitt årlig var dette i rute til å oppfylles.

Ungdomsskolelærere skal ha minst 60 studiepoeng for å undervise i de samme fagene. I 2014 var det om lag 38 000 lærere som ikke oppfylte de innførte kompetansekravene.²⁵ Kommunene ble gitt 10 år på å oppfylle kompetansekravene gjennom å sikre lærere som trengte det videreutdanning. I 2021 var det blitt 12 000 færre lærere som manglet fordypning i matematikk, norsk og engelsk.²⁶

Solberg-regjeringen gjennomførte et historisk etter- og videreutdanningsløft for å sikre at lærerne fikk mulighet til å oppfylle kompetansekravene. Om lag 50.000 lærere fikk tilbud om etter- og videreutdanning. Fagene med kompetansekrav ble prioritert, men det var også mulighet for videreutdanning i andre fag, herunder spesialpedagogikk.

Støre-regjeringen har sendt forslag til endringer i Opplæringsloven på høring, med sikte på å gi unntak fra kravet om relevant kompetanse i undervisningsfaget for lærere utdannet før 2014.²⁷

Det vil fortsatt være mulig for kommunene, som skoleeier, å legge til rette for at alle lærere skal oppfylle kompetansekravene, uavhengig av når de fullførte sin utdanning.

Om intensivopplæring

Under Solberg-regjeringen ble det innført en ny plikt til intensiv opplæring for elever på 1.-4. trinn som står i fare for å bli hengende etter i lesing, skriving og regning.²⁸

Daværende kunnskaps- og integreringsminister Jan Tore Sanner poengterte ved lovfestingen at:

Selv om enkelte kommuner gjør en god innsats i dag, så er forskjellene for store. Ekstrainnsatsen må gis raskt og tidlig, og uten byråkrati. Med denne lovfestingen av tidlig innsats sørger vi for at absolutt alle barn i norske klasserom skal få den oppfølgingen de har behov for. I tillegg må ulike institusjoner rundt barna samarbeide bedre, og det tydeliggjør vi med en slik tidlig innsats.

Faktaboks 5

Intensivopplæring på 1. – 4. trinn

«Et grunnleggende problem i skole-Norge er at læringsutfordringer som oppstår tidlig, i for stor grad får utvikle og forsterke seg over tid. For elever på 1. til 4. årstrinn som står i fare for å bli hengende etter, er det derfor viktig å forsterke den tidlige innsatsen.

Ferdigheter i lesing, skriving og regning er viktige for den fremtidige læringen og mestringen til eleven. Disse ferdighetene er også viktige senere i arbeids- og samfunnslivet. Dersom det ikke blir satt i verk tiltak tidlig i opplæringsløpet, blir forskjellene i læringsutbytte mellom elevene forsterket – og de blir større utover i opplæringsløpet.

Intensiv opplæring er ment å være en del av den ordinære tilpassede opplæringen. Det skal være en kortvarig og målrettet innsats fra skolen i lesing, skriving eller regning for elevene som har behov for det. Målet er at elever som trenger det, raskt skal få egnet støtte og oppfølging slik at problemene ikke får mulighet til å utvikle og forsterke seg videre i opplæringsløpet.»¹²⁸

Kilde: Udir.no

En forskningsoppsummering av intensiv opplæring peker på at det bør brukes kartleggingsverktøy allerede ved skolestart for å finne ut «hvilke elever som har behov for læringsstøtte i lesing, skriving og regning». Elevenes progresjon og utvikling blir bedre av intensivopplæring første året, enn senere innsats, men «matematikk vil mange elever ha behov for ekstra tilpasset læringsstøtte videre oppover i skoleløpet».²⁹

Om lekser i skolen

I stortingsmeldingen tett på - tidlig innsats ble det vist til forskning som sa at «lærere kan gi lekser for at elevene skal få enda bedre utbytte av undervisningen. Gode lekser kan bidra til å videreutvikle elevenes arbeidsvaner, disiplin og evne til selvstendig problemløsning.» og at «lekser kan også bidra til at foreldre kan følge med på hva elevene jobber med på skolen.»³⁰ Forskingen pekte videre på at lekser har ulik effekt på ulike elever og at for at det skal bidra til god læring må leksene «oppleves som noe positivt og meningsfylt, og noe som eleven er motivert for å gjøre.»

Det er viktig at omfanget og innretningen på leksene er håndterlig for den enkelte, og at omfanget og vanskelighetsgraden er godt tilpasset den enkelte elev.³¹ Skolene kan selv avgjøre om de vil gi lekser, men en undersøkelse fra 2019 viste at åtte prosent var leksefrie på minst ett trinn og kun to prosent

Eksempel 1

Ringshaug ungdomsskole – Leksebevisst skole

Prosjektet “leksebevisst skole” ved Ringshaug ungdomsskole kom etter tydelige tilbakemeldinger fra elevene om at de hadde for mye lekser, noe som igjen førte til stress og uro blant elevene. Rektor Mette Krogh har igangsatt flere grep for å redusere elevenes opplevelse av press på skolen. Et av grepene ble “leksebevisst skole”.

Dette innebærer at skolen har innført grenser for omfanget lekser i skolehverdagen. Elevene skal i gjennomsnitt ha maksimalt én time skolearbeid daglig som må gjøres på fritiden. Skolen skal ikke pålegge elever arbeid utenfor skoletiden i helger, fridager eller i ferier. Det skal lages kvartalsvise planer for hvor mange prøver, innleveringer og annet større arbeid det skal være per uke. Planene skal være forutsigbare, og kommunisert til elever og foreldre i starten av hver periode. Elevene skal være med å sette sine egne lekseplaner for å ha eierskap til planene. Leksene tilpasse de enkelte elevene slik at elevene får lekser på sitt mestringsnivå.

Arbeidet Ringshaug ungdomsskole har gjort som leksebevisst skole har gitt gode resultater. Ungdata-undersøkelsen viser at elevene på Ringshaug ungdomsskole er mindre stresset enn andre elever på ungdomsskolene i Tønsberg.

Kilde: Ringshaug ungdomsskole, og omtale på Erna Solbergs blogg.¹²⁹

Eksempel 2

Innspill fra Bømlo og Askøy Ungdomsråd

Stortingsrepresentant for Høyre, Liv Kari Eskeland fra Sunnhordland, ba ungdommene som deltar i prosjektet *Ungdom ved roret* som ble gjennomført i Bømlo og Askøy kommune i 2022 om å komme med innspill til tre ting som vil gjøre ungdomsskolen bedre.

Elevene var i sin tilbakemelding tydelig på at lekser gikk for mye ut over fritiden og at skolen var for dårlig på å se lekser i sammenheng med andre skolerelaterte ting som å øve til prøver. Om det skulle være lekser var elevene tydelig på at man trengte mer leksehjelp slik at elevene som ikke fikk hjelp hjemme skulle få det på skolen.

Blant tilbakemeldinger på det pedagogiske opplegget var elevene tydelige på at de ønsket å kunne ta i bruk digitale hjelpemidler på skolen slik som mobil og PC. Og at de ønsket mer praktisk undervisning og fysisk aktivitet. En av elevene foreslo at man burde ha “mulighet for å være ute i arbeidslivet én gang i uka”.¹³⁰

Eksempel 3

ENT3R Leksehjelp

ENT3R er et gratis leksehjelpstilbud for elever på 10.trinn innen og videregående¹³¹. ENT3R er et tiltak fra Nasjonalt senter for Realfagsrekruttering, som får midler fra Kunnskapsdepartementet og finnes på 18 studiesteder i Norge. Elevene kan få hjelp med matematikk, naturfag, fysikk og kjemi. Fokuset ligger på å styrke elevens mestringsfølelse og motivasjon for fagene. Elevene som melder seg på får plass i en fast gruppe, der de får hjelp til samme tid hver uke. Gruppen består av inntil 20 elever og to mentorer. Der mentorene er realfagsstudenter og tar imot elevene på universitetet/høyskolen som de går på. For elever som bort langt unna et ENT3R-sted kan man også delta via digitale klasserom.

Fordelen med ENT3R er at elevene skal slippe å sitte med lekser alene og få hjelp når de står fast, samtidig som de også kan gjøre lekser sammen med andre.

ENT3R har hatt gode resultater over 60% av elevene som deltar sier de har fått bedre karakter i matematikk og over 70% sier de har blitt mer motivert for skolen, og at de også gjør det bedre i andre skolefag.

av skolene oppga å være helt leksefrie.³²

Regjeringen Solberg anbefalte å beholde skolenes mulighet til å gi lekser, noe som er foreslått i høringsforslaget til ny opplæringslov. Samtidig mente Solberg-regjeringen at “for at elevene skal få godt utbytte av leksearbeidet, må skolen jevnlig diskutere skolens leksepraksis og erfaringer i kollegiet, slik at alle lærerne gir lekser i tråd med hva forskningen sier om gode lekser.”

Om teoretisk og praktisk matematikk på videregående

På ungdomsskolen er elevenes valgfrihet begrenset til definerte valgfag. På videregående skole kan elevene både velge retning og fag. På VG1 kan elevene også velge mellom teoretisk matematikk (T-matematikk) og praktisk matematikk (P-matematikk). Begge teller like mye på vitnemålet og er grunnlag for generell studiekompetanse, men har ulike formål og retter seg mot å treffe bedre på elevenes ferdighet, behov og ønske om videre opplæring og utdanningsretninger. Praktisk matematikk gir mulighet til å velge enten neste nivå av praktisk matematikk eller S-matematikk, samfunnsfaglig matematikk på VG2. Praktisk matematikk utforsker problemer knyttet til hverdagsliv og samfunn, og gir en fordypning av ungdomsskolematematikken.³³

T-matematikk er teoretisk matematikk, og er mer abstrakt enn P-matematikk. I T-matematikk er kjerneelementer tall og algebra, geometri, statistikk, sannsynlighet, kombinatorikk og funksjoner, og en naturlig inngang til videre realfagsmatematikk og realfagsutdanning for eksempel.³⁴ Teoretisk matematikk gir mulighet til å velge enten R-matematikk (realfagsmatematikk), eller S-matematikk (samfunnsfagmatematikk) på VG2. Velger man R-matematikk fins det i tillegg en mulighet som heter X-matematikk, som gir et ekstra dypdykk i tallteori, komplekse tall, sannsynlighet og statistikk.

Om oppfølgingsordningen for kommuner med vedvarende svake resultater

Oppfølgingsordningen ble etablert i 2017 etter å ha blitt foreslått i Meld. St. 21 (2016-2017)³⁵ og videreutviklet med vesentlige endringer i 2020. Den bygger videre på ordningen Veilederkorps, som ble etablert i 2009 og omfattet om lag 10 skoleeiere i året før 2017. Gjennom denne endringen styrket man kravet om en forventet nedre grense for kvalitet og var ment som en ansvarliggjøring av skoleeier knyttet til oppnådde resultater i skolen.

Oppfølgingsordningen er en «statlig ordning for kompensatorisk støtte til skoleeiere som over tid har svake resultater på sentrale mål i opplæringen.» og hvor «målet med ordningen er å bidra til at skoleeierne oppnår tilstrekkelig kompetanse og kapasitet til å ta sitt ansvar for kvalitetsutvikling i skolen, gjennom å analysere

egen situasjon og sette inn de riktige virkemidlene for å endre den»³⁶ hvor målet er at de «over tid får hjelp til å skape bedre læringsmiljø og læringsresultater for elevene i kommunen.» Dette gjennomføres som et støtte og veiledningstilbud over tre år.³⁷

Forskere ved OsloMet – Storbyuniversitetet og Arbeidsforskningsinstituttet leverte i 2021 første rapport med erfaringene etter at ordningen i 2020 endret på hvordan man velger ut hvilke kommuner som skal få oppfølging. Skoleeierne velges ut fra indikatorer på læringsmiljø og læringsutbytte. Ordningen omfatter nå om lag 40 kommuner, og i 2020 ble dette endret fra at alle ble valgt ut på gjennomsnittsskåre på indikatorsettet til å velge 30 kommuner på grunnlag av indikatorskåre og 10 kommuner som ble valgt ut på bakgrunn av at de hadde store interne kvalitetsforskjeller. Det ble i tillegg innført en ettårig forfase slik at oppfølgingsprosessen ble utvidet fra to- til treårig.

Et av trekkene de finner i hvilke kommuner som blir valgt ut på grunn av gjennomsnittsskåre er at en stor andel bare har én eller to grunnskoler.

Evalueringen finner at ordningen har blitt mer treffsikker i identifiseringen av kommuner med utfordringer, og at forfaseinnføringen har bidratt til bedre analyser, involvering og forankring i kommunene.³⁸

Om plikt til samarbeid i overgangene mellom skolenivåer

I den samme stortingsmeldingen hvor Oppfølgingsordningen ble foreslått etablert, ble det også foreslått, og senere vedtatt i Opplæringsloven §13-5³⁹ en plikt til å samarbeide i overgangen mellom barnehage og skole for å sikre en trygg og god overgang for elevene. Denne plikten ble lagt på skoleeier, som ble pliktig å utarbeide en plan for overgangen mellom barnehage og skole.⁴⁰

I lovforslaget ble det argumentert for at «overganger i utdanningsløpet generelt, og mellom barnehage og skole spesielt, kan være problematiske.» Særlig for barn med særlige behov. De viser til undersøkelser som peker på ulikheter i samarbeidslust og aktivitet mellom barnehager, skoler og eierformer. En plikt kunne utjevne dette.

I Stortingsmelding nr. 6 (2019–2020) Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO, ble det pekt på at: «Mange kommuner og fylkeskommuner har et systematisk samarbeid ved overgangen mellom ungdomstrinn og videregående opplæring, men de har ikke plikt til å samarbeide slik barnehager og skoler har.» Regjeringen Solberg slo i meldingen fast at den «vil innføre tiltak for å bedre samarbeidet mellom ungdomsskole og videregående skole.»

Meldingen pekte også på at “de fleste ungdommene ser fram til å begynne i videregående opplæring, men at mange likevel opplever overgangen som vanskelig” og at elever med behov for særskilt tilrettelegging får lite råd og bistand og at nyankomne innvandrere vil slite med språk, sosiale og helsemessige forhold.

Solberg-regjeringen fulgte opp dette i forslag til ny opplæringslov som ble sendt på høring i august 2021. Der ble det foreslått å innføre en “plikt for kommunene og fylkeskommunene til å samarbeide om at elevene får en trygg og god overgang fra grunnskolen til den videregående opplæringen”.⁴¹

Om demokratiopplæring⁴²

Gjennom overordnet del i læreplanene stadfestes det at “skolen skal gi elevene mulighet til å medvirke og til å lære hva demokrati betyr i praksis.”⁴³

Høyres anbefalinger

Det er viktig at grunnleggende ferdigheter hos elevene styrkes i ungdomsskolen, slik at de er faglig forberedt til videre opplæring, utdanning og arbeid.

Regjeringen Solberg gjennomførte mange tiltak for å sikre tidlig innsats i barnehage og de første skoleårene. Vi ser imidlertid at mange elever også strever både faglig og sosialt på ungdomsskolen. For å unngå at små problemer får vokse seg store må tidlig innsats etableres som en arbeidsform i hele skoleløpet. Derfor foreslår Høyre en rekke tiltak som vil styrke innsatsen rettet mot kompetanse i skolen, grunnleggende ferdigheter og bedre oppfølging og opplæring for elever som trenger det.

Det viktigste for elevers læring er lærerne

Alle elever skal møte en kvalifisert og faglig oppdatert lærer i klasserommet. En god lærer er den viktigste enkeltfaktoren for elevenes læring, og det skal ikke være en tilfeldighet om elevene møter en lærer med fordypning i faget eller ikke. Kompetansekravene til fordypning i undervisningsfag bør gjelde alle. Det forplikter skoleeier og myndigheter til å gi de som ikke oppfyller kravene tid og mulighet til å tilegne seg dette, noe Høyre i regjering la til rette for. Lærere som har stått lenge i klasserommet kan være dyktige lærere, og da vil en forventning om videreutdanning for å oppfylle kompetansekravene kun være en god anledning til faglig oppdatering.. Kompetansekravene i norsk, matematikk og engelsk må gjelde alle, og regjeringen Støres manglende vilje til å sette elevene først bør stanses.

Lærerspesialistordningen som ble innført av Solberg-regjeringen er en viktig videreføring av kompetanseløftet for lærere og bidrar til at lærere

DEMBRA – Demokratisk beredskap mot rasisme og antisemittisme tilbyr veiledning, kurs og nettbaserte ressurser for å forebygge fiendtlighet, fordommer, fremmedfrykt, rasisme, antisemittisme og muslimfiendtlighet. Dette er rettet mot både skoler og lærerutdanninger, og støtter lærere med kunnskap og materiale til å drive demokratiundervisning og utvikle planer for fag og læringsmiljø på skolen. Dette knytter seg til læreplanene og er ment som et støttetiltak for å oppfylle verdiene og prinsippene i overordnet del av læreplanene.⁴⁴

22.juli-senteret er et nasjonalt minne- og læringssenter som formidler kunnskap om terrorangrepet i Regjeringskvartalet og på Utøya 22. Juli 2011. Senteret har et omfattende undervisningstilbud for både elever, lærere og andre grupper

som ønsker å bli i klasserommet kan utvikle fag, profesjonsfellesskapet og skolen. Regjeringens fjerning av ordningen setter utviklingsarbeidet mange år tilbake, og hindrer både den enkelte lærers mulighet til kompetanseheving og rom for faglig utfoldelse og elevenes læring. For å sikre økt kompetanse, en mulighet til å gjøre karriere i klasserommet og mer læring hos elevene vil Høyre så raskt som mulig gjeninnføre og styrke lærerspesialistordningen og innføre flere karriereveier i skolen for lærerne.

Høyres forslag til tiltak:

- Sikre at lærere som underviser i norsk, engelsk og matematikk har faglig fordypning i faget i tråd med Solberg-regjeringens krav til fordypning i undervisningsfag.
- Vurdere å utvide kompetansekrav til andre fag.
- Gjeninnføre lærerspesialistordningen og lage flere karriereveier, blant annet i ledelse.
- Videreføre et høyt nivå på videreutdanningstilbud for lærere og skoleledere.

Et løft for grunnleggende ferdigheter

Gode leseferdigheter og engasjement for lesing er grunnlaget for all annen læring, og for å oppleve

mestring i flere fag. Leseopplæringen i flere fag bør styrkes. For å styrke elevenes leseopplæring er det også viktig at kompetanseheving blant lærerne vies stor oppmerksomhet. Skolen må legge særlig vekt på bedre leseopplæring i alle fag på ungdomstrinnet, utvikle og ta i bruk lesestrategier og sørge for tidlig innsats ved svake leseferdigheter.

Regning er en av ferdighetene som er viktig både i videre opplæring og utdanning, men også for å klare seg i livet for øvrig. Når nesten 1 av 5 går ut av grunnskolen med standpunkt karakter 1 eller 2 i matematikk påvirker det deres evne til å fullføre yrkesfaglig- eller studieforberedende utdanningsprogrammer. Vi må styrke regneferdighetene, og sikre at flere fag legger til rette for å utvikle regning som grunnleggende ferdighet.

Realfagene trenger et løft i skolen, men også i utdannings- og arbeidslivet. Norge henger etter våre naboland i realfagsresultater i skolen, og har et skjevt og tradisjonelt kjønnsrollemønster i både utdanningsvalg og yrkeslivet. For å løse dette kreves det en styrking av realfagene i skolen. Høyre mener det som oppfølging til utvidelsen av naturfagstimer på barneskolen bør innføres en ekstra time naturfag i uken på ungdomstrinnene. I tillegg bør det legges til rette for å utvide tilbud som talentsentrene i realfag og skape flere rollemodeller som bidrar til å rekruttere flere jenter til teknologifag.

Innen de grunnleggende ferdighetene og fagene som har en særlig rolle for utvikling av disse har skolen, skoleeier og myndigheter et ansvar for å sikre at de som ikke har utvikle tilstrekkelig faglig kompetanse sikres oppfølging, ekstra opplæring og støtte og følges opp gjennom tydelige planer for å heve elevens ferdigheter. Tidlig innsats er en arbeidsform som bør gjelde gjennom hele skoleløpet. Derfor vil Høyre innføre en plikt til intensiv opplæring for elever som har svake grunnleggende ferdigheter i lesing, skriving og regning når de starter på ungdomsskolen.

Ingen elever er like, og deres ønsker, ferdigheter og drømmer om videre utdanning og arbeid er svært forskjellige. Høyre mener ungdomsskolen bør hente erfaringer fra hvordan videregående skole sørger for tilbud som er mer målrettet mot elevens videre opplæringsambisjoner. Det bør derfor vurderes å åpne for at elevene kan få mulighet til å velge ulik tilnærming til matematikk etter modell av teoretisk matematikk og praktisk matematikk. Dette bør kunne gjøres innenfor dagens læreplan i matematikk og skal ikke begrense elevenes valgmuligheter i videregående skole.

For å redusere følgekonskvensen av å ikke mestre norskfaget i videre søking til videre utdanning, øke lærernes fleksibilitet til å organisere faget slik de selv ønsker og ha fokus på progresjon ønsker Høyre å redusere antallet karakterer i norsk fra tre til to.

Høyres forslag til tiltak:

- Innføre en plikt for skolene til å gi intensiv opplæring til elever med svake grunnleggende ferdigheter i lesing, skriving og regning ved start på 8.trinn. Det bør lages en plan for elevene med mål om å komme over kritisk grense.
- Øke antallet naturfagstimer i ungdomsskolen med en time i uka på 8.-10. årstrinn.
- Etablere flere talentsentre i realfag ved Vitensentre for elever med høyt læringspotensial.
- Støtte tiltak som “Jenter og teknologi” for å motivere til utradisjonelle utdanningsvalg for gutter og jenter.
- Legge til rette for flere rollemodeller i kjønnsdelte utdanningsvalg og yrker
- Gi elevene på 9. og 10. trinn mulighet til å velge mellom en mer teoretisk eller praktisk tilnærming til matematikk i deler av undervisningstiden.
- Redusere antallet norskkarakterer slik at det blir en karakter i norsk skriftlig og en karakter i norsk muntlig i ungdomsskolen.

Dannelse og demokratiopplæring

Sammen med grunnleggende ferdigheter gir dannelsesoppdraget og demokratiforståelse og -deltakelse et viktig utgangspunkt for at man skal kunne delta i samfunnet som medborgere på en god måte. Høyre mener det er viktig å styrke arbeidet med å bryte ned fordommer og øke toleranse og forståelse. Demokratiopplæringssentrene og DEMBRA gjør en viktig jobb i så måte, og bør få muligheten til å nå ut til enda flere.

Høyres forslag til tiltak:

- Styrke satsingen på demokratiopplæring i skolen gjennom DEMBRA og demokratiopplæringssentre.

Bedre samarbeid mellom skolenivåene og støtte til kommuner med svake resultater.

Kommunenenes ansvar og plikt til å drive skoler godt er en sentral oppgave, og når vi vet hvor viktig det er at skoler systematisk vurderer egen praksis og jobber aktivt med kvalitetsutvikling er det avgjørende at alle kommuner har en god forståelse av, og kompetanse i, hva og hvordan lykkes med dette arbeidet.⁴⁵

Oppfølgingsordningen er et viktig verktøy i å identifisere og støtte kommuner som trenger bistand til å bedre resultater som har vært svake over tid. Høyre mener det ikke skal være skambelagt å motta hjelp gjennom dette tilbudet, snarere et viktig støttesystem hvor skoler og kommuner hjelper hverandre med å bli bedre for å løfte elevenes trivsel og læring. Dette arbeidet bør styrkes, videreutvikles og utvides i tråd med evalueringenes anbefalinger i årene som kommer.

På samme måte som det har vært viktig å sikre at overgangen mellom barnehage og grunnskole ble bedre, er det fortsatt et behov for å se på de andre overgangene i skoleløpet. Vi ser blant annet en brå nedgang i spesialundervisning fra 7. til 8. trinn før det igjen raskt øker til et høyere nivå enn det var på 7. trinn, og motivasjon og mestring synker videre fra de siste mellomtrinnene og ut gjennom ungdomstrinnene. Det å fange opp utfordringer, av både faglig og sosial art, tidlig, og iverksette nødvendige tiltak er viktig. Dette bør det ligge naturlig til kommunenivået å håndtere gjennom skoleeierrollen for både barneskolen og ungdomsskolen.

Overgangen mellom ungdomsskolen og videregående er en vanskelig endring for mange elever, og det er for lite samarbeid mellom kommune- og fylkesnivå for å forberede videregående skoler på elevmassen de skal motta. For elever med særlige behov, eller manglende faglig, kan det gå kort tid før opplevelsen av at videregående ikke er noe for dem kommer. Dette bør skoleeierne ta et særlig ansvar for seg imellom. Høyre mener det bør innføres en plikt til samarbeid mellom kommune og fylkeskommune, i tråd med forslaget fra Solberg-regjeringen til ny opplæringslov. For elever med svake grunnskolepoeng bør det gjennomføres innføringskurs i de grunnleggende ferdighetene før start på videregående skole.

Høyres forslag til tiltak:

- Innføre en plikt til samarbeid mellom kommune og fylkeskommune i overgangen mellom ungdomsskole og videregående, og legge til rette for innføringskurs før videregående for elever som går ut av grunnskolen med svake ferdigheter.
- Styrke og videreutvikle oppfølgingsordningen for kommuner og skoler med vedvarende svake resultater. Hvis resultatene ikke viser tegn til bedring, bør det kunne pålegges samarbeid med kommuner som oppnår bedre skolerresultater. Skolerresultater handler ikke om karakternivå, men skolebidraget og inkluderer et godt læringsmiljø.
- Sikre skolens mulighet til å gi lekser, og utvikle nettbasert veiledningsmateriell for å spre kunnskap om hvordan lekser kan gis på en god måte.



2

En skole med mestring og læringsglede

Innledning

Alle elever er forskjellige, og lærer ulikt og i ulikt tempo. Skolen må være i stand til å møte hver enkelt elev med tilpasset undervisning og en bredde av opplæringstilbud og veier til fullført kompetanse, som gir alle elever en mulighet til å mestre og trives i skolen. Ungdomsskolen må bli mer praktisk og variert, og kvalifisere elevene bedre til videre opplæring, utdanning og arbeid.

Dagens ungdomsskole lykkes ikke godt nok med å gi alle elever tilstrekkelig tilpasset opplæring. På ungdomsskolen kommer forskjellene mellom elevenes interesser og faglige nivå tydeligere frem. Det er viktig at alle elever møtes der de er, men dessverre er det for mange elever som ikke opplever at dagens ungdomsskole passer for dem.

Elever har ulike interesser og styrker, og utvikler og lærer i ulikt tempo. Det er viktig at en i arbeidet med å tilpasse undervisning og øke alternative opplæringstilbud søker

å ivareta det positive i samholdet og fellesskapet. Elever skal oppleve at det er skolen som tilpasser seg deres utfordringer, ikke at de må ofre sosialt og faglig miljø for å få den oppfølgingen og opplæringen de har krav på.

På en rekke arenaer i samfunnet opplever barn og unge økte forventninger og flere melder om økte psykiske symptomer og plager. Skolen skal være et trygt og godt sted som har forventninger og ambisjoner på vegne av elevene, men som også gjennom dyktige lærere og et godt lag rundt elevene bidrar til å gi elevene økt selvtillit og mestringfølelse. Norge skal fortsatt være verdens beste land å gå på skole i.

Høyre vil at skolen skal lykkes enda bedre med å løfte alle elever. Dette kapitlet tar opp en rekke temaer og tiltak som vil være med på å skape en skole som bruker alle gode krefter på å gi elevene den opplæringen som skal til for å lykkes med skolen og trives.

Bakgrunn

Økt nivådeling og økt kunnskap om effekten av nivådeling.

I forbindelse med arbeidet med Høyres forslag til ungdomsreform har utredningsseksjonen levert en rapport om nivådeling i ungdomsskolen.⁴⁶

Rapporten oppsummerer nasjonalt og internasjonalt kunnskapsgrunnlag, og viser til at opplæringsloven sier at det til vanlig ikke skal organiseres etter faglig nivå, men at veilederen presiserer at dette gjelder «med mindre det etter en konkret totalvurdering er nødvendig for at elevene, enkeltvis og samlet, kan få forsvarlig utbytte av opplæringen».

Jøsendal-utvalget konkluderer med at dette handlingsrommet for pedagogisk og organisatorisk differensiering i opplæringsloven ikke utnyttes i stor nok grad. Det finnes for lite forskning på effektene av nivådeling, noe rapporten bekrefter. Enkeltstudier og metastudier som finnes på temaet gir noe usikre og blandede resultater.

Utredningsseksjonen trekker frem en av studiene med mer positive resultater og oppsummerer den slik: «Blant studiene som viser mer positive resultater er en metastudie fra USA (Steenbergen-Hu m.fl., 2016)⁴⁷, som finner at nivådeling har positive effekter dersom delingen gjøres innad i klassen og i enkeltfag på tvers av klasser på samme trinn. De finner også gode effekter av særgrupper for de høyest presterende elevene. For nivådeling mellom klasser er effekten positiv, men marginal.»

Rapporten peker på at det er et betydelig omfang av nivådeling i norske skoler og gir eksempler på dette. I forslaget som har vært på høring om ny opplæringslov videreføres i hovedsak gjeldende rett, men med en lovfesting av tersklene gjengitt i veilederen.

Faktaboks 6

Om prosjekt med nivådeling i matematikk på 8. trinn

Gjennom Program for bedre gjennomføring finansiert av Kunnskapsdepartementet er det gjennomført et prosjekt med mål om «å øke fullføringen av videregående opplæring gjennom å forbedre matematikkprestasjonene til svakt presterende elever på 8. trinn og Vg1». Forskerne som har skrevet evalueringsrapporten beskrev innholdet i tiltaket slik:

- Kursing av lærere i didaktikk egnet for denne målgruppen av elever
- Gi elevene tilrettelagt undervisning (i stedet for ordinær undervisning) i to perioder á 4-6 uker høst og vår.
- På grunnskolen foregikk disse øktene i små grupper, mens de på videregående ble gjennomført i vanlige grupper

Dette ble gjennomført som et randomisert kontrollert forsøk, og de konkluderer med at tiltaket har nådd frem til lærerne og oppleves relevant og har i stor grad blitt en del av ordinær undervisning gjennom tiltaksperioden. Det er vanskelig å isolere effektene eller på kort sikt være helt sikre på at dette har bedret resultatene til elevene og økt gjennomføringen av videregående opplæring, men de ser tegn til dette. Dette vil man kunne se mer på lang sikt.¹³²

Forskerne bak evalueringen argumenterer for at nivådeling kan føre til bedre prestasjoner så lenge det bidrar til bedre tilrettelagt undervisning, men at det trengs mer systematiske forsøk hvordan dette kan brukes effektivt i norsk skole.¹³³

Eksempel 4

Oslo kommune og Brannfjell ungdomsskole – forsert løp

I Oslo kan ungdomsskoleelevene ta fag på videregående. Dette kalles forsert løp, og er for elevene som ønsker å gå raskere frem eller få større utfordringer i fagene. I Oslo tilbys det forsert løp i matematikk og engelsk. Tilbudet gis ved syv ulike videregående skoler i Oslo. De som velger forsert løp på ungdomsskolen, kan fortsette med forsert løp når de begynner på videregående. De kan også fortsette videre å ta emner på Universitetet i Oslo mens de er elev på videregående.¹³⁴

En av skolene i Oslo som tilbyr dette er Brannfjell ungdomsskole. Der får elevene på 9.trinn tilbud om å avslutte fagene matematikk og engelsk, for så i 10.trinn få tilbud om å ta fag på Lambertseter videregående skole to ettermiddager i uken.¹³⁵

Jøsendal-utvalget og elever med stort læringspotensial

Jøsendal-utvalget, ledet av Jan Sivert Jøsendal, leverte i 2016 en norsk offentlig utredning om elever med stort læringspotensial. Jøsendal-utvalget pekte på at om lag 2 til 5 prosent av elevene et ekstraordinært læringspotensial, mens 10–15 prosent har stort læringspotensial. Utvalget mente det var tre erkjennelser vi må gjøre oss når det kommer til elever med stort læringspotensial⁴⁸:

- Grunnopplæringen gir ikke elever med stort læringspotensial en tilpasset opplæring som gjør det mulig for dem å realisere sitt læringspotensial.
- Skolene utnytter ikke handlingsrommet for pedagogisk og organisatorisk differensiering.
- Utdanningssystemet nasjonalt og lokalt har behov for et felles kunnskapsgrunnlag for å iverksette forbedringstiltak på kort og lang sikt.

Det ble problematisert av utvalget at det å sette inn tiltak for denne gruppen elever har blitt oppfattet som «elitisme» og at disse elevene klarer seg selv. Men de peker på at selv om denne gruppen har et stort læringspotensial er det ikke alle som får utløp for det, og utfordringene de sitter med er svært ulike. Forskningsoppsummeringen gjort av Kunnskapssenteret for utdanning på vegne av utvalget peker på at hvis ikke elevene blir sett og møtt i skolen kan det gi ulike konsekvenser:

- Frafall og underprestasjon
- Sosial stigmatisering
- Mobbing
- Tristhet/sørgmodighet
- Feildiagnostisering eller sen identifisering⁴⁹

Opplæringsloven peker på at en tilpasset og inkluderende skole skal omfatte alle elever peker og Jøsendal-utvalget viser til at handlingsrommet i grunnopplæringen er til for dette, men at en ikke har klart å utnytte dette i stor nok grad for å tilrettelegge for elever med stort læringspotensial.

Utvalget har en rekke anbefalinger, hvor mange handler om å sikre bedre tilpasset undervisning generelt, men hvis gjennomført, også vil gi et løft for elever med stort læringspotensial.

Faktaboks 7

Anbefalinger fra Jøsendal-utvalget

Av konkrete anbefalinger som kan være aktuelle for fornyelsen av ungdomstrinnene:

- At nasjonale myndigheter sørger for at tilpasset opplæring for elever med stort læringspotensial inkluderes som tema i skoleleder- og lærerutdanning og utdanning i spesialpedagogikk, utdanning til PPT og videreutdanningstilbud.
- At nasjonale myndigheter sørger for at det utvikles kompetanseprogram for PPT og spesialpedagogiske institusjoner om lærevansker hos barn og unge med stort læringspotensial.
- At nasjonale myndigheter tydeliggjør handlingsrommet i dagens regelverk for skoleleder, skoleeier og fylkesmannen, for eksempel gjennom nasjonale kompetanseutviklingstiltak som Regelverk i praksis og RefLex.
- At nasjonale myndigheter hvert fjerde år systematisk kartlegger og evaluerer effekter av tiltak for elever med stort læringspotensial.
- At skoleeier bygger kapasitet på den enkelte skole og mellom skoler slik at det arbeides systematisk med oppfølging av elevenes læring.
- At skoleeier tar ansvar for at skole og PPT har kompetanse i og ressurser til å identifisere elever med stort læringspotensial og tilpasse opplæring for dem.
- At skoleleder tar i bruk eksisterende forskning og tilrettelegger for fleksibel organisering for elever med stort læringspotensial.
- At lærere bruker forskningsbasert kunnskap og varierer undervisningsmetoder gjennom for eksempel dybdelæring og berikelse.
- At nasjonale myndigheter vurderer utvidelse av lærerspesialistordningen til å inkludere kunnskap om elever med stort læringspotensial.
- At nasjonale myndigheter vurderer tiltak for å sikre at skoleeiere samarbeider og tar ansvar for tilbud om forsering til aktuelle elever.
- At nasjonale myndigheter sørger for at det utvikles digitale læringsressurser for elever som blant annet ivaretar dybdelæring i alle fag.

De er kategorisert under tre overskrifter:

1 - Behov for variert undervisning og tilpasset opplæring for elever med stort læringspotensial.

«Mange elever får ikke undervisning og faglige utfordringer tilpasset sitt nivå. Utredningen har vist at dette har sammensatte årsaker. Det handler i stor grad om mangel på kunnskap om elever som har potensial til å prestere på et høyt og avansert nivå, og mangel på kapasitet og kompetanse til å endre praksis i klasserommet. Dette er en utfordring utvalget ønsker å stille både til lærerprofesjonen og til skoleleder, skoleeier og nasjonale myndigheter. Med andre ord er dette en systemutfordring.»

2 - Behov for å tydeliggjøre forskjellen mellom reelt og praktisert handlingsrom.

«Den andre systemerkjennelsen peker på det faktum at det er et skille mellom praktisert og reelt handlingsrom. Noen skoler utvalget har vært i kontakt med har utnyttet handlingsrommet og tatt hensyn til elever med stort læringspotensial. Utvalget har samtidig erfart at det er stor usikkerhet rundt håndtering av regelverket. Vegring mot å ta i bruk handlingsrommet på grunn av manglende kunnskap om og forståelse for regelverket, kan skape innbilte hindringer for ulike organisatoriske eller pedagogiske løsninger. (...) Utvalget ønsker å bidra til at handlingsrommet og mulighetene innenfor dagens regelverk blir tydeligere, slik at skolene kan finne fleksible løsninger i skolehverdagen. (...) Utvalget ser at det er nødvendig å skape en felles tolkning og forståelse av skolenes muligheter innenfor gjeldende regelverk.»

3 - Behov for felles kunnskapsgrunnlag og systematikk.

«Utvalget mener et felles kunnskapsgrunnlag som forplikter og gir retning for alle aktører i utdanningssektoren, vil løfte ansvaret for å løse utfordringene til å omfatte mer enn den enkelte lærer og den enkelte skole. Et slikt felles kunnskapsgrunnlag finnes ikke i dag.»⁵⁰

Stoltenberg-utvalget

Camilla Stoltenberg og det regjeringsnedsatte utvalget leverte i 2019 utredningen Nye sjanser – bedre læring – Kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp. Denne utredningen gjennomgikk eksisterende kunnskap om kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner, hvorfor disse oppstår og foreslo tiltak som kan motvirke uheldige utslag av kjønnsforskjeller i skolen.

Utvalget oppsummerer kjønnsforskjellene som kommer til uttrykk i grunnskolen slik⁵¹:

- Jenter har bedre språkforståelse allerede før barna begynner på skolen, mens gutter har bedre romforståelse enn jenter i 4–6-årsalderen.

Faktaboks 8

Anbefalinger fra Stoltenberg-utvalget

Stoltenberg-utvalget foreslo en rekke tiltak som har som mål å “reduere kjønnsforskjellene gjennom å bidra til en bedre skole for alle.”¹³⁶:

- innføre nasjonale prøver i lesing og regning på 3.trinn og skriveing på 8.trinn.
- utvikle og innføre en forskningsbasert kartlegging av barns språklige, numeriske og sosiale utvikling ved fire- og seksårsalderen, og gi kommunen plikt til å gjennomføre kartleggingen for alle barn i kommunen.
- innføre krav om at skolene må tilby minst fem valgfag, og systematisk prøve ut ulike modeller for å øke timetallet i valgfag på ungdomstrinnet. Effektene av valgfag for elevenes skolemotivasjon, karakterer i valgfag og andre undervisningsfag, og sannsynligheten for å fullføre videregående opplæring må evalueres.
- innføre poengberegning av standpunkt- og eksamenskarakterer på vitnemålet fra grunnskolen og videregående opplæring etter fagenes timetall.
- utvikle og effektevaluere tilbud om et utforskende skoleår etter grunnskolen.
- utrede systemer for informasjonsutveksling om barn og elevers læring og utvikling mellom relevante kommunale nivåer og tjenester.
- erstatte faget utdanningsvalg på ungdomstrinnet med faget utdanningsvalg og livsmestring,
- og utrede nærmere hvordan yrkesgrupper utenfor grunnskolen kan undervise i faget, slik som fagfolk fra de kommunale helse- og omsorgstjenestene.
- målrette lærekandidatordningen ved å gi kommunene plikt til å vurdere om elever i ungdomsskolen som sannsynlig ikke vil oppnå 30 grunnskolepoeng, bør tilbys denne ordningen og eventuelt gi eleven og fylkeskommunen et slikt råd i opptaket til videregående opplæring.

Utvalget legger stor vekt på at det å redusere kjønnsforskjeller må skje uten at det innebærer en reduksjon eller stagnasjon i utviklingen av resultatene for jentene, og at tiltak som løfter alle er det viktigste.

- Kjønnforskjellene i lesing og regning er små i starten av grunnskolen, men utvikler seg deretter i jenters favør særlig i tenårene. Ved avslutningen av grunnskolen får jentene bedre karakterer enn guttene i alle fag bortsett fra kroppsøving.
- Det er flere gutter enn jenter som trenger ekstra hjelp med læring. Nær 70 prosent av de som får spesialundervisning i grunnskolen er gutter.
- Kjønnforskjellen i grunnskolepoeng ligger mellom fire og fem poeng i snitt, og varierer lite fra år til år. Det vil si at en gjennomsnittlig gutt har mellom syv og ni karakterer på vitnemålet fra ungdomsskolen som er lavere enn det en gjennomsnittlig jente har. Det er stor variasjon både blant gutter og jenter, men blant de som fikk mindre enn 30 poeng var det omtrent 2,5 ganger så mange gutter som jenter, og blant de som fikk 50 eller flere poeng var det omtrent 2,5 ganger så mange jenter som gutter.

Deres gjennomgang peker på at kjønnforskjellene er betydelige og får konsekvenser både for opplæringsløpet og arbeid, helse og familiesituasjon senere i livet. Det er en sterk sammenheng mellom resultater i nasjonale prøver, grunnskolepoeng og gjennomføring av videregående opplæring.⁵² Kjønnforskjellene ser vi også videre gjennom kjønnsdelte valg av videregående utdanningsprogram og yrker.

Utvalget peker på at den viktigste konklusjonen er at vi ikke vet hva som er årsakene bak disse forskjellene. Noen av hypotesene de finner i forskningen er "interesser, motivasjon, preferanse for konkurranse og at gutter og jenter blir behandlet og vurdert ulikt av foreldre, lærere og medelever". Underliggende dette er det også mye omtalt og diskutert hvordan modning og utvikling kommer til forskjellige uttrykk hos gutter og jenter.

Om spesialundervisning

I 2020 fikk nesten 10 prosent av elevene i ungdomsskolen spesialundervisning, og nesten syv prosent av elevene på 1.-7.trinn. Dette tallet øker gjennom grunnskolen opp til 7.trinn. Andelen på 8.trinn med spesialundervisning er en del lavere enn 7.trinn, men derfra øker det kraftig igjen frem til 10.trinn hvor det utgjør 10,4 prosent av elevene.⁵³ Gutter er overrepresentert blant dem som får spesialundervisning.⁵⁴

Det er en høyere andel elever på private skoler som får spesialundervisning enn på offentlige skoler. I 10.trinn er det 13,6 prosent av elevene på private skoler som får spesialundervisning

mot 10,2 prosent på offentlige skoler.

Nordahl-utvalget, ledet av professor Thomas Nordahl, leverte rapporten Inkluderende fellesskap for barn og unge, hvor de anslo at mellom 15 og 25 prosent av alle barn har behov for tilrettelagt pedagogisk undervisning. Utvalget mener dagens system kun hjelper et mindretall av disse.⁵⁵

Gjennom Meld. St. 19 (2015-2016) Tid for lek og læring - bedre innhold i barnehagen la frem krav til samarbeid i overgangen mellom barnehage og skole, og pekte på hvordan slike overganger kan være problematiske for barn.⁵⁶ I Meld. St. 6 (2019-2020) Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO argumenteres det for at "mange barn og elever opplever overgangene som spennende og fylt av forventninger med nye utfordringer og muligheter og nye venner. Samtidig kan disse fasene være kritiske og ha stor betydning for barns og elevers trivsel, utvikling og læring".⁵⁷

Tett på - tidlig innsats-meldingen viser igjen til Stoltenberg-utvalget som mente at dette kan være ekstra vanskelig for en del gutter. Samtidig pekes det på at det ser ut til å være en dårlig sammenheng i det spesialpedagogiske tilbudet mellom de ulike nivåene gitt at andelen som får spesialundervisning synker betraktelig i overgangen mellom skolenivåene.

I høringsforslaget som ble sendt ut 26.august 2021 til ny opplæringslov argumenterte regjeringen for at det bør utvises forsiktighet knyttet til å innføre regler som griper inn i kommunens interne organisering. Derfor ble det ikke foreslått nye krav til samarbeid i overgangen mellom barneskolen og ungdomsskolen.⁵⁸ Det har imidlertid blitt fremmet tiltak som bedrer samarbeidet mellom ungdomsskolen og videregående skole i tråd med Tett på - tidlig innsats-meldingen.



Om friskoler

Det offentlige skole- og utdanningstilbudet i Norge står for den absolutt største andelen av opplæring på grunnskolenivå. I 2021 er det 4,6 prosent av elevene på grunnskolen som går på en privat skole.⁵⁹

Loven som regulerer private skoler/friskoler har vært endret flere ganger de siste 20 årene. Under Solberg-regjeringen vedtok Stortinget i 2015 å endre navnet på loven til Lov om frittstående skolar, og innføre nye godkjenningsgrunnlag som tillot opprettelse av skoler med særskilt profil eller yrkesfaglige videregående opplæring.⁶⁰ Dette skulle ifølge regjeringen gi ro og forutsigbarhet i sektoren, og

åpne for mer mangfold og nyskaping i sektoren.⁶¹

Etter endringen i loven i 2015 har det kommet til enkelte etableringer av friskoler på grunnskolenivå som supplerer sektoren med nye opplæringstilbud innen blant annet entreprenøriell læring.⁶²

Støre-regjeringen stadfestet i Hurdalsplattformen at de ville "stramme inn privatskuleloven ved å fjerne profilskular og yrkesfagopplæring som godkjenningsgrunnlag for statstilskot, og styrkje lokale folkevalde si moglegheit til å seie nei til nye privatskular og utvidingar"⁶³, noe som ble gjennomført i lovendring våren 2022 med effekt fra juli 2022.⁶⁴

Eksempel 5

NRG-U Norges realfagsungdomsskole

NRG-U er et ungdomsskoletilbud, som hører til Norges realfagsgymnas, som er friskoler med profil som tilbyr fordypning i matematikk-, naturfag, programmering og teknologi.¹³⁷ NRG-U tilbyr elevene med utvidet skolehverdag med ca. 45 min ekstra undervisning i uken. Elevene får et utvidet timetall i matematikk og naturfag, og muligheter for forsering i matematikk. Der elevene også ta dag som programmering og teknologi

Eksempel 6

EnSpire-skolene – Profilskole med fokus på entreprenøriell læring

EnSpire er en friskolekjede som har utarbeidet en egen læreplan med entreprenørskap som profil godkjent for grunnskolens 1.-10. trinn¹³⁸. Skolen følger den vanlige læreplanen, men har entreprenørielle ferdigheter som grunnleggende kompetanse i alle fag. I tillegg har EnSpire faget entreprenørskap på tvers på alle trinn. På ungdomstrinnet har EnSpire skolen et eget valgfag i entreprenørskapsfordypning.

Om valgfag i ungdomsskolen

Gjennom stortingsmeldingen Motivasjon – Mestring – Muligheter (Meld. St. 22 (2010-2011)) foreslo regjeringen Stoltenberg å innføre tverrfaglige valgfag på ungdomstrinnene, blant annet med en forståelse og begrunnelse i at elevene selv mener det er "for få muligheter til å velge emner de er interessert i, og at valgfag vil bidra til å motivere dem til innsats".⁶⁵

Fra skoleåret 2012-13 ble deretter 14 valgfag fasert inn på alle trinn i ungdomsskolen og satt til å utgjøre to timer i uken. Skoleuken ble utvidet med en halv time for å legge til rette for disse valgfagene. Valgfagene utgjør over ett år 57 skoletimer.

Evalueringen av innføringen av valgfag ble gjennomført av forskningsinstituttet NOVA i 2015 og konkluderte med at "valgfagene ser ut til å bidra til økt skolemotivasjon", og at "elever, lærere og skoleledere liker valgfagene fordi de er praktiske og varierte og dermed vurdert som noe annet enn andre fag".⁶⁶

Samtidig ser man en stor kjønnforskjell i hvilke valgfag som velges. I Utdanningsdirektoratet sin siste statistikk viser de til at gutter oftere velger programmering, teknologi og design, friluftsliv og fysisk aktivitet og helse enn jentene. Jentene velger i større grad design og redesign, innsats for andre og produksjon for scene enn guttene.⁶⁷

Karakterene er høyere i valgfag enn i andre fag, og har økt jevnt siden innføringen i 2013. Jentene får også i valgfagene bedre karakterer enn guttene ifølge Utdanningsdirektoratet.

Utdanningsdirektoratet sin oversikt viser videre at kun 25 prosent av skolene underviser i syv eller flere valgfag. 11 prosent av skolene tilbyr ikke valgfag. I snitt undervises det i fem valgfag på skolene. Årsakene kan være flere til at det ikke undervises i flere, som lav påmelding til fag eller mangel på lærerressurser, men skoleeier har en plikt om å tilby og sette i gang minst to ulike valgfag hvert skoleår.⁶⁸

Elevene har mulighet til å velge det samme faget over flere trinn eller velge nytt fag hvert år. Ved å velge ulike fag vil man få flere karakterer på vitnemålet, men det vil kun være et gjennomsnitt av disse som vil bli tellende. Retten elevene har til å ta et valgfag sier ikke at de har rett på et bestemt valgfag, kun et valgfag. Utdanningsdirektoratet tydeliggjør i sin regelverkstolkning at elevmedvirkning er viktig i det å avklare hvilke valgfag skolene skal tilby. Dette bidrar ytterligere til motivasjon og inkludering i tråd med intensjonene i valgfagene. Valgfagene ble videreført med en opplæringsplan på 57 årstimer, og det samme minimumskravet om at alle skoler må tilby og igangsette minst to valgfag.

Mulighet for høyere karakterer i det som oppleves som “lette” fag er en motivasjon for enkelte elever i deres påmelding til valgfag viser NOVAs evaluering av valgfagene. Av lærerne og skolelederne som var positive til å ha tellende karakter i valgfagene “bidro til at faget ble tatt mer på alvor og at det er en måte å legitimere faget på”. Dette ble også trukket fram av elever de intervjuet i evalueringen. Samtidig peker Dæhlen og Eriksen på at de finner argumenter for at det vil være mer hensiktsmessig å sette en bestått/ikke bestått-vurdering. Særlig gitt at kompetansemålene ble oppfattet som lite konkrete i fagene som ble innført i 2012/13.⁶⁹

Eksempel 7

Ski ungdomsskole – Alternative valgfag – Forskning i praksis og forsert løp

På Ski ungdomsskole kan elevene velge valgfaget “forskning i praksis”¹³⁹. Faget er for elever som ønsker å fordype seg i forskning med utgangspunkt i geografi på videregåendenivå. Faget er konsentrert rundt tre hovedområder; klima og landskapsdannelser, ressurser og ressursbruk og befolkningsutviklingen. Timene er lagt opp med forelesninger over aktuelle temaer, feltekspedisjoner og individuelle foredrag.

Elevene som føler at de mestrer faget godt kan melde seg opp til muntlig eksamen i geografi ved Ski videregående skole og kan på den måten forsere løpet i geografi.

Eksempel 8

Hundsund Ungdomsskole – Praktisk håndverksfag som valgfag

Elevene fikk under Regjeringen Solberg muligheten til å velge et praktisk håndverksfag som valgfag¹⁴⁰ håndlag og utholdenhet. Elevene skal erfare hva som er tilstrekkelig kraftbruk, både gjennom kropp og gjennom verktøy, og de skal bruke og vedlikeholde tradisjonelle og nye verktøy på en trygg måte.”

På Hundsund Ungdomsskole kan elevene ta valgfaget Praktisk Håndverksfag der elevene kan teste om håndverksfagene er noe for dem. Gjennom samarbeid med lokale bedrifter og håndverkere kan elevene bli bedre kjent med arbeidslivet og yrkesfagene. Faget skal også introdusere elevene til yrkeslivet og dermed gjøre det lettere å velge linje på videregående.¹⁴¹

Eksempel 9

Bergmo ungdomsskole – Egen realfagsklasse på ungdomsskolen

Bergmo ungdomsskole startet høsten 2022 en egen realfagsklasse for de som er spesielt interessert i matematikk, biologi, fysikk, kjemi, geofag og teknologi. Prosjektet kom på plass som et forsøk på å svare på kompetansebehovet til næringslivet lokalt i Molde som i stor grad etterspør realfagskompetanse.

Realfagsklassen har 3x45 minutter mer undervisning per uke enn de andre klassene. Til gjengjeld får elvene “tjuvstarte” på videregående, ved at de får ta eksamen i T1 matematikk (teoretisk matematikk for første året på videregående) allerede i 10. klasse på ungdomsskolen. Noe som frigir med tid til andre valgfag når elevene går videre på videregående.¹⁴²

Til oppstart av skoleåret 2020-21 ble antallet valgfag økt til 16 og fikk nye læreplaner i tråd med Fagfornyelsen. I tillegg til de allerede eksisterende 14 fagene ble programmering og praktisk håndverksfag permanente valgfagtilbud. Læreplanene i valgfagene integrerte mer av den praktiske og utforskende dimensjonen som ligger til grunn for Fagfornyelsen gjennom endringene i 2020.⁷⁰

Om et frivillig 11. skoleår
Stoltenberg-utvalget foreslo «et frivillig 11. utforskende skoleår med mulighet for forbedring av karakterer» etter inspirasjon fra Danmarks «efterskole» som har eksistert siden 1969.

En evaluering gjennomført i 2011 av Thomas Nordahl, Anne-Karin Sunnevåg og Gro Løken ved Høgskolen i Hedmark på bestilling av Kunnskapsdepartementet viser at det er flere positive effekter og læringspunkter av efterskoletilbudet i Danmark:

- Elevene som går et 10. skoleår skårer bedre enn 9.klasseelevene på alle områder. Særlig er forbedringen og den faglige utviklingen god i dansk, matematikk og engelsk, og spesielt for guttene.
- Klar forbedring i motivasjon og arbeidsinnsats
- Omfanget av adferdsproblemer er klar redusert sammenlignet med 9.trinn.
- Elevene opplevde mindre mobbing og trivdes bedre på skolen.

Eksempel 10

Ung 11

Ung 11 er et tilbud om et ekstra 11. år i grunnskolen for unge i Drammen kommune som har fullført grunnskolen, men ønsker et ekstra modningsår. Året skal være en ekstra forberedelse til videregående skole, og bidra til økt gjennomføring og mulighet for å lykkes i opplæringen.

Ung 11 jobber for å gi deltagerne økt faglig og sosial kompetanse, slik at flere skal kunne gjennomføre og bestå videregående opplæring. Målet er å både gi et faglig påfyll samtidig som deltagerne får økt selvtillit og mestringsfølelse.¹⁴⁵

Eksempel 11

Kuben videregående skole

På Kuben videregående skole tilbyr de elever med lavt karaktersnitt fra 10. klasse muligheten til å ta et 11. Skoleår, ordningen skal rulles ut i hele Oslo. Ordningen er opprettet for å bedre overgangen mellom ungdomsskole og videregående skole.

Ordningen har fått navnet OTGR. På OTGR¹⁴⁶ får elevene individuell og tett oppfølging av lærerne med faglige utfordringer som et tilpasset den enkelte elevenes nivå. Gjennom året har de fokus på å lære elevene om mestring i skolehverdagen, samtidig som de jobber med utvikling av faglige og sosiale ferdigheter i et trygt og aktivt læringsmiljø. Ordningen innebærer også karriereveiledning og muligheter for praksiserfaring i bedrift med lønn.

- Det å kunne «velge bort noe» var positivt for elevene.
- Både lærere og elever mente det var viktig at et slikt tilbud var et annet sted enn der man har gått på skole tidligere.

Faktaboks 9

Danmarks “Efterskole”

Danmarks efterskole er et friere skoleår der man enten bor på internat eller er elev kun på dagtid, mer lignende et folkehøyskoleår, men med undervisning også i ordinære skolefag. Til forskjell fra Norge har Danmark 9-årig grunnskole, og derav er dette organisert som et frivillig 10. skoleår.

Skoleåret 2022-23 går det nesten 32.500 elever på efterskole, som er det høyeste noensinne.¹⁴³ Andelen elever som velger efterskole i Danmark har ligget på rundt 50 prosent.

Elevene som har gjennomført efterskole har 15 prosent større sannsynlighet for å gjennomføre «ungdomsuddannelse», som tilsvarer videregående opplæring, fem år etter.¹⁴⁴ Undersøkelsen viser videre at frafallet blant elevene er 27 prosent lavere på yrkesfaglige utdanningsprogrammer, og 38 prosent lavere på studiespesialiserende, hvis man har gått efterskolen sammenlignet med de som går rett fra 9.trinn.

Forskerne konkluderer med «at det er verdt å vurdere mulighetene for et tilsvarende tilbud i Norge. Et frivillig 11. skoleår bygd på bestemte premisser kan bidra til at flere elever får studie- eller yrkeskompetanse gjennom videregående opplæring».⁷¹

Nordahl, Sunnevåg og Løken peker på at selv om karaktersnittet blant elevene på efterskolen er lavere enn snittet av de som går ut av 9.trinn er det også elever med godt karaktersnitt som velger dette tilbudet. Men det er et større innslag av elever som har hatt utfordringer med seg enn i ordinære årstrinn. Denne heterogeniteten peker de på er viktig for hvordan tilbudet fungerer og gir en god variasjon, mulighet for samarbeidslæring og det å bli kjent med andre man kan strekke seg etter faglig.

I stortingsmeldingen Tett på - tidlig innsats omtalte regjeringen hvordan kommunene i dag har handlingsrom til å tilby et ekstra forberedende år i grunnskolen eller videregående, noe som allerede finnes i Drammen og Oslo.⁷²

I Drammen gjennomføres et tilbud som heter Ung 11 som "skal være en ekstra forberedelse til videregående skole, og bidra til økt gjennomføring og mulighet for å lykkes i opplæringen".⁷³

Om motivasjon, mestring og trivsel i skolen
Elevundersøkelsen fra 2021 viste at elevene har et godt læringsmiljø med høy trivsel, støtte fra lærerne, opplever faglig utfordring og mestring i skolen.⁷⁴ Dette er en styrke ved norsk skole og sier mye om at skolen og lærerne lykkes godt med å legge til rette for at elevene har et trygt og positivt sted for å være og lære.

Eksempel 12

Drøbak Montessori- 7.trinn på ungdomsskolen

Drøbak Montessori har i 2022 gjennomført et prøveprosjekt der 7. trinn er flyttet til samme skole som 8.-10. trinn. Målet er å skape et tilrettelagt miljø for at utviklingen og læringen kan skje i fellesskap og i tråd med de pedagogiske prinsippene til Montessori. 7.-9. trinn har undervisning sammen før elevene på siste trinn på ungdomsskolen i større grad driver ordinært undervisningsopplegg.

Bakgrunnen for prosjektet er Montessoripedagogikken, som tar utgangspunkt i menneskers utvikling og behov i de ulike fasene av livet til barnet/ungdommen. Når elevene er i 7. trinn, har de kommet inn i den tredje fasen i livet ifølge Montessori (12-15 år). Antagelsen er at ved å ha 7.trinn på ungdomsskolen vil de yngre elevene strekke seg etter de eldre og ta til seg ny læring på en bedre måte. Elever på dette alderstrinnet skifter nå fokus til det som skjer utenfor grupperommet på barneskolen og ønsker oppriktig å arbeide mer praktisk.

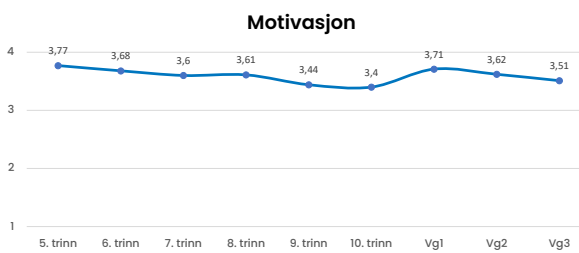
Erfaringer med prosjektet:

Elevenes tilbakemelding er at 7.trinn opplever at de hører til på ungdomsskolen. De føler at de lærer mer her enn på barneskolen, blir satt noe høyere krav og forventninger til. Eldre elever hjelper de, og de får nye forbilder og rollemodeller.

Skolen opplever at elevene, etter 6 år med mye fokus på det teori, trenger å få svar på: «hva skal vi med alt dette vi har lært»? Svaret er mer praktiske oppgaver og ekte arbeid, noe som tilbys på ungdomsskolen.

Andelen som trives godt eller svært godt på skolen ligger fortsatt høyt med 86 prosent av elevene, men særlig blant elevene på 7.trinn har det vært en synlig nedgang de siste årene. Dette gjelder særlig deres opplevelse av motivasjon.⁷⁵ Forskerne Wendelborg og Utmo som har analysert Elevundersøkelsen 2021 viser til at man «på mellomtrinnene ser en negativ trend hvor motivasjonen er betydelig redusert de siste årene».

Det er synlig nedgang i motivasjon gjennom slutten grunnskolen, og den synker gradvis fra 5.trinn frem til 10.trinn før den får en økning ved overgang til videregående opplæring.



Motivasjon fordelt på trinn (gjennomsnitt) NTNU Samfunnsforskning, Elevundersøkelsen 2021

I sin analyse peker Wendelborg og Utmo videre på at «arbeid med skoleledelse og felles regler kan ha positive virkninger på både lærer-elevrelasjoner, læringskultur og ikke minst motivasjon». Men at man «må arbeide ulikt på skole- og elevnivå dersom en ønsker å øke elevers motivasjon. På elevnivå må en arbeide mot å bedre relasjonen mellom elever og lærer, mens på skolenivå må en arbeide med skoleledelse, rutiner og kontinuerlig arbeid med læringsmiljøet. I tillegg er det viktig på skolenivå, å arbeide for en god læringskultur for å øke mestring og motivasjon.»

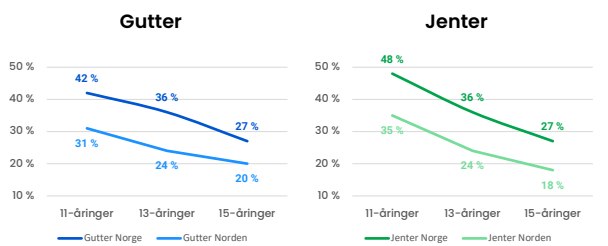
På slutten av barneskolen har jentene høyere motivasjon enn guttene, men på ungdomstrinnene er dette utlignet da begge kjønn har falt til et lavere, men om lag likt nivå av motivasjon.

Ungdata-rapporten 2022⁷⁶ har også sett på elevenes trivsel i skolen. 86 prosent av elevene sier at de er litt eller helt enig i at de trives på skolen. Ungdata-resultatene har ligget stabilt over 90 prosent over tid, men har de siste årene dalt noe. Særlig slo det inn en nedgang i pandemiårene. Samtidig har det vært en relativt kraftig økning, særlig blant jentene, i andelen som gruer seg til å gå på skolen på ungdomstrinnene.

Ungdata-resultatene viser at det er en relativt stor økning blant elever som kjeder seg på skolen, både blant gutter og jenter og andelen som kjeder seg ligger relativt høyt. Dette understøttes av resultater fra forskningsprosjektet «Se videre» ved Læringsmiljøsenteret, UiS som viser at om lag 50 prosent av elevene i større eller mindre grad kjeder seg på skolen.⁷⁷

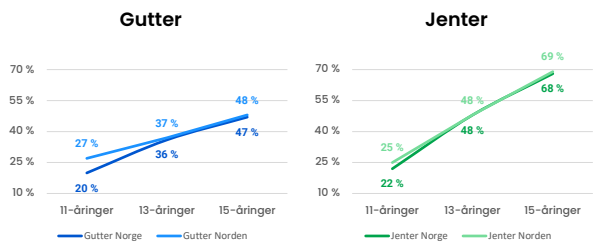
Samtidig oppsummerer Ungdata-undersøkelsen med at det står bra til med norsk ungdom etter pandemien, og de aller fleste har god livskvalitet og høy trivsel i skolen.

Undersøkelsen «Helsevaner blant skoleelever», gjennomført i Norge av institutt for helse, miljø og likeverd ved Universitetet i Bergen peker på at ungdom i aldersgruppen 11, 13 og 15 år har god helse og høy tilfredshet med livet. Elevene trives godt på skolen, og skårer minst 10 prosentpoeng høyere enn våre nordiske naboer, men trivselen synker betraktelig gjennom ungdomsskolen for både gutter og jenter.⁷⁸



Prosentandel som oppga at de likte seg veldig godt på skolen. HEMIL-rapport 2020

Samtidig er det tegn til et økende stressnivå blant ungdommen, og særlig blant jenter, som også øker gjennom ungdomstrinnene.



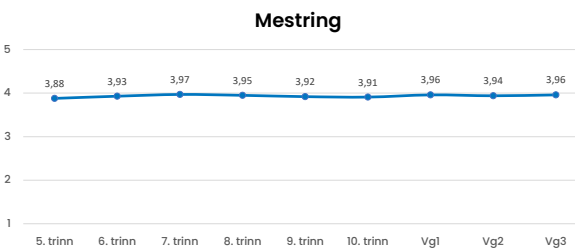
Prosentandel som oppga å bli svært stresset av skolearbeid. HEMIL-rapport 2020

Eksempel 13

Danielsen Ungdomsskole i Haugesund - Varierte undervisningsformer

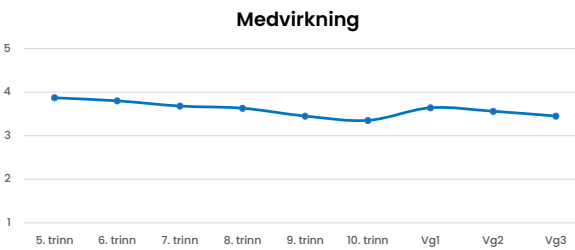
Tatt i bruk metoden kalt «Tenkende klasserom». Gjør denne undervisningsmetoden kombinert med andre tiltak. Tenkende klasserom er en undervisningsmodell som går ut på at elevene løser problemoppgaver i grupper, ved hjelp av whiteboard-tavler som henger på veggene. Elevene blir utfordret til å finne en løsning på et gitt problem - og gruppene blir satt sammen tilfeldig. Lærer Frode Kristensen har oppnådd gode resultater med denne metoden, og kan vise til at elevenes resultater i regning på 8 trinn økte fra 2020 til 2021.

Når det gjelder opplevelsen av mestring i skolen viser analysen av Elevundersøkelsen 2021 en relativt liten forskjell i opplevelsen av mestring hos elevene på tvers av årstrinnene, men guttene rapporterer litt mer mestring enn jenter på ungdomstrinnene.



Mestring fordelt på trinn (gjennomsnitt). NTNU Samfunnsforskning - Elevundersøkelsen 2021

Elevundersøkelsen viser at opplevelsen av elevmedvirkning reduseres betraktelig fra 5. trinn og frem mot 10. trinn, men samtidig pekes det på at dette også kan være påvirket av forventninger om medvirkning. Hvis forventningen øker når elevene kommer til ungdomstrinnet, men ikke oppfylles, kan det være med å forklare forskjellen i skår, uten at det reelt sett er et annet mulighetsrom for medvirkning.



Elevdemokrati og medvirkning fordelt på trinn (gjennomsnitt). NTNU Samfunnsforskning AS - Analyse av Elevundersøkelsen 2021

Eksempel 14

ROBUST – Indre Østfold – Livsmestring i skolen

Robust Ungdom er et fritt tilgjengelig 3-årig undervisningsopplegg i folkehelse og livsmestring for ungdomsskolen. Undervisningen består av foredrag, praktiske øvelser, lek og samarbeidslæring. Elevene lærer å skape god psykisk helse for seg selv og andre, de blir bedre kjent med hverandre og bygger samtidig et godt klassemiljø. Målet er å øke trivsel og motivasjon blant elever i ungdomsskolen gjennom å fremme sosial og emosjonell kompetanse.

Tilbakemelding fra ungdomsskoleelever som har deltatt viser at de ha hadde fått flere gode erfaringer med Robust Ungdom som et undervisningsopplegg i folkehelse og livsmestring. Elevene oppgir at de opplever økt livsmestring i form av økt kunnskap om psykisk helse, hvor de har fått bredere perspektiver og økt forståelse etter samlingene, samt ved bruk av nyttige verktøy.¹⁴⁸

Om livsmestring

I fornyelsen av læreplanverket i 2020 kom folkehelse og livsmestring inn som ett av tre tverrfaglige temaer. Gjennom Fagfornyelsen og dette nye temaet skal skolen “gi elevene kompetanse som fremmer god psykisk og fysisk helse, og som gir muligheter til å ta ansvarlige livsvalg.” og “forstå og å kunne påvirke faktorer som har betydning for mestring av eget liv”.

Læringsmiljøsenderet ved Universitetet i Stavanger viser til viktigheten av å stimulere ungdommers sosiale og emosjonelle kompetanse, og at dette vil være med på å gjøre det lettere å klare seg bra i skole og arbeidsliv.⁷⁹

Siden innføringen i 2020 har flere skoler og kommuner kommet godt i gang med å implementere dette, og flere prosjekter rettet mot psykisk helse og livsmestring er igangsatt, blant annet gjennom undervisningsopplegget ROBUST.⁸⁰

Om elevdemokrati og medvirkning

Elever har en lovfestet rett til å organisere seg i elevråd eller på annen måte hensiktsmessig måte for å fremme elevenes interesser.⁸¹ Fra 5.trinn skal elevene ha et representasjonsorgan for medvirkning og medbestemmelse på skolen. Dette rådet skal bidra til å fremme behov og ønsker som kan skape et godt lærings- og skolemiljø og uttale seg i saker som gjelder elevene. Elevene skal også være representert i skolemiljøutvalgene. FNs barnekonvensjon slår fast at barn har rett til å bli hørt, delta og ha innflytelse i prosesser som angår dem.⁸²

Tolhaug og Mediås viser til at det gjennom 1960-tallet tok “skoledemokrati” og “elevdemokrati” større plass i debatten om grunnskolen og det ble forsøkt implementert gjennom rammeplaner, økt selvråderett for skolene og opprettelse eller styrking av samarbeidsorganer på skolen.⁸³

Det første kjente elevrådet i Norge stammer fra 1919, og lovfestingen av elevråd i ungdomsskolen kom i 1969 i lov om grunnskolen. Solhaug og Børhaug peker på at det fra starten av har vært en ambisjon om politisk opplæring og som det het i rammeplan

Faktaboks 10

Folkehelse og livsmestring i overordnet del av læreplanverket

Folkehelse og livsmestring som tverrfaglig tema i skolen skal gi elevene kompetanse som fremmer god psykisk og fysisk helse, og som gir muligheter til å ta ansvarlige livsvalg. I barne- og ungdomsårene er utvikling av et positivt selvilde og en trygg identitet særlig avgjørende.

Et samfunn som legger til rette for gode helsevalg hos den enkelte, har stor betydning for folkehelsen. Livsmestring dreier seg om å kunne forstå og å kunne påvirke faktorer som har betydning for mestring av eget liv. Temaet skal bidra til at elevene lærer å håndtere medgang og motgang, og personlige og praktiske utfordringer på en best mulig måte.

Aktuelle områder innenfor temaet er fysisk og psykisk helse, levevaner, seksualitet og kjønn, rusmidler, mediebruk, og forbruk og personlig økonomi. Verdivalg og betydningen av mening i livet, mellommenneskelige relasjoner, å kunne sette grenser og respektere andres, og å kunne håndtere tanker, følelser og relasjoner hører også hjemme under dette temaet.¹⁴⁷

for forsøk med niårig grunnskole at: “elevråda skal føre elevene inn i lagsarbeid og samfunnsliv og lette deres vekst inn i de voksnes samfunn”.⁸⁴

Skolen har et viktig ansvar for å tilrettelegge for medvirkning og deltakelse i skoledemokratiet. Flere studier stiller spørsmål om hvilke begrensninger elevdemokratiet møter, og hvilken type saker de medvirker i. I Martine Harjo sin masteroppgave fra 2019 viser datamaterialet at det i stor grad kan være saker knyttet til fysisk skolemiljø og oppgraderingsbehov, og færre saker om undervisning og fag.⁸⁵ Solhaug og

Børhaug viser og til at den strukturelle organiseringen av elevdemokratiet i stor grad er ivaretatt gjennom elevråd, men oppsummerer studiene på feltet som at “elevane er minst aktive i det pedagogiske saksfeltet” og at “elevane opplever at det er klare grenser for kva dei kan ta opp”.

Bungum og Buland har oppsummert studiene på dette feltet at elevrådene blir hørt, tatt hensyn til og blir møtt med positiv interesse og tid.⁸⁶ Men at “det skal lite til før elevråda vert oversett”. Dette begynner å bli noen år siden, men det er mulig å anta at dette i det store fremdeles kan være gjeldende.

Elevundersøkelsen viser at opplevelsen av elevdemokrati og medvirkning har ligget stabilt de siste ti årene, hvor elever på 7. trinn melder om at de opplever en relativt stor grad av medvirkning, mens 10. trinn har en betraktelig dårligere skår⁸⁷ Det er

Høyres anbefalinger

Høyre mener tidlig innsats, tilpasset opplæring og god tilrettelegging kombinert med høy kompetanse hos lærerne er de viktigste tiltakene for å sikre at elevene lykkes. Det å senke krav og forventninger, eller ha lavere ambisjoner på elevenes vegne er en fallitterklæring på vegne av elevene. Høyre mener det er flere tiltak som kan bidra til å løfte elevene gjennom ungdomstrinnet og gjøre dem bedre forberedt på videregående opplæring.

Prøve ut mer nivådeling og styrke tiltak og kunnskap rettet mot elever med høyt læringspotensial

Vi kan ikke ha som mål at alle elever skal bli like, men alle elever skal få de beste mulighetene til å utvikle sine evner og talenter. Elevene må få den hjelpen de trenger, både de som strever og de som mestrer fagene godt. Forskjeller er uunngåelige fordi alle elever er forskjellige.

Høyre mener at det er et stort, og allerede godt brukt, handlingsrom for å gjennomføre nivådeling i fag i perioder. Samtidig trengs det større kunnskap om effektene av dette og hvordan man kan utnytte seg av slike tiltak på en best mulig måte. Derfor bør det settes i gang flere kontrollerte forsøk og mer forskning for å se hvordan dette både kan løfte elever med høyt læringspotensial og elever som jobber med å skape seg grunnleggende forståelse i fag.

Jøsendal-utvalget pekte veldig tydelig på at handlingsrommet for pedagogisk og organisatorisk differensiering benyttes for lite, og både kunnskap og tiltak rettet mot elever med høyt læringspotensial er utilstrekkelig. Høyre mener at skolen har et ansvar for å løfte alle elever og ha høye ambisjoner for at alle skal kunne oppfylle sitt faglige potensial. Derfor

relativt små forskjeller mellom fylkene i elevenes opplevelse av demokrati og medvirkning.⁸⁸



er tiltak som kan bidra til at denne gruppen elever beholder motivasjon og faglig lærelyst viktig.

Høyres forslag til tiltak:

- I større grad bruke handlingsrommet for tidsbegrenset nivådeling i fellesfagene på ungdomsskolen slik at elevene møter faglige utfordringer som gjenspeiler deres faglige nivå.
- Styrke forskningen og kunnskapsgrunnlaget på effekten av nivådeling og hvilke forutsetninger som må ligge til grunn for positive resultater.
- Heve lærernes kompetanse i å fange opp barn med høyt læringspotensial for å gi bedre tilpasset opplæring til denne gruppen elever.
- Øke antallet tilbud av talentsentre i realfag i regi av Vitensentrene for å styrke tilbudet til elever med høyt læringspotensial.
- Sikre at alle elever uavhengig av hvor de bor eller hvilken skole de går på får muligheten til å forsere enkeltfag eller skoleår.

Tidlig innsats gjennom hele skoleløpet og et spesialpedagogisk løft

På samme måte som tidlig innsats er etablert som prinsipp og arbeidsmetode i starten av grunnskolen bør dette gjelde gjennom hele skoleløpet. Jo tidligere behov blir avdekket og

dekt jo bedre. Høyre vil styrke kompetansen og muligheten for å tilrettelegge undervisning så tidlig som mulig gjennom hele skoleløpet.

Regjeringen Solberg satte i gang med et omfattende og varig kompetanseløft innen spesialpedagogikk med mål om å bygge et sterkere lag rundt elevene på den enkelte skole. Det bør vurderes hvordan dette kombinert med nye strukturelle grep kan sikre et bedre tverrfaglig samarbeid mellom ulike yrkesgrupper på ungdomsskolen. Ved små skoler kan det være krevende å bygge opp en slik tverrfaglig kompetanse ved den enkelte skole. Da påhviler det skoleeier (kommunen) et særskilt ansvar for å sikre at kompetansen er tilgjengelig og organiseres som innsatsteam eller på annen måte.

Halvparten av spesialundervisningen gjennomføres av ufaglærte og hjelpen kommer for sent. Det er uakseptabelt hvis de elevene som har de største utfordringene i skolen ikke får den hjelpen og støtten de trenger. Høyre mener at både kommunene og skolene må ta grep for å sikre økt spesialpedagogisk kompetanse og et velfungerende og effektivt samarbeid i oppfølgingen av elever med særskilte behov.

Laget rundt eleven bidrar til at lærerne kan være lærere, og har faglig kompetanse til å håndtere mange av utfordringene elevene opplever i og rundt skolehverdagen. Kommuner har gode erfaringer med “miljøteam” eller tverrfaglige innsatsteam bestående av for eksempel barnevern, oppfølgingstjenesten og kontakt i NAV, ruskonsulenter, miljøarbeidere og helsesykepleiere. Høyre mener dette bør vurderes av flere, særlig der det oppleves utfordringer med skolemiljøet.

Høyres forslag til tiltak:

- Tidlig innsats må være en arbeidsform gjennom hele skoleløpet.
- Gjennomføre et kompetanseløft i kommunene og fylkeskommunene, og sikre et godt tverrfaglig samarbeid mellom skole, skolehelsetjeneste og PP-tjeneste
- Redusere bruken av ufaglærte i spesialundervisningen.
- Sikre tilstrekkelig informasjonsdeling og samarbeid i overgangene mellom ulike nivåer i skolen, særlig for elever med særskilte behov.
- At flere vurderer innføring av tverrfaglige innsatsteam og deler erfaringer om hvordan dette kan organiseres på best mulig måte.
- Sikre god tilgang på helsesykepleiere, gjerne gjennom supplerende digitale tilbud.

Økt tillit, fleksibilitet og valgmuligheter

For Høyre er det viktig å legge til rette for fleksibilitet, mangfold og valgmuligheter i den offentlige skolen, men også ved å tillate friskoler med ulik profil. Støre-regjeringen gikk etter valget i 2021 umiddelbart til angrep på mangfold og faglig innovasjon i skolesektoren, og stanset blant annet godkjenning av etablering av friskoler på ungdomstrinnene og videregående med særskilte profiler som realfagsskoler og skoler med yrkesfaglig videregående opplæring. Høyre mener dette er en type skoler og tilbud som kan bidra til å fange opp behov i nærings og arbeidsliv, løfte elever med særlige talenter og interesser, og elever som trenger et annet eller mer spisset opplæringstilbud. Høyre vil åpne opp privatskoleloven og legge til rette for etablering av nye skoler med yrkesfaglig profil og faglige fordypningsprofiler på ungdomsskolenivå.

Danmarks “Efterskole” og forsøk i Norge med 11.skoleår er positive supplementer til det ordinære skoleløpet og effektene på motivasjon, mestring og gjennomføring tyder på at dette kan være et viktig tilbud som flere elever bør få tilgang på. Dette kan også være med å alminneliggjøre at det er ulike veier til målet, og det skal både være akseptabelt og fremsnakket å ta ulike valg.

Flere barne- og ungdomsskoler har i dag et godt samarbeid hvor elever i 7.klasse som er klare for nye utfordringer får utforske fag og læring som ligger til ungdomsskolen. Den norske skolestrukturen og infrastrukturen er bygd etter 7+3+3, noe som setter begrensninger i hvordan samspill og overganger mellom ulike skolenivåer kan innrettes. Flere skoler er i dag organisert som kombinasjonsskoler med 1-10. trinn, og andre skoler har prøvd ut en modell med 6+4+3 år for å gi ungdomstrinnet en større plass. Høyre mener det kan være positivt og fornuftig å i større grad prøve ut dette med aktiv følgeforskning for å se om det å gi noe mer rom, ro og tid til å tilpasse seg ungdomsskolen kan være positivt for elevene. Særlig eksisterende kombinasjonsskoler kan være aktuelle for å starte med en slik utprøving. Hvordan dette best kan implementeres med tanke på faglig og sosial integrering og avstemming bør utredes i samarbeid med partene i skolesektoren.

Gjennom pandemien har antakelig den digitale kompetansen i skolen økt betraktelig, og i takt med et ønske og behov for å utvide opplæringstilbud og sikre en bedre ressursutnyttelse i skolen kan digitale læringsplattformer bidra til å tilgjengeliggjøre opplæring og undervisning til flere. Høyre mener de digitale mulighetene som fjernundervisning og deling av digitale undervisningsopplegg har bør videreutvikles. Slike digitale tilbud må kvalitetssikres og kun brukes der det er vurdert som et tiltak som øker læringsutbyttet eller gir tilgang på opplæring som ikke er tilgjengelig i nærområdet.

Høyres forslag til tiltak:

- Legge til rette for flere profilskoler i kommunal regi slik at ungdomsskoetilbudet blir mer mangfoldig, og elever på ungdomstrinnet kan fordype seg i ulike områder.
- Åpne for at friskoler igjen skal få tilby profilskoler på ungdomstrinnet, som for eksempel yrkesfaglige ungdomsskoler og realfagsungdomsskoler.
- Opprettholde antallet timer satt av til valgfag på dagens nivå, men åpne for større fleksibilitet og mulighet til å kunne velge nytt valgfag hvert halvår.
- Innføre et obligatorisk yrkesfaglig valgfag basert på de yrkesfaglige linjene på videregående.
- Beholde karakterer i nasjonalt fastsatte valgfag, men åpne for flere lokalt bestemte valgfag med vurdering bestått/ikke bestått.
- Gjennomgå fag- og timefordelingen, inkludert en gjennomgang av antall og type valgfag og kvaliteten på det faglige innholdet i disse.
- Øke fleksibiliteten skolene har i tid og timefordeling fra 5 til 10 prosent.
- Åpne for forsøk med en ny modell for grunnskolen hvor barnetrinnene begrenses til seks år og ungdomstrinnene utvides til fire. Dette vil særlig være aktuelt å prøve ut på allerede kombinerte barne- og ungdomsskoler.
- I større grad ta i bruk digitale læringsplattformer og verktøy som åpner for mer tilpasset undervisning, men også at enkeltelever eller klasser kan delta digitalt i en undervisning ved en annen skole dersom det kan øke læringsutbytte.

Flere alternative opplæringsarenaer og økt samarbeid med arbeidslivet

Det finnes flere viktige alternative læringsarenaer som lykkes godt med å inkludere og motivere elever som ikke mestrer den ordinære skolegangen godt. Dette er arenaer og aktører som utfyller og utfordrer måten vi driver opplæring og undervisning i skolen, og som fyller en nødvendig og nyttig rolle i det å gi et alternativ for mange elever som ellers ville slitt med å fullføre skolegangen. Disse alternative opplæringsarenaene bør skolene samarbeide tettere med, og kommunene legge bedre til rette for, slik at flere elever får tilpasset opplæring. Det bør bli enklere for skolene å ta i bruk alternative opplæringsarenaer, og beslutningen om bruk av slike må kunne tas av skoleleder sammen med lærer, foreldre og elev, og uten å involvere PPT.

Gjennom å oppleve og lære om entreprenørskap utvikler elevene samarbeidsevne, kreativitet og skaperglede og kan gi motivasjon, selvtillit og viktige bidrag til samfunnet. Flere barn og unge bør lære hvordan de gjennom utdanning, jobb og privatliv bidrar til gode lokalsamfunn, verdiskaping og en bærekraftig utvikling. Ungt entreprenørskap er en viktig aktør som i tett samarbeid med utdanningssystemet, næringsliv og andre bidrar til å fremme nysgjerrighet, samspill og ansvarsbevissthet. Dette kan både gi selvtillit til hver enkelt elev og at elevene bedre ser relevansen av skolefagene, men også bidra til fremtidig verdiskaping på flere måter.

Høyre vil at alle fylker har tilbud som når ut til elever som står i fare for å droppe ut, eller har droppet ut, og innføre muligheten for å ta et 11. frivillig skoleår som er åpent for alle. Blant elevene på Danmarks “Efterskole” er det ulike grunnet til at de har valgt et friere år mellom ungdomstrinnene og videregående. Det kan være at man ikke er faglig klar, men også at man ønsker mer faglig fordypning eller bare et avbrudd fra den 13-årige skolegangen med et noe friere dannelsesår. Dette kan bidra til å løfte motivasjonen for skoletrøtte elever og gjøre flere elever faglig og sosialt klare for videre opplæring.

Eksempel 15

Dale Oen Academy

Dale Oen Academy tilbyr et “eventyrlig år” for ungdom mellom 15 og 20 år, som ønsker et modningsår før videregående, eller som forberedelse til arbeidslivet. Gjennom en praktisk og fysisk læringsarena jobber Dale Oen Academy for å skape mestringsfølelsene og gi deltagerne troen på seg selv. Gjennom å gi deltagerne bedre selvilde og skape følelsen av tilhørighet og samhold jobber de for at ungdommene skal tilegne seg viktig kompetanse som hjelper de senere i livet. I løpet av året får deltagerne kunnskap og kompetanse, som formaliseres gjennom sertifikater og kurs. På slutten av året får deltagerne et kompetansebevis som tar utgangspunkt i 11 nøkkelferdigheter som man trenger for å klare seg i fremtidens samfunn.

Kilde: Dale Oen Academy¹⁴⁹

Høyres forslag til tiltak:

- Legges til rette for alternative opplæringsarenaer for elever som står i fare for å droppe ut av ungdomsskolen i samarbeid med næringslivet, organisasjoner eller stiftelser. Beslutningen om bruk av slike opplæringsarenaer tas av skoleleder sammen med lærer, foreldre og elev. Skoleeier har ansvar for kvalitetssikring av tilbudet.
- Tilby opplæring i entreprenørskap i flere ungdomsskoler og legge til rette for mer samarbeid med både Ungt entreprenørskap og lokalt arbeids- og næringsliv.
- Alle fylker skal ha tilbud til elever som står i fare for å droppe ut av skolen, eller som har droppet ut av skolen og som står utenfor arbeidslivet. Dette kan organiseres som et frivillig 11.skoleår etter 10.klasse etter modell fra Oslo og Drammen, eller et tilbud tilsvarende Produksjonsskolene i Vestland fylke.

Eksempel 16

Produksjonsskolene i Vestland (Hardanger – og Hyssingen produksjonsskole)

Produksjonsskolene i Vestland er et tilbud til ungdom mellom 16 og 21 år som har sluttet, eller ikke startet på videregående opplæring, og står utenfor ordinært opplæringsløp eller arbeid. Produksjonsskolene er en praktisk opplæringsarena der elevene kan være i inntil ett år. Målet med produksjonsskolene er å tilbakeføre elevene til skole, lære eller arbeid.

Produksjonsskolene kan vise til gode resultater og opptil 80 prosent av elevene returnerer til videregående skole, jobb eller læretid etter endt opphold.

Hyssingen produksjonsskule har i tillegg erfaring med å fungere som et 11. skoleår for elever i 10. trinn som ikke er klare for å begynne på videregående, der lærerne eller foresatte har klare indikasjoner på at de ikke vil meste videregående opplæring og trenger modning.

Produksjonsskolene i Vestland ønsker en utvidelse av tilbudet slik at det i større grad kan nå ungdommer som kommer direkte fra 10. trinn, der elevene får mer tid til å modnes og oppleve mestring, og få mer veiledning til å finne riktig utdanningsretning før de starter på videregående.¹⁵⁰

Eksempel 17

Alternativ opplæring i Vikersund Hoppsenter

For å legge til rette for at flest mulig skal kunne fullføre videregående har Viken fylkeskommune i samarbeid med Stiftelsen Vikersund Hoppsenter, Buskerud videregående skole, BetonmastHæhre, UngInvest AIB, NAV Modum, Tess og KIWI gjennomført et prosjekt for ungdom som trives dårlig i klasserommet. Prosjektet har gått ut på å finne alternative opplæringsløsninger og arbeidspraksis for ungdom som har behov for mer praksisrettet opplæring.

Sammen skaper det offentlig-private samarbeidet en praktisk og virkelighetsnær opplæringsarena der elevene kan oppnå kompetanse- eller fagbrev utenfor det tradisjonelle skoleløpet

Prosjektet har hatt gode resultater og kan vise til at de per november 2021 hadde hatt 88 deltagere i prosjektet siden oppstarten i 2015. Av disse har hele 71 gått videre til ordinært arbeid eller videre utdanning.

Hoppbakkeprosjektet har inspirert andre aktører. Blant annet kommer det på plass lignende tilbud i Indre Østfold gjennom kompetansesenteret på Trøgstad og Høytorp Fort.

Kilde: Viken fylkeskommune.¹⁵¹

Eksempel 18

Hå kommune – Læringsfabrikken HUBBEN, praktisk opplæringsarena og elevbedrift

Hå kommune har i samarbeid med Haugstad møbel AS og Ungt Entreprenørskap etablert læringsfabrikken Hubbencvii. På Hubben er entreprenørskap læringsmetode, med mål om å ruste elevene for arbeidslivet. Målet med prosjektet er å øke læringsutbyttet og motivasjonen til elevene, og samtidig gjøre skolegangen mer relevant og praksisnær. Hubben gir elevene tilgang til praktiske arenaer som verksted og kjøkken, slik at de kan produsere sine egne produkter, som elevbedriftene igjen kan få selge. Gjennom samarbeidet med Haugstad Møbel AS kan elevene blant annet være med å utforske sirkulærøkonomien gjennom å restaurere, bygge om, designe og redesigne og reselge restlagre av møbler. Dette gir elevene mulighet til å utforske aspekter som miljø og bærekraft i elevbedriftene.

Hubben tar imot elever på 9. trinn fra alle de fire ungdomskulene i kommunen for å etablere og drive elevbedrifter. Elevene har Hubben som arbeidsplass en dag annenhver uke. Til sammen arbeider elevene med prosjektet i omtrent 60 skoletimer i løpet av et skoleår. Prosjektet blir avslutta med en elev-messe der elevene sitt arbeid blir presentert og solgt. Elevbedriftsarbeidet er organisert som et tverrfaglig prosjekt og blir knytt opp mot kompetansemål i flere fag på skolen.

Økt motivasjon, trivsel og mestring

Høyre er glad for at norske elever generelt har det veldig bra i skolen. Undersøkelser som Elevundersøkelsen, PISA, HEVAS - Helsevaner blant skoleelever og Ungdata peker på at elevene har et godt læringsmiljø med høy trivsel, positive faglige utfordringer og god mestring. Elevene trives bedre enn sine nordiske naboer og opplever god tilhørighet til skolen og relasjon til lærerne. De fleste elever har også nære venner og venner å være med på skolen og i fritiden. Høyre mener dette er en styrke ved den norske skolen og det norske samfunnet.

God trivsel, motivasjon og mestring er viktig for læring. Samtidig ser vi at elevers motivasjon og opplevelse av mestring faller mot slutten av grunnskolen og dette har hatt en negativ utvikling over tid. Dette må tas tak i og krever tiltak både av faglig og sosial karakter. Å lykkes med å snu den negative utviklingen er viktig for å øke gjennomføringen av videregående skole.

Motivasjon og mestring har også en tett tilknytning til det å møte tilpasset undervisning. For mange vil det å møte en mer praktisk og variert skole kunne være med å gi den læring og utvikling som setter dem i stand til å fullføre skolegangen, og oppnå bedre resultater.

Høyres forslag til tiltak:

- Legge til rette for flere prosjekter innen livsmestring og folkehelse på ungdomstrinnene i tråd med de nye læreplanene
- Sikre at alle elever har muligheten til å gi tilbakemelding på hvordan de trives og lærer på skolen, for eksempel gjennom elevundersøkelser og tilbakemeldinger på egen undervisning.
- Sikre at elevrådenes rolle i prosesser i skolen er formalisert og følges opp, og at elevene inkluderes i prosesser i skolen som omhandler dem.
- Tydeliggjøre elevmedvirkning i opplæringsloven i utforming og vedtak av skolereglement.
- Forsterke innsatsen mot mobbing, vold, trakassering og diskriminering.



3

Tidlig og god oppfølging av fravær i skolen

Innledning

Forskning viser at fravær er en av de faktorene som best kan forutsi elevenes faglige læringsutbytte og sosiale situasjon i skolen. Bedre fraværsoppfølging må derfor vises særlig oppmerksomhet i utformingen

av en ungdomsskolereform. Høyre mener det er avgjørende å fange opp fraværet til elever fra dag én, og raskt sette inn riktige tiltak som forhindrer at den enkelte elev får større fravær og store kunnskapshull.

Bakgrunn

Om fravær

Statistikk fra Utdanningsdirektoratet i 2019 viser at nærmere 9 000 tiendeklassinger (14 prosent) var borte fra skolen mer enn 15 dager, og at systemene for fraværsoppfølging er varierende og mangelfulle. Hele 4 av 10 skoleledere sier de ikke har rutiner for å følge opp elever med høyt fravær.

Grunnet endring i fraværreglene under koronapandemien er det ikke mulig å si noe om elevenes reelle fravær i skoleårene 2019–2020 til 2021–22.⁸⁹ Tallene kan heller ikke si noe om koronasituasjonen har ført til mer fravær enn tidligere. Det mest oppdaterte kunnskapsgrunnlaget er derfor basert på skoleåret 2018–2019.

Knyttet til tallene i 2019 gjorde Utdanningsdirektoratet en analyse av årsakene til fraværet⁹⁰:

- Det er lite forskjell mellom gutter og jenter.
- Elever som er født i Norge av innvanderforeldre, har litt lavere fravær enn andre elever, mens elever som selv har innvandret har litt høyere fravær enn andre elever.
- Foresattes utdanningsbakgrunn og inntekt spiller inn. Elever av foresatte med lav utdanning og lav inntekt er overrepresentert blant elever med høyt skolefravær.
- Risikofaktorer i familien har betydning. En rekke (risiko)faktorer knyttet til elevenes familiesituasjon har betydning for fravær, f.eks. dårlig helse og/eller økonomi, konflikter og foresattes holdninger til skolen.
- Elever med rett til spesialpedagogisk hjelp er overrepresentert i gruppen skulkere.
- Psykiske plager gjør ikke nødvendigvis i seg selv at elever får høyt fravær, men elevene kan trenge egne tiltak for å klare å delta i skolehverdagen.
- Ensomhet er ofte knyttet til fravær, og oppgis som viktigste årsak til at elever slutter på skolen første året i videregående
- Det er store regionale forskjeller.

Førsteamanuensis Trude Havik og Læringsmiljøsenteret ved Universitetet i Stavanger er blant miljøene

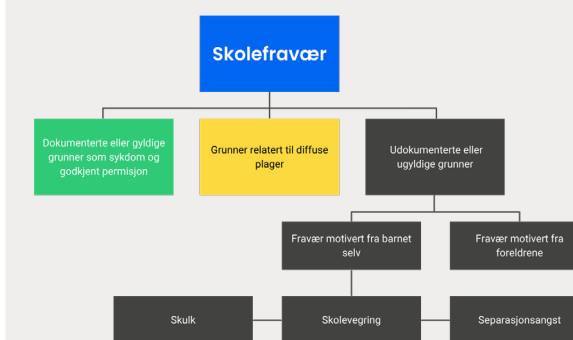
som har gjennomført mye forskning på fravær, årsaker til fravær og skolens og regulerende myndigheters rolle i å håndtere dette.

Forskerne peker på at det er mange grunner til at elever ikke går på skolen over en kort eller lang periode, og at det er vanlig å skille på foreldremotivert og elevmotivert fravær. Det er avgjørende å forstå grunnene til skolefravær for å kunne sette inn rett hjelp til rett tid.⁹¹ Både motivasjon og mestring, sosiale relasjoner, omsorgssvikt, sykdom, stress, mobbing og en lang rekke andre bakenforliggende årsaker kan være med å påvirke elevenes vilje, lyst eller evne til å møte på skolen.

Havik mener det er viktig å klargjøre begrepsbruken knyttet til skolefravær og illustrerer dette gjennom figuren under.

Faktaboks 11

Begreper for skolefravær



En illustrasjon av begreper for skolefravær (Havik, 2018)

Skolevegring har blitt hyppig nevnt i norske medier etter Covid 19-pandemien, da flere elever har hatt langvarig fravær fra skolen.^{92 93} I boken til Havik fra 2018 viser hun til at den etablerte definisjonen av skolevegring kan beskrives med fem faktorer:

- Elevene har en motvilje mot å gå på skolen som fører til langvarig fravær
- Elevene er vanligvis hjemme i skoletiden og foreldrene er som regel klar over dette
- Elevene blir følelsesmessig opprørt bare ved tanken på å gå på skolen og får somatiske plager, angst, begynner å gråte og blir nedstemte.
- Elevene har ikke alvorlig antisosial

atferd, selv om de kan ha sterk motstand om foreldre prøver å overtale dem til å gå på skolen.

- Foreldrene har forsøkt å få sine barn på skolen, men ikke lyktes.

Jo Magne Ingul, Førsteamanuensis ved NTNU og RKBU Midt-Norge - Regionalt kunnskapssenter for barn og unge - psykisk helse og barnevern, har skrevet doktorgrad om skolevegring og viser til:

- Fraværsmønster etableres tidlig (ofte så tidlig som i 1. eller 2.klasse) og fravær øker med alder.
- En halv dags fravær påvirker skolerultatet den aktuelle termin (uavhengig av årsak til fraværet).
- Høyt fravær øker sjansen for drop-out.
- Høyt fravær hos elever øker belastning og påvirker jobbløst hos lærere.
- Høyt fravær påvirker familiefungering.⁹⁴

Læringsmiljøsenteret ved UiS har samlet informasjon til skolen og lærerne om hva som kan gjøres med skolevegring. De peker på et trygt læringsmiljø uten mobbing, lytte til eleven og snakke om elevens sosiale relasjoner og opplevelse av fag og lærere. Skole-hjemsamarbeid er særlig viktig, og det er viktig å starte samtaler med foreldrene om grunnene til at barnet ikke

kan eller vil gå på skolen. Skolene kan også inkludere andre fagfolk i skole-hjemsamarbeidet, som lege, og lage avtaler om opptrapping av nærvær. Hvis eleven ikke er på skolen, bør de foresatte gjøre dagen hjemme mest mulig lik en skoledag og følge arbeidsplanen til klassen.⁹⁵

Havik viser til at tiltak mot fravær må være målrettet og helst bygge på en kombinasjon av forebyggende tiltak og målrettede intervensjoner, samtidig som man vektlegger tilsyn og oppfølging. Boken Skolefravær av Havik argumenterer for at “om fraværet registreres og følges opp kan man lettere se mønster i fraværet, finne grunnene og tidligere iverksette tiltak.”

Om fraværregistrering anbefaler Havik at skolene “bør ha et godt registreringssystem for å oppgave og registrere fravær”, registrere fravær nøyaktig og gjennomgå dette “jevnlig for å se etter om det er et mønster i fraværet som kan gi informasjon om hvorfor eleven er borte”. Identifisering og kartlegging av årsaker “må følges opp med en plan om tiltak”. Det anbefales å melde fra til foreldre helst fra første fraværsdag og ha en avtale om slik kontakt mellom skole og hjem. Videre må fravær følges opp i henhold til hvilke type fravær og fraværårsaker som er bakenforliggende.

I Parr-rapporten som gjennomgikk antatte konsekvenser av pandemien ble det vist til et par studier som pekte på at skoleansatte trakk frem utfordringer med elever med bekymringsfullt fravær, og at selv om man på det stadiet visste lite om hvordan pandemien hadde påvirket skolefravær vet man at smittevernstiltakene påvirket elever som kvier seg for å gå på skolen negativt.⁹⁶

SSB-analyser viser at det “ikke uventet er en klar sammenheng mellom dårlig karakterer og stort fravær i grunnskolen og fraværet elevene senere har på videregående”.⁹⁷

Om oppfølgingstjenesten

Oppfølgingstjenesten skal hjelpe ungdom som avbryter eller ikke kommer i gang med videregående opplæring eller arbeid. Det er i 2021-2022 6000 færre elever i

oppfølgingstjenesten enn for ti år siden.⁹⁸ To av fire som følges opp av oppfølgingstjenesten går inn i opplæring eller arbeid, og andel har økt de siste årene.

Gjennom Fullføringsreformen ble det foreslått å utvide målgruppen til Oppfølgingstjenesten til utgangen av året de har fylt 24 år for å harmonisere med ungdomsretten. Dette er deretter foreslått i forslag til ny opplæringslov. ⁹⁹

Eksempel 19

Fraværsoppfølging ved Vollebekk skole

Vollebekk skole har utviklet en tiltakstrapp mot bekymringsfullt fravær blant elevene:

Tiltakstrappen skal følges i alle saker med bekymringsfullt fravær ved Vollebekk skole. Grensen for bekymringsfullt fravær ved Vollebekk skole er satt ved 10 prosent fravær (både dokumenter og udokumentert), 10 enkelttimer eller skulk.¹⁵²

Tiltakstrappen består av fire trinn og disse skal følges i alle saker. Skoleledelsen har erfart at de i de fleste tilfeller får avkreftet bekymringen allerede på første tiltaksnivå, hvis skolen raskt griper inn i fraværproblematikken og iverksetter eventuelle nødvendige tiltak.

Trinn 1: Snakk med eleven og foresatte samme dag som bekymringsfullt fravær registreres. Målet er å oppklare bekymringen.

Trinn 2: Møte med kontaktlærer, elev og foresatte innen én uke. Målet er å kartlegg situasjonen, planlegge og iverksette tiltak. Tiltakene evalueres etter tre uker.

Trinn 3. Ressursteam settes inn - innen én uke. Målet er å planlegg og iverksett tiltak. Tiltakene evalueres etter tre uker.

Trinn 4. Tverrfaglig samarbeid - innen fire uker. Møtene har til hensikt å finne gode løsninger slik at eleven skal oppnå normalt skolenærvær. Møtene opprettholdes fram til eleven ikke lenger har bekymringsfullt skolefravær.



Høyres anbefalinger

Tettere og tidligere fraværsoppfølging

Elever med bekymringsfullt fravær har ofte også andre utfordringer. I læringssammenheng er dette faktorer som forsterker hverandre. Elever med mindre fravær og færre andre utfordringer kan lettere ta igjen det tapte læringsutbyttet fra sitt fravær. Elever med bekymringsfullt fravær kan havne i en nedadgående spiral hvor tapte læringsutbytte blir til varige kunnskapshuller som gjør det vanskeligere å tilegne seg ny kunnskap på neste nivå.

Det er viktig at den enkelte skole er tydelige i sine forventninger til elevene om skolenærvær. Det samme gjelder i dialogen med foreldre/foresatte.

Skolen skal være til for alle, men ta seg ekstra av dem med størst utfordringer. Elever med bekymringsfullt fravær må få god oppfølging av hele laget rundt eleven – både lærerne og helse- og sosialfaglig personell som kan hjelpe eleven med omkringliggende utfordringer.

Skoleeierne og skolelederne har et hovedansvar, og de viktigste tiltakene må derfor iverksettes av kommunene som skoleeiere i samarbeid med skolelederne. Staten kan på sin side tydeliggjøre skoleeiers ansvar, stille forventninger til skoleeierne og hjelpe til med gode systemer som kan hjelpe skoleeierne.

Høyres forslag til tiltak:

- Legge til rette for et nasjonalt register for fravær i grunnskolen med fraværsføring fra første trinn på grunnskolen og innføre en plikt til oppfølgingsaktivitet fra dag én og særskilte tiltak rettet mot bekymringsfullt fravær
- Styrke forskningen og kunnskapen om ulike typer skolefravær, årsakene bak og aktuelle tiltak
- Ha tydelige handlingsplaner for fraværsoppfølging i skolene og kommunene som inkluderer flere fagfolk rundt skolen, og gjerne organiseres i egne team med for eksempel skolehelsetjenesten, PPT, BUP.
- Tydeliggjøre ansvar og forventning om tett samarbeid med støttefunksjonene rundt skolen, elevene og foreldrene som fastlege, spesialisthelsetjeneste og barnevernstjeneste, NAV og politiet, og legge til rette for at disse har tydelig tilstedeværelse på og rundt skolen.
- Bruke teknologi og digital hjemmeundervisning for å redusere frafall fra skole og utdanning, for eksempel ved å følge opp elever med høyt fravær grunnet skolevegning eller fysisk eller psykisk sykdom

Bedre oppfølging av skolemiljøet og elever som står i fare for å droppe ut av skolen

Elever med særlig behov, som funksjonsnedsettelse, kan oppleve å slite med et tilretteleggingsbehov som ikke oppfylles. Dette har man krav og rett på, og brukerstyrt personlig assistent (BPA) er med å gjøre livet bedre for mange. BPAens tilgang til å bidra og støtte eleven også i skolesituasjoner må sikres, og det kan være viktig å beholde stabilitet og trygghet i assistentene som følger den enkelte. Høyre mener at det bør være lagt godt til rette for at den BPAen som brukeren ellers har ansatt også bør få være med eleven i skolesituasjoner.

Oppfølgingstjenestens rolle i å få flere elever tilbake til opplæringsløpet er viktig, og potensialet for å treffe flere og bedre inn mot denne gruppen elever er stor. Høyre mener det må vurderes hvordan oppfølgingstjenesten ikke bare skal kobles på etter at elever har droppet ut av skolen, eller har blitt eldre enn 16 år.

Det er en økning i digital mobbing, og fremdeles utfordringer knyttet til mobbing og trivsel i mange skoler. Samtidig ser man økende antall eksempler på utfordringer med utagerende elever og vold mot lærere eller medelever i skolen. Høyre mener innsatsen for å begrense, og reagere på, dette er viktig og det må forventes nye eller forsterkede tiltak som sikrer et trygt skolemiljø for både elever og lærere.

Høyres forslag til tiltak:

- Koble inn Oppfølgingstjenesten (OT) tidligere, for eksempel på 10. trinn, for bedre å fange opp elever som står i fare for å droppe ut i overgangen mellom ungdomstrinnene og videregående opplæring
- Alle fylker skal ha tilbud til elever som står i fare for å droppe ut av skolen, eller som har droppet ut av skolen og som står utenfor arbeidslivet. Dette kan organiseres som et frivillig 11.skoleår etter 10.klasse etter modell fra Oslo og Drammen, eller et tilbud tilsvarende Produksjonsskolene i Vestland fylke.
- Gjøre det lettere for skoler å ta i bruk alternative opplæringsarenaer for elever som står i fare for å droppe ut av skolen.
- De som har rett til brukerstyrt personlig assistent (BPA) bør også få bruke den assistenten på skolen
- Forsterke innsatsen mot mobbing, vold, trakassering og diskriminering.
- Skape trygge og inkluderende skolemiljø. Skoleleders ansvar for oppfølging av mobbing er viktig, og elevene må mobiliseres i arbeidet for å utvikle gode og inkluderende skolemiljø.



4

Fornyelse av rådgivningstjenesten og økt rekruttering til yrkesfag

Innledning

Elever på 10. trinn står ovenfor viktige utdannings- og yrkesvalg og skal finne deres egen vei frem til selvstendighet og trygghet. Skolen og rådgivningstjenesten er sentrale i å sørge for at elevene er trygge på sitt faglige grunnlag, sine styrker og interesser, og ha tilstrekkelig informasjon om videre utdannings- og arbeidsmuligheter.

Samtidig ligger det et ansvar på samfunnet, foreldre og familie å gi rom for og oppmuntring til at ungdommene skal kunne ta selvstendige valg om hva som er rett for dem. Mange elever opplever å få feilaktig informasjon eller manglenderådgivning når de ønsker å søke seg til en yrkesfaglig utdanning.

Ungdommene blir i liten grad utfordret på utradisjonelle utdanningsveier. Mange lærere og rådgivere mener at likestilling handler om at alle skal kjenne sine muligheter, men at det ikke er et mål å få folk til å velge utradisjonelt. Dette er noe som bør utfordres i enda større grad for å få et større mangfold i utdanningsvalg. cxiii

Dagens ungdomsskole fremstår for mange i for stor grad som en forberedelse til en akademisk utdanning, i mindre grad som en god forberedelse til de yrkesfaglige utdanningene. Alle trenger gode grunnleggende ferdigheter, men både undervisningsform, valg av fag og god rådgivning har betydning i det å skape en ungdomsskole som forbereder like godt til yrkesfag som til studieforberedende.

Bakgrunn

Om hvor godt elevene er informert og forberedt

Per Egil Mjaavatn og Per Frostads har fulgt 1025 ungdommer på 10.trinn, og det var omtrent 22 prosent av elevene som ikke syntes de hadde fått god nok informasjon til å kunne ta et godt og informert utdanningsvalg.¹⁰⁰ Kun 37 prosent av elevene hadde fått individuell veiledning, og lærere og rådgiver hadde i liten grad påvirket elevenes valg. Om faget utdanningsvalg sier det at det "ikke ser ut til å nå godt nok frem til de unge".

NIFU gjorde i 2014 en litteraturgjennomgang av forskning knyttet til utdanningsvalg i overgangen mellom ungdomsskolen og videregående opplæring. De sa om viktigheten av et godt støttesystem for utdanningsvalg: "Betydningen av god og tilpasset rådgivning, praktisk utprøving, valgmodenhet, gode rollemodeller, mestring og motivasjon er understreket i flere artikler og rapporter. Elever som retter seg mer mot erfaringsbasert kunnskap enn signaler utenfra synes å stå bedre rustet til å foreta veloverveide utdanningsvalg."¹⁰¹

Utvalget som leverte den offentlige utredningen Jenterom, gutterom og mulighetsrom mener at å endre unges valg i retning som reduserer betydningen av kjønn, krever at en utfordrer samfunnets kjønnsbaserte forventninger, særlig til gutter. Positive utsagn fra unge som selv har valgt utradisjonelt tilsier at det å møte rollemodeller, og det å få erfaring med et større utvalg av arbeid er svært virkningsfullt for å utvide mulighetsrommet. Det vil være en fordel om de unge får større mulighet for praktisk utprøving av ulike typer arbeid og møte "jobbskygge" yrkesutøvere i ulike yrker. Utvalget anbefaler også at undervisningen i faget utdanningsvalg bør også gjøres mer praktisk og i større grad baseres på aktiviteter utenfor klasserommet, for eksempel bedriftsbesøk og mer praksis. (s.159)

NIFU gikk videre gjennom forskningen på sosial reproduksjon i utdanningsvalg. "Felles for alle studiene er erkjennelsen av at hjemmeforhold, sosial status, kjønn og etnisitet har stor betydning for valg av utdanning." De understreket at dette vil være vanskelig å forandre på kort sikt.

Stoltenberg-utvalget oppsummerte elevenes situasjon godt: "Gode utdannings- og karrierevalg krever mye informasjon om både utdanningstilbud, arbeidstilbud og tilgjengelig forskning og statistikk. Elever i ungdomsskolen har lite kjennskap til eksempelvis lønnsnivå i ulike bransjer, og særlig gjelder det for gutter (Almås mfl., 2012). Elever på ungdomsskolen har også lite kjennskap til grad av fullføring på ulike utdanningsprogram i videregående opplæring. Det er spesielt vanskelig å få oversikt over hva som er det beste

utdanningsvalget for individet. Mye av dette valget må gjøres på bakgrunn av egen motivasjon. Samtidig er det sterke sammenhenger mellom individkjennetegn som kjønn, grunnskolepoeng og fravær, og muligheten til å lykkes med en utdanning eller i et yrke."

Om yrkes- og utdanningsrådgivningen

Høyre har fått levert en rapport fra Stortingets utredningsseksjon med gjennomgang av karriereveiledningsfeltet, samarbeid, kompetanseprofil, elevenes erfaringer og eksempler på gode utviklingsprosjekter.¹⁰² Videre følger en oppsummering av feltet basert på deres gjennomgang.

Rådgivning er forankret i opplæringsloven § 9-2 og forskrift til opplæringsloven kapittel 22. (Se faktaboks 12) Dette er skoleeiers ansvar å oppfylle, og etter opplæringsloven § 22-4 skal rådgivningen gjennomføres av personell med relevant kompetanse. Dette er det skolen og skoleeiers rolle å sikre.

Rådgivningen skal ikke bare bidra til gode valg for eleven, men også sikre riktig kompetanse til samfunn og næringsliv.

Trond Buland m.fl. ved NORCE og NTNU Samfunnsforskning gjennomgikk i 2020 ressurser og oppgaver i skolen og svarte på spørsmålet "hvordan er arbeidssituasjonen til rådgivere ved norske ungdoms- og videregående skoler, med vekt på tidsressurs, oppgaver og kompetanse?".¹⁰³ De viser blant annet at "svært mange rådgivere opplever at minimumsressursen som er avsatt til formålet er for liten, i forhold til de store oppgaver rådgiveren gjennom ulike fora får høre at de har. Ressursen er for liten, oppgaven for stor. Dette kan tolkes som en vedvarende svakhet i rådgivningens strukturkvalitet." Rådgivningen skal ikke bare bidra til gode valg for eleven, men også sikre riktig kompetanse til samfunn og næringsliv.

De peker videre på kompleksiteten i rådgiverrollen og at det kreves det "at man kombinerer ulike oppgaver, samarbeider med et bredt utvalg av aktører i og rundt skolen og håndterer mange oppgaver parallelt. For rådgiverne står særlig arbeid opp mot individuelle elever sentralt. I tillegg til alle rådgivningsrelevante oppgaver, opplever mange at funksjonen får være en slags «pedagogisk vaktmester» i skolen, at de blir tillagt ulike oppgaver som ikke naturlig hører hjemme hos rådgiver. Dette gjør situasjonen enda vanskeligere å håndtere."

Det er tydelig variasjon i skolesektorens arbeid med rådgivningstjenesten som de oppsummerer som "noen skoler har mange ting på plass; kompetanse, arbeidsdeling og nettverk internt og eksternt, og

som er på god vei mot rådgiving som hele skolens ansvar/oppgave. Andre skoler ser ut til å henge etter. Ressursen er liten, av og til under minimumsressursen, det er lite formell kompetanse, det er liten forståelse for betydningen av nettverk. Noen opplevde generelt liten forståelse for rollens betydning.”

NOU 2016: 7 Norge i omstilling – karriereveiledning for individ og samfunn gjennomgikk karriereveiledningssystemet. De anbefalte å lovfeste karriereveiledning for hele befolkningen, deriblant særlig med tanke på læringer. Utvalget beskrev også en av utfordringene med deling som at “rådgivere i skolen ikke har særskilt kontakt med arbeidslivet og ikke nødvendigvis kjenner arbeidslivets behov, og at veiledere på NAV har begrenset oversikt over utdanningstilbud.”¹⁰⁴ En lovfesting av denne retten støttet også Stoltenberg-utvalget, som anbefalte at plikten til å tilby karriereveiledning burde legges til fylkeskommunen, og samle karriereveiledningen fra ungdomsskolen og gjennom hele utdannings- og arbeidsløpet ett sted.

Når det gjelder kompetanse peker rapporten til Buland på at undersøkelsen de har gjort tydelig viser at “funksjonen som rådgiver krever formell kompetanse. En betydelig andel av rådgiverne i utvalget oppgir også at de har formell kompetanse som tilfredsstillende de anbefalte kompetansekriteriene. Samtidig svarer en betydelig andel (30 prosent) nei på spørsmålet om det på deres skole kreves formell kompetanse ved ansettelse som rådgiver.” På ungdomsskolen er gjennomsnittlig stillingsandel for rådgiver 37 prosent.

Utdanningsdirektoratet anbefalte i 2009 at rådgivere i skolen burde ha formell kompetanse, med utdanning på minst bachelornivå og 60 studiepoeng med relevant utdanning. Stoltenberg-utvalget støttet forslaget om at rådgivere burde ha formell kompetanse siden dette er en rettighet som skal oppfylles. Stoltenberg-utvalget mente samtidig at faget utdanningsvalg burde kunne kombineres med rådgiverstillinger, slik at flere rådgivere kan få hele stillinger.¹⁰⁵

Under halvparten av de ansatte rådgiverne på ungdomsskolen har studiepoenggivende fag i rådgiving eller karriereveiledning. Rådgiverne i ungdomsskolen og videregående skole ønsket seg mer kunnskap om alternative opplæringsløp og flerkulturelle problemstillinger.

I ungdomsskolen og på videregående skole brukes betegnelsen “utdannings- og yrkesrådgiving”, men det er i høring til ny opplæringslov spurt om dette burde samkjøres med veiledningsbegrepet for øvrig og kalles “karriereveiledning”.

Blant rådgiverne ble det brukt mest tid på individuelle samtaler og ulike administrasjons- og dokumentasjonsoppgaver. På ungdomsskolen

ble det brukt en del tid på internt samarbeid, praktisk bistand til elever som søker videregående og på faget “utdanningsvalg”.

Faget utdanningsvalg er en del av karriereveiledningen, og læreplanfestet gjennom Utdanningsdirektoratet.

Faktaboks 12

Elevenes rett til rådgiving i lov og forskrift

Rådgiving i skolen er forankret opplæringsloven §9-2. I forskriften til loven¹⁵³ understreker at den enkelte elev har rett til to typer rådgiving: sosialpedagogisk og utdannings- og yrkesrådgiving, også kalt karriereveiledning.¹⁵⁴ Om den generelle retten til rådgiving står det:

Retten til nødvendig rådgiving inneber at eleven skal kunne få informasjon, rettleiing, oppfølging og hjelp til å finne seg til rette på skolen og ta avgjerd i tilknytning til framtidige yrkes- og utdanningsval. Rådgivinga kan vere både individuell og gruppevis. Eleven sitt behov og ønskje vil avgjere forma som blir teken i bruk.

Rådgivinga skal medverke til å utjamne sosial ulikskap, førebyggje fråfall og integrere etniske minoritetar. For at rådgivinga skal bli best mogleg for eleven, skal skolen ha eit heilskapleg perspektiv på eleven og sjå den sosialpedagogiske rådgivinga og utdannings- og yrkesrådgivinga i samanheng.

Elevene skal få den hjelpen han/hun trenger for å utvikle seg videre og utnytte egne ressurser, uten å ta hensyn til tradisjonelle kjønnsroller.

I forskriftens §22-3 utdypes den enkelte elevs rett til rådgiving om utdanning, yrkestilbud og yrkesvalg. Dette innebærer at eleven bl.a. har rett til:

- rådgiving og veiledning som er knyttet til valg av yrke og utdanning
- oppdatert informasjon om utdanningsveier i Norge og andre land
- oppdatert informasjon om yrkesområde og arbeidsmarkedet lokalt, nasjonalt og internasjonalt
- opplæring i å finne og orientere seg i informasjon og i bruk av rådgivingssverktøy
- informasjon om søknadsfrister, inntaksvilkår og finansieringsordninger
- opplæring og rettleiing om jobbsøking og andre søknadsprosedyrer”

Kilde: Stortingets utredningsseksjon – Karriereveiledning – et kunnskapsgrunnlag

Det er ingen krav til kompetanse hos de som underviser i faget, men heller ikke karakter i faget.

Elevundersøkelsen gir indikasjoner på hvor fornøyd elevene er med rådgivningen de får. På 10. trinn ligger skåren på hvor fornøyde elevene er på 3,8 av 5, mens den synker på VG1 til 3,6.

Mjaavatn og Frostad avsluttet sin undersøkelse om utdanningsvalg med flere spørsmål som de mente burde besvares bedre siden undersøkelsen kan tolkes på flere måter.

- Ville bedre og mer individuell veiledning i ungdomsskolen om valgmulighetene i videregående skole ha hjulpet elevene i deres valg?
- Ville det blitt færre omvalg og færre bortvalg?
- Eller er det slik at familie, lønn og kulturfaktorer som kjønn og yrkesstatus uansett vil overstyre skolens rolle? Har det i så fall noen hensikt å drive informasjon og yrkes- og utdanningsveiledning i ungdomsskolen?

Om minoritetsrådgivere

I 2022 er det 59 minoritetsrådgivere i regi av Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDI) i norske ungdomsskoler og videregående skoler.

Disse rådgiverne har ”spisskompetanse på problemstillinger knyttet til negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og æresrelatert vold, og samarbeider tett med skolens elevtjeneste. Minoritetsrådgivere følger opp elever og ansatte ved skolen de er utplassert på, og elever ved skoler i nærområdet ved behov. Minoritetsrådgiverne skal også styrke kompetansen til ansatte i lokale flyktningtjenester, NAV, voksenopplæringsinstitusjoner og andre hjelpetjenester om tematikken.”¹⁰⁶

Eksempel 20

Jenter og teknologi – Rollemodellarbeidet for jenter i teknologi

Norske bedrifter har lenge meldt at de har et stort behov for teknologer og at de mangler særlig tekniske fagarbeidere, ingeniører og realister. Samtidig er dette fagområder med svært lav kvinneandel. Dette var bakgrunnen for at Jenter og teknologi ble startet.

For å sikre at bedriftene får den bredeste og beste kompetansen, jobber NHO, NITO og Nasjonalt Senter for Realfagsrekruttering sammen for å rekruttere flere jenter til å søke teknologiutdanning. Dette gjør de gjennom å arrangere årlige konferanser og opplevelsedager for jenter på ungdomsskoler og videregående skoler, hvor rollemodeller og bedrifter inspirerer og viser jentene hvilke muligheter som finnes innen realfag og teknologi. Blant annet arrangeres det årlig en landsdekkende turné for om lag 7000 jenter i 9. og 10. klasse, og over 40 rollemodeller er med som foredragsholdere på turnéen.¹⁵⁵

Om yrkesfag og rekruttering

SSB viser i rapporten «Framskrivninger av arbeidsstyrken og sysselsettingen etter utdanning mot 2040»¹⁰⁷ at Norge kan komme til å mangle nesten 90 000 fagarbeidere i 2035. NHOs kompetansebarometer peker på at 6 av 10 bedrifter har et udekket kompetansebehov og det er en stor etterspørsel etter flere fagarbeidere.

NIFUs litteraturgjennomgang fra 2014 pekte på at forskningen “kritiserer også mangel på tiltak rettet spesielt mot gutter og mot fag- og yrkesopplæring”. Stoltenberg-utvalget pekte derfor blant annet på mangelen på god samlet og tilgjengelig informasjon elevene selv kan finne frem til. Utvalget foreslo “at det opprettes et digitalt verktøy for at ungdom skal kunne treffe gode utdanningsvalg. Verktøyet bør samle informasjon som ikke er tilgjengelig fra en kilde i dag. Dette gjelder inntakskrav ved ulike utdannings- og studieprogram, andelen som fullfører et utdanningsløp for personer med ulike grunnskolepoeng og eventuelt med ulikt fravær, andel som er i relevant jobb etter endt utdanning og forventet livsløpsinntekt.” Hvor målet “bør være å stimulere til økt innsats og riktigere valg”.

I regjering la Høyre frem en strategi for høyere yrkesfaglig utdanning, og ville fortsette arbeidet med å styrke kunnskapen om yrkesfaglig opplæring og fagskoler. I forbindelse med dette ble det igangsatt arbeid for at Kompetanse Norge skal sikre bedre informasjon gjennom utdanning.no og det ble utviklet en nasjonal digital karriereveiledningstjeneste.¹⁰⁸

Søkertallene til yrkesfag er i vekst. I 2022 var det 2300 flere søkere til yrkesfaglige utdanningsprogrammer enn til studieforberedende programmer på VG1, og det var rekordmange jenter som søker seg til bygg- og anleggsteknikk og teknologi- og industrifag.¹⁰⁹ Samtidig er det store geografiske forskjeller på søkingen til yrkesfag. I Oslo er det kun 28 prosent av elevene som søker seg til yrkesfag, mens det i Møre og Romsdal og Nordland er hele 61 prosent.

Sammen med Nasjonalt senter for realfagsrekruttering

har NITO og NHO laget prosjektet Jenter og teknologi for “å øke kvinneandelen på teknologi- og ingeniørutdanninger i alle deler av utdanningssystemet.” De reiser blant annet rundt på turné til ungdomsskoler for å inspirere flere jenter til å velge slike utdanningsløp.¹¹⁰

Bruk av rollemodeller i opplæringen er en type tiltak som til dels har vært evaluert. Denne type tiltak ser ut til å

ha god effekt. I Frankrike ble det for eksempel utført et eksperiment for å undersøke effekten av rollemodeller for rekruttering til MNT (matematiske, naturvitenskapelige og teknologiske fag). Resultatet viste at en times besøk av en rollemodell siste året i videregående skole økte sannsynligheten for at jenter begynte på en MNT-relatert utdanning i høyere utdanning året etter.¹¹¹

Eksempel 21

Vardheia ungdomsskole – Gjøre arbeidslivsfagene mer relevante og likere VGS

Vardheia ungdomsskole er bygget som en yrkesfaglig skole med verksteder, storkjøkken og restaurant. Skolen er bygd for å stimulere til aktivt og skapende arbeid med kreative soner og lokaliteter for ulike arbeidslivsfag med inspirasjon fra videregående skole, samt egne kreative rom for spillbasert læring. Uteområdet er også bygget for ulike fysiske aktiviteter og sosiale møteplasser. Målet er å hindre fall i elevenes motivasjon.¹⁵⁶



Høyres anbefalinger

Om kompetansekrav og organisering av rådgivningstjenesten

Et løft for rådgivningstjenesten vil kunne lede flere elever til den utdanningen og det arbeidet de ønsker seg, passer til, og som samfunnet har behov for. En styrking av rådgivningstjenesten vil også kunne redusere risikoen for omvalg og frafall i videregående opplæring, og sørge for at flere gjennomfører, også på normert tid.

Høyre mener det er viktig at retten til rådgivning, og kvaliteten i fag som skal underbygge utdannings- og yrkesvalg sikres gjennom krav til kompetanse hos rådgivere og undervisere. Faget utdanningsvalg bør vurderes å sees i sammenheng med rådgivningen på skolen, og om rådgivere kan sikres fulle stillinger gjennom en kombinasjon av undervisning og rådgivning.

Det vil være viktig å vurdere ulike tiltak for å styrke samarbeidet mellom skole- og utdanningsnivåene, rådgivere på ungdomsskolen og karriereveiledningen for øvrig, NAV og arbeidslivet. Det bør vurderes om rådgivningstilbudet til elevene kan samles og koordineres bedre, for å sikre elevene et så godt tilbud som mulig, med nettverk og kompetansebygging på tvers.

Høyres forslag til tiltak:

- Utrede muligheten for å gi fylkeskommunen ansvar for rådgivnings- og karriereveiledningstjenesten i hele skoleløpet, og styrke samarbeidet mellom karriereveiledningen, NAV, og arbeids- og næringsliv.
- Vurdere om “karriereveileder” skal være en egen stillingskategori i skolen og innføre krav til kompetanse for å være rådgiver i skolen.
- Styrke og videreutvikle videreutdanningstilbudet for dem som jobber med karriereveiledning i skolen.
- Videreutvikle faget utdanningsvalg, og i større grad ta i bruk handlingsrommet i læreplanene, slik at flere ungdommer får god innsikt i ulike yrkesmuligheter, og gjennomføre forsøk der flere yrkesgrupper utenfor grunnskolen kan undervise i fag eller være gjesteforelesere.
- Øke bevisstheten om utdannings- og karrieremuligheter tidligere i skoleløpet, gjennom blant annet besøk på arbeidsplasser og karrieredager på skolen.
- Rekruttere og kvalifisere flere med erfaring fra annet arbeidsliv til å bli veiledere i skolen.
- Sikre at ungdomsskoler i områder med høy innvandrerandel sikres tilgang på minoritetsrådgiver.

Om yrkesfag og kompetansebehov

Den fremtidige mangelen på fagarbeidere og kompetanse innen yrkesfaglig utdanning er alvorlig. Uten kompetente mennesker i eldreomsorgen, på bilverksteder og anleggsplassene vil ikke samfunnet fungere. Norge trenger flere dyktige fagarbeidere på mange områder, og norsk skole må i større grad bidra til at landet får den fagkompetansen det er behov for.

Pilene peker heldigvis i riktig retning. Det er flere søkere til yrkesfag enn studieforbereende og stadig flere fullfører med fag- eller svennebrev. Det er likevel et stort behov for at flere også velger et yrkesfaglig utdanningsprogram. Mange ungdommer har for lite kjennskap til de ulike yrkesfaglige studieprogrammene og yrkesmulighetene og de videre utdanningsmulighetene disse gir.

For å sikre at alle elever kjenner til, og har prøvd yrkesfag mener Høyre at det bør innføres et obligatorisk yrkesfaglig valgfag på ungdomsskolen. Dette kan redusere fordommer, skape interesse hos elever og sikre et informert valg før videregående.

Fylkeskommunen og relevante instanser som skolene, opplæringskontor, Y-nemnder og partene i arbeidslivet har et ansvar for å kommunisere god og relevant informasjon for å gi elevene mulighet til å ta utdannings- og yrkesvalg som vil matche med fremtidens kompetansebehov. Fylkeskommunen har et særlig ansvar for å dimensjonere utdanningsprogrammer og læreplasser i takt med arbeidslivets behov for kompetanse, slik at det både er en tydelig vei frem til fagbrev og arbeid.

Høyres forslag til tiltak:

- Innføre et obligatorisk yrkesfaglig valgfag på ungdomsskolen slik at alle får erfaring med yrkesfag før de skal velge videregående.
- Styrke rekrutteringstiltakene rettet mot å inspirere til yrkesfaglige utdanningsprogrammer og realfag gjennom bedre og mer samlet informasjon om studie og yrkesmuligheter, flere rollemodeller innen yrkesfag, teknologi og realfag og å legge til rette for flere rekrutteringsinitiativer sammen med partene i arbeids- og næringslivet.
- Sikre at dimensjonering av studietilbud i sterkere grad fastsettes ut fra arbeids-, og næringslivets behov og tilgjengelige læreplasser, at Y-nemndenes rolle styrkes, og deres anbefalinger tillegges større vekt.

Profesjonelle skoleeiere og god kvalitetsutvikling i skolen

Innledning

Det er for store kvalitetsforskjeller i norsk skole, både mellom fylker, kommuner, skoler og klasser. For å lykkes med å løse utfordringene i ungdomsskolen, og i skolen for øvrig, er vi avhengig av at vi har skoleeiere som legger til rette for at skoleledere og lærere har de rammene og den oppfølgingen de trenger for å jobbe strategisk og godt med kvalitetsutvikling og løft av elevenes resultater.

Det er sentralt at skoleledere har tid og kompetanse til å lede profesjonsfellesskapet,

støtte det pedagogiske utviklingsarbeidet og sikre et godt og trygt lærings- og arbeidsmiljø.

Kvalitet i skolen sikres gjennom langsiktig strategisk arbeid, med tydelig faglig forankring og felles forståelse på tvers av eiere, ledere og lærere. Høyre mener det er avgjørende å synliggjøre skoleeiers rolle, og ansvar, og at det gjennomføres tiltak for å minske forskjeller og styrke kvalitetsutviklingen gjennom profesjonelt skoleeierskap.

Bakgrunn

Om forskjeller på skolenes bidrag til elevenes læring

Skolebidragsindikatorene gir oss en indikasjon på hva skolens innsats betyr for læringsresultatene til elevene. I mai 2021 leverte den regjeringsnedsatte ekspertgruppen for skolebidrag sin sluttrapport med et viktig kunnskapsgrunnlag om hvordan drive kvalitetsutvikling i skolen på en vellykket måte. Gruppen kom også med anbefalinger om videre tiltak.¹¹²

Ekspertgruppen understreker som et grunnleggende premiss at "arbeidet med kvalitet i skolen og ansvaret for å bedre elevenes utbytte av opplæringen betraktes og behandles som et systemansvar og ikke ligge på den enkelte skole" og at "nivåene over skolen må ha den nødvendige skolefaglige kompetansen til å forstå hvilke konsekvenser ulike vedtak kan få."

De konkluderer med at det trengs mer kunnskap og kompetanse på alle nivåer, og at "systemet må settes i stand til jevnlig å undersøke praksis og bruke resultatene av undersøkelsene til å forbedre praksis".

Ekspertgruppen fant at skoler som bidrar mye til elevenes utvikling, undersøker løpende og forbedrer praksis som en del av den ordinære driften. Dette handler om å avdekke mindre problemer tidlig og ha planer for håndtering.

Professor i pedagogikk, Thomas Nordahl, har gjennom et utviklingsprosjekt fra 2016 til 2021 sett på hvordan 22 kommuner har jobbet med skoleutvikling og oppsummert resultatene i evalueringsrapporten *Kultur for læring*.¹¹³ Forskjellene i kommunenes organisering og skoleeierskap kan også komme direkte til uttrykk i elevenes resultater. Nordahl viser til at resultatene

Faktaboks 13

Utfordringer og anbefalinger identifisert av ekspertgruppen for skolebidrag

Ekspertgruppen for skolebidrag identifiserte tre forhold som forklarer dagens situasjon knyttet til kvalitetsutvikling i skolen.

Utfordringer i dagens kvalitetsutviklingsarbeid:

- Kort tradisjon for systematisk arbeid med kvalitetsvurdering og kvalitetsutvikling.
- Uenighet om hensikt og formål med kvalitetsvurderingen.
- Et fragmentert kvalitetsvurderingssystem.

Forslag til tiltak:

- Utarbeide en omforent tolkning av § 13-3e som tydeliggjør hva skolebasert vurdering innebærer, som kan legges til grunn for arbeid med kvalitetsutvikling i skolen.
- Utvikling av nasjonale rammer for skolefaglig kompetanse.
- Oppdrag til Statsforvalteren om å samordne regional veiledningskompetanse.
- Videreutvikling av Oppfølgingsordningen.
- Lærende og veiledningsorienterte tilsyn på § 13-3e.
- Sanksjoner for skoleeiere som ikke tar sitt ansvar for kvalitetsutvikling i skolen.

Kilde: En skole for vår tid, Sluttrapport fra ekspertgruppen for skolebidrag

Eksempel 22

Miljøteamet på Furuset skole i Oslo

"Læring og trivsel henger nøye sammen, er læringen god er trivselen høy, er trivselen høy er det lettere å lære." - Rektor Asgjerd Halseth.

På Furuset skole i Oslo jobber de aktivt for å utvikle et godt miljøteam, med mål om å skape et best mulig læringsmiljø for elevene. Miljøteamet består av barne- og ungdomsarbeidere, barnevernspedagog, sosionom og vernepleier. Miljøteamet er organisert i samme avdeling som Mestringsteamet (spesialpedagogisk team). Elevenes utfordringer er sammensatte, derfor må teamene også være det. Når teamene er satt sammen av bred og ulik kompetanse er det enklere å sette i gang flere og mer treffsikre tiltak. Miljøteamet har delt ansvar for skoletrinnene mellom seg, og følger opp klassene i samarbeid med lærere.

Flere ansvarsoppgaver som ligger under miljøteamet, er for eksempel: oppfølging av lærlinger i barne- og ungdomsarbeider, elevråd, trygg skolevei, samarbeid med bydelen, spillbasert læring, og andre aktuelle aktører. I tillegg har de et prosjekt sammen med rektor og FAU om å få til et bedre, bredere og mer aktivt foreldresamarbeid.

Selv om Furuset skole er en barneskole, er det overførbarhet i organiseringen, og et eksempel på hvordan skoleledelsen har tatt aktivt grep for å bedre læringsmiljøet.

på nasjonale prøver viser at det er et skille opp til 2,5 skoleårs læring mellom skoler i Innlandet.

Nordahl fant at enkeltkommuner og enkelte skoler har løftet elevresultatene betraktelig, til tross for lavt utdanningsnivå i befolkningen. Arbeid i profesjonelle læringsfellesskap og forbedret samarbeid om undervisning og elever ga også gode resultater.

I rapporten *Kultur for læring* omtales skoleeierrollen slik: “Forskningen på skoleeierskap viser at kommuner som lykkes og får gode resultater, jobber på en måte som staten ikke kan regulere seg frem til. Statlige myndigheter kan legge til rette, men arbeidet må skje lokalt. Skoleeiere som lykkes, kjennetegnes av en aktiv dialog fra klasserom til kommunestyre. De kjennetegnes av politiske myndigheter med engasjement og ambisjoner for utvikling av skolen. De kjennetegnes også av en aktiv skoleadministrasjon som er et koordinerende ledd med innsikt og kompetanse. De bidrar til skoleledernes og lærernes profesjonsutvikling gjennom å delegerer ansvar og sikre at alle kjenner sine ansvarsområder.”

Om skoleutvikling gjennom gode skoleeiere og skoleledere

Fem faktorer som har avgjørende innflytelse på skoleutvikling ifølge Michael Fullan og Joanne Quinn:

- En felles retning med noen få tydelige og transparente mål som gir retning for den pedagogiske praksisen og lederskapet
- En kollektiv kultur der det utvikles kapasitet i den enkelte skole og kommune gjennom f.eks. anvendelse av profesjonelle læringsfellesskap
- Tydelige strategier og en kunnskapsinformert praksis for å ha nødvendig presisjon i det pedagogiske arbeidet med både læringsmiljø og undervisningen i skolen
- Anvendelse av data og informasjon om undervisning og læring for å bidra til ansvarlighet og en forbedret pedagogisk praksis
- Ledelse på alle nivåer i den enkelte skole og i forvaltning for å sikre nødvendig prioritering og sammenheng i skoleutviklingen¹¹⁴

Kommuner og fylkeskommuner er som skoleeier ansvarlig for opplæring og spesialpedagogisk hjelp etter opplæringsloven kapittel 13 og tilhørende forskrifter.¹¹⁵ Opplæringsloven pålegger skoleeier å ha et forsvarlig system for å vurdere, og følge opp,

at skolene driver i samsvar med gjeldende lover og forskrifter. De skal hvert år utarbeide tilstandsrapport om blant annet læringsresultat, frafall og læringsmiljø.

KS fikk i 2009 levert en rapport som svarte på oppdraget “hvordan lykkes som skoleeier?” Dag Langfjæran m.fl. pekte i “Kom nærmere!” på at “å lykkes som skoleeier griper inn på mange områder i skjæringsfeltet mellom styring, ledelse og profesjonsutvikling, og det er kanskje riktig å si at graden av et vellykket og “aktivt skoleeierskap” kan ses på som et speilbilde av elevenes læring.”¹¹⁶

Kvaliteten på skoleledelsen har en sammenheng med elevenes læring ifølge Vivian Robinson, professor emeritus innen organisasjons- og utdanningspsykologi ved University of Auckland.¹¹⁷ Robinson skriver at skoleledelse ikke virker direkte inn på elevenes læring, men indirekte gjennom lærerens praksis. Sentralt i skoleutvikling er derfor hvordan lederen kan bidra til å utvikle lærernes praksis slik at elevene i størst mulig grad får realisert sitt potensial for læring og samtidig opplever et trygt og inkluderende læringsmiljø.

Faktaboks 14

Rektorutdanningen

Rektorutdanningen er en del av ordningen kompetanse for kvalitet og rektorutdanningen skal gi skolelederne:

- God rolleforståelse, herunder god forståelse av ledelse og ledelse av skoler
- Kompetanse til å lede
- Kompetanse i skoleutvikling
- Et grunnlag for videre læring og utvikling som leder
- Rektorutdanningen skal gi avtrykk i praksis:
- Føre til bedre ledelse
- Læring og utvikling i skoleledernes organisasjon

De prioriterte temaene i perioden 2020-2025 er ledelse og utvikling av lærings- og læreplanarbeid, skolemiljø, digitalisering og profesjonsfellesskap. Studiestedene bringer i tillegg inn andre temaer ut fra deltakernes behov. Alle utdanningstilbudene har noe ulik profil, går over tre semestre og gir 30 studiepoeng.

Deltakerundersøkelsen fra 2022 viser at “studentene opplever stort læringsutbytte” og at “både ledelse og organisasjoner utvikles på en bedre måte som et resultat av deltakelse (på rektorutdanningen)”.¹⁵⁷

Kilde: Udir.no¹⁵⁸

Rektorutdanningen for skoleledere ble initiert i 2008 som en oppfølging av *Meld. St. 31 (2007-2008) Kvalitet i skolen*¹¹⁸ og er organisert av utdanningsdirektoratet gjennom tilskuddsmidler til programtilbydere i universitets- og høgskolesektoren. De som tilbyr rektorutdanningen velges for fem år av gangen, og det er nå besluttet å videreføre denne i en ny femårsperiode frem til 2025. I 2020 passerte utdanningen 5000 deltakere siden oppstart i 2009. Utdanningen er rettet både mot nåværende rektorer, men også fremtidige, og et flertall av deltakerne er i dag avdelingsledere eller inspektører.

Sluttrapporten i evalueringen av perioden 2015-2019 ble gjennomført av NIFU.¹¹⁹ Den peker på at det har vært en økt satsing på ledelse innen skole og støttesystemene generelt, gjennom lederutdanninger, også innen barnehage, PPT, barnevern og andre profesjoner. Gjennom den sentraliserte organiseringen, men også involvering av flere utdanningstilbydere er det skapt et nettverk med fagmiljøer som jobber i fellesskap med skolesektorens behov og forskningsfront.

Evalueringen baserer seg også på deltakerundersøkelsen

og finner at de er “positive til kvalitet og relevans knyttet til undervisning, innslaget av ferdighetstrening, gruppearbeid eller gruppeaktiviteter, veiledning og coaching, hjemmeoppgaver og aktiviteter mellom samlinger, pensum og undervisningsmateriell.”

Det er få systematiske forskjeller mellom utdanningstilbyderne, og evalueringen peker på at dette kan skyldes ulike fagprofiler med ulike styrker. Noen er gode på noe, mindre gode på annet, og motsatt. Men “forskjellen på tilbudet har liten betydning for deltakernes opplevelse av kvalitet og relevans.”

Et annet viktig funn er “at deltakerne ikke bare er generelt tilfreds med tilbudet, men at de også gir klart uttrykk for at utdanningen har betydd noe for deres lederpraksis og forventning til seg selv som leder. Dette er en viktig indikator på at utdanningen virker etter intensjonen, og at den gir et bidrag til bedre skoleledelse i praksis. Deltakerne uttrykker særlig at praksisnære verktøy og refleksjon over praksis i grupper og nettverk er relevant for deres arbeid som skoleleder”.



Høyres anbefalinger

Det er tydelige forskjeller i elevenes læring i ulike kommuner og på ulike skoler, og vi vet at godt skoleeierskap påvirker elevenes resultater. Høyre mener det er et behov for å styrke kompetansen knyttet til det å være en profesjonell og strategisk skoleeier. Konsekvensen av å ikke drive en systematisk kvalitetsutvikling i samarbeid mellom profesjonsfellesskapet på skolene, skoleledere og skoleeiere kan være dramatiske for elevene som tilfeldigvis sokner til en gitt skole. Høyre vil styrke oppfølgingsordningen av kommuner med vedvarende svake resultater og styrke innsatsen for å utvikle flere kompetente skoleeiere og skoleledere.

Skoleledere trenger tid, rom og støtte til å utvikle profesjonsfellesskapet og det pedagogiske utviklingsarbeidet. Skoleeier bør så langt det lar seg gjøre sikre et administrativt støtteapparat og faglige ledelsesnettverk som gir skoleleder avlastning og trygghet. For å videreutvikle skolelederrollen og sikre at alle innehar en oppdatert ledelseskompetanse mener Høyre det bør være et krav om at skoleledere gjennomfører rektorutdanning.

Høyre mener det er en rekke kjennetegn som til sammen betegner en god skoleeier og sikrer en kultur for læring. Dette er:

- god samhandling og langsiktig tenkning mellom administrativ og politisk ledelse.
- åpne dialoger og godt samarbeid.
- bred politisk enighet om mål og retning for skolen.
- bredt forankret planverk med målbare mål (kvalitetsplan for grunnskolen, strategiplan for videregående opplæring, kommuneplanens samfunnsdel).
- systematisk kartlegging på elevnivå.
- tilstandsrapport på hver enkelt skole, som sikrer åpenhet om resultater og god ivaretagelse av drøftingsplikten.
- mulighet til å utvikle profesjonsfellesskapet gjennom tilbud om etter- og videreutdanning, spesialisering og teamarbeid.
- tydelig prioritering av skoleledelse og laget rundt rektor.

Skoleleders rolle i utvikling av kvalitet og gode lærings- og arbeidsmiljøer er viktig, og noe det

krever kompetanse, tid og støtte til å lykkes med å utøve godt. Høyre mener noen av kjennetegnene på en god skoleleder nå, og fremover, vil være:

- pedagogisk utdanning og utpregede lederegenskaper
- tilstedeværelse – synlighet og tydelighet
- inkluderende læringsmiljø og utviklende profesjonsfellesskap
- systematisk kvalitetsarbeid
- aktiv deltagelse i skolehverdagen

Høyres forslag til tiltak:

- Styrke og videreutvikle oppfølgingsordningen for kommuner og skoler med vedvarende svake resultater. Hvis resultatene ikke viser tegn til bedring, bør det kunne pålegges samarbeid med kommuner som oppnår bedre skolerresultater. Skolerresultater handler ikke om karakternivå, men skolebidraget og inkluderer et godt læringsmiljø.
- Styrke program for kompetanseutvikling hos skoleeiere.
- Innføre krav om rektorutdanning for skoleledere og øke tilbudet av modulbasert videreutdanning for erfarne skoleledere.
- Fortsette satsingen på rektorutdanningen, blant annet ved å gjøre rektorutdanningen til et permanent utdanningsprogram.
- Innføre en plikt for skoleeiere å tilby utdanning i pedagogisk ledelse for nytilsatte skoleledere.
- Legge til rette for gode skoleledere gjennom å begrense administrative oppgaver og forvente at skoleeier bygger gode lag rundt skoleleder.
- Styrke det systematiske arbeid med profesjonsfellesskap på tvers av klasser, skoler og kommuner.
- Kommunene bør få utarbeidet tilstandsrapporter på skolenivå og klassenivå, og sikre en åpen og god drøfting gjennom 2-trinnsbehandling.
- Styrke kompetansen innen klasseledelse gjennom et nytt videreutdanningsprogram innen ledelse for lærere
- Skoleeier bør ha konkrete strategiplaner for kvalitetsutvikling i skolen med målbare indikatorer som for eksempel færre elever på laveste mestringsnivå eller under 30 grunnskolepoeng eller forbedring i skolebidrag.



6

Et kvalitetsvurderings-system som fremmer læring og utvikling

Innledning

Det er stor variasjon i skole-Norge knyttet til opplevd nytte og bruk av dagens prøver og tester i skolen. Dagens prøvefelt kan fremstå noe fragmentert, og det kommer ikke tydelig nok frem at prøvene skal dekke ulike behov. Det er behov for en større sammenheng og helhet på prøvefeltet.

Støre-regjeringen har satt ned et offentlig utvalg som skal gjennomgå bruken og omfanget av prøver og

krav til rapportering og dokumentasjon i skolen. Før dette arbeidet er gjennomført har regjeringen allerede konkludert med at de vil redusere omfanget av tester og prøver i skolen. Høyre mener vi må diskutere videreutvikling av kvalitetsvurderingssystemet med utgangspunkt i hvordan det best kan gi elever, lærere, skoleledere, skoleeiere, myndighetene og offentligheten tilstrekkelig informasjon for utvikling av undervisning og oppfølging i, og av, skolene.

Bakgrunn

Om dagens prøvefelt i norsk skole

Prøver og tester i skolen gjennomføres på ulike tidspunkt med ulike hensikter. I faktaboks 15 ligger en oversikt over dagens prøver i grunnskolen, hensikt og interesser.

De nasjonalt pålagte obligatoriske prøvene utgjør totalt 15 timer over 13 år i grunnopplæringen. Det totale prøve og test-omfanget vil avhenge mye av lokale beslutninger om bruk av prøver i skolen.

I 2017 ble det gjennomført en gjennomgang av prøvefeltet basert på tilbakemeldinger fra brukerne; deriblant elever, lærere, skoleledere, skoleeiere, universitet og høyskolemiljøer, organisasjonene, fagforeningene og faglige råd.¹²⁰

Gjennomgangen ga følgende hovedfunn:

- *Brukerne har høy tillit (til prøver og kartlegginger i skolen), men formålet bør revideres. Gir en god standard for hvor elevene bør ligge og bekreftelse på egen vurdering. Formålet med kartleggingsprøvene misforstås av en del, noe som kan gi galt inntrykk av nivået på elevmassen.*
- *Lærere savner bedre verktøy for å måle progresjon. Etterspør prøver som bygger på hverandre, der resultatene kan sammenlignes opp mot læreplanene.*
- *Opplevd nytte av prøvene avhenger av skolens ledelse. Lærernes opplevde verdi og nytte av prøvene avhenger sterkt av skoleledelsens fokus på, og vilje til, å sette rammer for oppfølging av resultatene.*
- *Behov for større tilpasning i kartleggings- og vurderingsverktøyene. Elever med lav måloppnåelse sitter igjen med en tapsfølelse, mens det er vanskelig å identifisere elever med stort læringspotensial.*
- *Prøvene måler ikke alltid det de skal måle da elevenes språkferdigheter, ordforråd, leseferdigheter eller kulturelle bakgrunn hindrer eleven i å forstå hva oppgaven spør etter.*
- *Behov for mer og bedre analysekompetanse i skolen: Flere skoleledere og lærere vet ikke helt hvordan de skal nyttiggjøre seg*

prøveresultatene, og mange etterspør enda mer konkret hva elevene ikke mestrer, og forslag til tiltak og oppgaver for å følge opp enkeltelever og til bruk i klasserommet.

- *Stor positivitet til digitale prøver og læringsverktøyer for alle elever, gitt at kvaliteten og brukeropplevelsen er god.*

Fra brukerinnsikten i Udirs kvalitetsgjennomgang pekes det på at fremtidens prøver må gi elevene utfordringer som er tilpasset deres faglige nivå slik at de opplever mestring. Videre må det være en sammenheng mellom prøver og læreplaner, slik at det kan være en ressurs for skoler og skoleledelse i arbeidet med å planlegge, gjennomføre og vurdere opplæringen. Videre ble det avdekket et behov for å gi lærere og skole grunnlag for å følge elevenes progresjon og avdekke behov for tidlig innsats.

Om nasjonale prøver

Nasjonale prøver er en årlig kartlegging av grunnskoleelevers grunnleggende ferdigheter i lesing, regning og engelsk. Formålet med nasjonale prøver er todelt: For det første skal prøvene gi skolen kunnskap om elevenes ferdigheter i lesing, regning og engelsk. De to første er grunnleggende ferdigheter som er viktige for at elevene skal lykkes i skolen, uansett fag, mens engelskprøven er knyttet opp mot språk og leseforståelse.

For det andre skal informasjonen fra prøvene danne grunnlag for underveisvurdering og kvalitetsutvikling på alle nivåer i skolesystemet. Norsk skole har få felles målepunkter og nasjonale prøver spiller derfor en viktig rolle når en skal si noe om tilstanden i norsk skole knyttet til lesing, regning og engelsk.

Da nasjonale prøver ble gjennomført for første gang etter et stortingsvedtak i 2003. For Høyre var det viktig å sikre mer kunnskap om skolen og hvordan skoleresultatene utviklet seg over tid. Motstandere av nasjonale prøver reagerte på offentliggjøring av resultatene, og mente det kunne skape "vinner- og taper-skoler". Samtidig mente motstanderne også at kvalitetsforskjeller heller ble forsterket enn utjevnet ved offentliggjøring av de nasjonale prøvene.

Prøvene ble innført i 2004 som rene papirprøver, men har gjennom ulike endringer underveis blitt heldigitale og det er nå kun leseprøven som krever etterarbeid av lærerne før resultatene er klare.

Statssekretær i Utdannings- og forskningsdepartementet

Oversikt over prøver i skolen

Prøver	Formål	Obligatorisk/frivillig
Brakerundersøkelser	- å gi informasjon om læring og trivsel på skolen - gir informasjon for utvikling av læringsmiljøet	Obligatorisk: - Elev- og Lærlingundersøkelsen årlig fra 5. - VG3. Frivillig: - Foreldre-, Lærebedrift- og Lærerundersøkelsene
Nasjonale prøver	- gi informasjon om elevenes ferdigheter i lesing, regning og engelsk - danne grunnlaget for undervisvurdering og kvalitetsutvikling på alle nivåer i skolesystemet	Obligatorisk: - lesing og regning på 5., 8. og 9. trinn - engelsk på 5. og 8. trinn
Eksamen	beskrive den enkeltes kompetansenivå	Obligatorisk: - på 10. trinn trekk i en sentral gitt skriftlig og en lokal gitt muntlig - på videregående er det trekk i alle trinn
Læringsstøttende prøver	- gi læringsfremmede tilbakemeldinger til elever på alle nivåer - støtte til undervisvurdering	Frivillig: - i grunnskolen tilbys det i lesing, regning og digitale ferdigheter - i VGO utarbeider Utdanningsdirektoratet prøver i lesing, regning og engelsk for Vg1
Karakterstøttende prøver	bidra til å se undervis- og sluttvurdering i sammenheng – gir mulighet til å sammenligne gruppens resultater med et nasjonalt nivå	Frivillig: tilbys i naturfag og samfunnsfag for hele ungdomstrinnet
Kartleggingsprøver	finne elevene som trenger ekstra hjelp i ferdigheter og fag	Obligatorisk: - lesing på 3. trinn - regning på 3. trinn Frivillig: - regning på 1. trinn - lesing på 1. trinn - engelsk på 3. trinn - digitale ferdigheter på 4. trinn
Internasjonale undersøkelser	- vurdere norske elevers kompetanse sammenlignet med andre land - gi informasjon om utvikling over tid	Frivillig: - PISA (matematikk, naturfag og lesing) 10.trinn - TIMSS (matematikk og naturfag) 5. og 9.trinn - PIRLS (leseforståelse). 4. og 5.trinn - ICILS (digital kompetanse) - CIVIC/ICCS (demokrati og engasjement)

Prøvetype	Hvem får informasjon fra prøvene?
Nasjonale prøver	Stat, kommune/skoleeier, skole, lærere, foresatte og elever, samt at forskere kan søke om å få bruke resultatene i egen forskning.
Kartleggingsprøver	Skole, lærere, foresatte og elever. Skoleeier kan be om å få resultatene fra den enkelte skole.
Læringsstøttende prøver	Skole, lærere, foresatte og elever.
Karakterstøttende prøver	Skole, lærere, foresatte og elever.

I tillegg utarbeides det skolebidragsindikatorer. (for 1.-4. trinn og 5.-7. trinn. Samt 8.-10. trinn).

Kilde: Meld. St. 21 (2016-2017) Lærelyst - tidlig innsats og kvalitet i skolen.
*Kartleggingsprøvene på 2.trinn ble avsluttet høsten 2022.

2001-2005, Helge Ole Bergesen har i boken *Kampen om kunnskapsskolen* omtalt perioden med innføring av nasjonale prøver og utfordringene de møtte når de andre året skulle innføre hele det anbefalte settet nasjonale prøver, som omfattet 19 ulike prøver. 19 prøver var en tredobling av omfanget fra første året det ble gjennomført nasjonale prøver.

Samtidig viste evalueringene svakheter ved flere av prøvene. Dette skapte uro rundt prøvene de første årene. Evalueringsrapporten ble offentliggjort rett før regjeringsskiftet i 2005. Bergesen viser til at statsråd Kristin Clemet ga uttrykk for hun ville satt gjennomføringen av prøvene på pause i 2006 for å rette opp i svakhetene.¹²¹ Stoltenberg II-regjeringen som tok over slo umiddelbart fast i Soria-Moria-erklæringen at de ville beholde og forbedre de nasjonale prøvene, “for å teste om grunnleggende ferdigheter er i samsvar med kravene i læreplanen”.¹²² Etter dette har nasjonale prøver blitt værende i skolen omtrent som de ble seende ut med endringene under Stoltenberg II.

Høyres anbefalinger

Videreutvikling av nasjonale prøver

Motivasjon og mestring er viktig for at alle elever skal lære. Førsteamunuensis Bente Rigmor Walgermo og professor Per Henning Uppstad ved Lesesenteret ved Universitetet i Stavanger (nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning) peker på at vurderingssituasjoner kan oppleves ulikt. Det kan trigge de høyt presterende elevene, mens den blir et nederlag for de lavtpresterende. Derfor ble det i Fagfornyelsen, i 2020, gjort obligatorisk at vurdering i fagene også skulle gi lærelyst.

I dag gjennomføres fremdeles nasjonale prøver på en måte som gjør at de elevene som skårer svakest opplever lav grad av mestring. På enkelte prøver kan elevene sitte opp mot hele prøvelengden uten å kjenne på mestring. Det er viktig at elevene, uavhengig av nivå, får vist kompetansen sin på nasjonale prøver, og avgjørende for at resultatene skal være valide. Økt opplevelse av mestring vil også kunne legge bedre til rette for å redusere andelen fritatte elever. Høyre ser derfor et behov for å forbedre utformingen av nasjonale prøver ved å gjøre prøvene mer adaptive, slik at prøven treffer den enkelte elev og tilpasser vanskelighetsgraden. På denne måten får alle elever en prøve de har muligheter til å lykkes med, samtidig som det er en prøve som utfordrer dem.

De nye kartleggingsprøvene i lesing har flere forbedringer. Lesesenteret anbefalte at en ved utviklingen av adaptive prøver ga en og en oppgave der vanskelighetsgraden på neste oppgave bestemmes av hvordan eleven presterte på den forrige. UDIR

Om sluttvurdering i skolen

Sluttvurderingen i grunnskolen skjer ved hjelp av to typer karakterer; standpunktkarakter og eksamenskarakter. Disse skal gi informasjon om kompetansen eleven har ved endt utdanning og gir begge utrykk for sluttkompetanse, men de gir ulik informasjon og har ulik bredde.

Stortingsmeldingen, *Fag – Fordypning - Forståelse - En fornyelse av Kunnskapsløftet*, som la grunnlaget for Fagfornyelsen sa: «Eksamen- og standpunktkarakter er to ulike uttrykk for kompetanse. En eksamenskarakter vil være satt på et mer begrenset vurderingsgrunnlag enn standpunktkarakterer. En eksamen representerer en eller veldig få vurderingsformer (skriftlig, praktisk og/eller muntlig) og den er et enkelttilfelle».

Gjennom de siste tiårene har systemet for sluttvurdering vært mer eller mindre uforandret, selv om øvrige områder knyttet til skolen har vært gjennom en rekke reformer og endringer.

valgte en løsning der vanskelighetsgraden først blir bestemt etter en lang sekvens oppgaver. Da risikerer en at elevene som er lavtpresterende mister motivasjon lenge før sekvensen er fullført.

I dag utvikles nasjonale prøver hvert år. Lesesenteret anbefaler at en større del av disse utviklingskostnadene i stedet burde brukes på å utforske varige løsninger for å oppfylle målet om lærelyst – særlig for de lavtpresterende elevene. Eksempelvis gjennom å prøve ut ulike adaptive løsninger som kan gi de lavtpresterende elevene nivåtilpassede oppgaver og muligheter for å velge blant ulike interessante tekster i prøven.

I arbeidet med nasjonale prøver er det viktig at skoleeiere og skoleledere har god kunnskap om bruken av prøvene og hvordan en kan sette inn målrettede tiltak. Det er derfor behov for god opplæring i bruken og etterlevelsen av disse.

I dag er nasjonal prøve i engelsk den eneste av de nasjonale prøvene som kun gjennomføres på 5. og 8. trinn. Skolene går dermed glipp av muligheten til å måle elevenes progresjon fra 8. til 9, trinn, slik skolene gjør på nasjonale prøver i regning og lesning. Høyre mener det er grunnlag for å innføre nasjonale prøver i engelsk også på 9. trinn. Nasjonal prøve i engelsk er fulldigitalisert og dermed blir ikke lærerne pålagt å bruke tid utover selve gjennomføringen av prøven som er 60 minutter. Å innføre en prøve i engelsk på 9.trinn vil gjøre at skolene kan måle elevens progresjon i engelsk og sette inn tiltak der det er nødvendig.

Høyres forslag til tiltak:

- Innføre en nasjonal prøve i engelsk på 9. trinn.
- Kurs i bruk av nasjonale prøver for skoleeiere/skoleledere.
- Legge til rette for bruk av flere og bedre adaptive prøvesett i skolen for å også treffe både lavtpresterende og høytpresterende elever på en mer effektiv og treffsikker måte.

Fornyelse og forbedring av sluttvurdering i grunnskolen

Måten valgfagene er bygd opp på, med sentrale læreplaner, legger begrensninger på skolens mulighet til å etablere egne valgfag basert på lokale initiativ, behov og ressurser. Et godt eksempel på dette er flere skolars forsøk på å etablere lokale valgfag knyttet til e-sport eller droneflyging. Disse blir stoppet av Udir med krav om at skolene må forholde seg til de sentrale valgfagene og begrunnes med kravene til sentralgitte kompetansemål, standpunktvurdering og mulighet for statsforvalteren til å behandle klager knyttet til disse standpunkt karakterene.

Høyre ønsker å la skolene i større grad utvikle sine egne valgfag. Vi tror at valgfagene da vil kunne oppfylle visjonen om at de skal være praktiske, varierte og motiverende for elevene, og gi en tydeligere opplevelse av relevans.

Det å kunne få karakter i valgfaget virker motiverer for en rekke elever i skolearbeidet, og gir en mulighet til å trekke opp gjennomsnittskarakteren gjennom mestring i selvvalgt fag. Dette er et hensyn som det er viktig å ivareta i arbeidet med nye vurderingsformer i skolen.

For å balansere disse to hensynene foreslår vi at de nasjonale valgfagene beholder karakterer som i dag. Men for å øke skolenes handlingsrom til å etablere egne valgfag uten å gå på bekostning av sentrale kompetansemål og utfordre vurderingspraksisen foreslår vi at lokale valgfag skal få karakteren bestått/ikke bestått.

Det vil da måtte settes et krav om at elevene må minst ha ett karaktergivende valgfag som vil telle på karaktersnittet. Da vil elevene fremdeles få karakterer i sentralgitte valgfag, samtidig som de også kan velge dette bort i de lokale valgfagene.

Den nye læreplanen legger opp til en utstakt brukt av tverrfaglighet og fordypning, noe som ikke avspeiles i dagens eksamensform. Høyre ønsker derfor å innføre et obligatorisk tverrfaglig prosjekt som er inspirert av det obligatoriske prosjektet som finnes i dansk skole, med karakter. Prosjekteksamen kan ta utgangspunkt i

ett av de tverrfaglige temaene; bærekraft, livsmestring og folkehelse, demokrati og medborgerskap. Hensikten med et slikt prosjekt vil være å la elevene fordype seg i en selvvalgt problemstilling over tid.

Et slikt prosjekt vil gi elevene en unik mulighet til å vise kreativitet, problemløsning og evne til å jobbe med en problemstilling over tid på en kvalitativt bedre måte, enn i ordinære eksamensformer. Dette er kompetanser som er sentral i læreplanen.

Opgaven kan legges til 10. trinn og være fullført innen utgangen av mars. Det skal videre settes av et bestemt antall sammenhengende skoledager likt den danske modellen¹²³ og prosjektet skal gjennomføres i skoletiden. Som sluttvurdering skal prosjektet vurderes i forbindelse med en presentasjon og karakteren som blir satt blir en karakter på vitnemålet på lik linje med øvrige eksamens karakterer.

Sluttvurdering i skolen har vært statisk de siste tiårene, selv med store fornyelser i fag og læreplaner. Det gir et tydelig signal om behovet for å vurdere fornyelse.

Høyres forslag til tiltak:

- Utrede forslag om en helhetlig endring i sluttvurderingssystemet:
 1. Beholde sentralgitt (skriftlig) eksamen som nå
 2. Beholde lokalgitt (muntlig/ praktisk) eksamen som nå
 3. Innføre en tverrfaglig prosjekteksamen med utgangspunkt i ett av de tverrfaglige temaene bærekraft, livsmestring og folkehelse, demokrati og medborgerskap.
 4. Innføre Bestått/Ikke bestått for lokale valgfag og beholde karakterer i de nasjonale valgfagene

Om kvalitetssikring av vurderingsarbeidet

Vurderingssystemet skal gi elevene underveisvurderinger som bidrar til utvikling, og sluttvurderinger som er rettfærdige, pålitelige og gyldige. Eksamen er en vesentlig del av vurderingssystemet i skolen og skal blant annet bidra til kvalitetssikring, rettssikkerhet og rettferdighet for elevene.¹²⁴ Eksamen er en etterprøvbart vurdering på tvers av landet som gir elever en ekstra sjans og en nøytral og ekstern vurdering.

Sentralt gitte eksamener med identiske oppgavesett for alle som kommer opp i faget gir elevene et mer likeverdig vitnemål fordi eksamens karakterene settes på det samme vurderingsgrunnlaget. Eksamensresultatene

kan i tillegg bidra til at lærerne og skolen kan kontrollere og utvikle sitt eget arbeid med vurdering.

Vurderingssystemet spiller også en rolle for innholdet i opplæringen, og hvordan eksamen er utformet påvirker for eksempel hvordan lærere vektlegger læreplanene. Slik kan endringer i sluttvurdering og eksamen være et verktøy for å påvirke kvaliteten i opplæringen og sørge for at elevene lærer det samme. I forbindelse med fagfornyelsen ble det gjort flere endringer i vurderingsforskriften, nettopp med sikte på å sikre en bedre sammenheng mellom nytt læreplanverk og hvordan lærerne jobber med vurdering.

Vurderingsarbeid er komplekst, tidkrevende og utfordrende. En samstemt praksis på tvers av skole-Norge er viktig for at elevene skal få rettfærdige sluttvurderinger som konkurransegrunnlag videre i opplæringsløpet. Høyre mener det er viktig med tiltak som bidrar til å styrke profesjonsfellesskapenes vurderingspraksis, og tror at nøkkelen til god og mer samstemt vurdering er å gi profesjonen mer rom for samarbeid, erfaringsutveksling og felles kompetanseheving.

I dag brukes det mye ressurser på felles vurderingsarbeid i tilknytning til sentralgitte eksamener, med; eksamenssamlinger, sensoropplæring og fellessensur i regi av Udir. Høyre tror at varianter av disse verktøyene vil være nyttige i arbeidet med de lokalt gitte eksamenene og med standpunkt karakterer. Hensikten er at profesjonen får møtes på tvers av arbeidssteder og geografi, for å dele erfaringer, vurdere sammen og å

få noe felles, faglig påfyll. På den måten vil lærere og eksaminatorer kunne oppdage uenigheter, se hvor man tenker ulikt og hva man er enige om, og på den måten styrke sin egen vurderingspraksis i møte med andres.

Slike tiltak vil forhindre at utvikling og harmonisering i vurderingsarbeidet er noe som bare skjer innenfor rammen av eget fag eller egen skole, og bidra til et mer samsnakket lærerkollegium. Denne typen tiltak krever noe organisering, men synes å være en «lavthengende frukt» på flere måter. Da dette kan løses på relativt lite ressurskrevende måter, gi mer tillit til lærerprofesjonen og foregår i relativt liten skala i dag.

Den teknologiske utviklingen innebærer nye muligheter for å vurdere elevenes kompetanse. Aktivitetsdata kan føre til endringer i vurderingsarbeidet. Bruk av læringsanalyse kan bidra til å tilpasse prøver til eleven, slik at eleven opplever mer mestring i vurderingssituasjonen, og kan dermed også bidra til å redusere negativt skolestress og -press for elevene.

Høyres forslag til tiltak:

- Etablere arenaer hvor profesjonen kan møtes for å diskutere vurderingsarbeid i en modell som ligner Udirs opplegg for eksamen.
- Utvikle digital støtte til underveis- og standpunkt vurdering.





Oppsummering, prosess og tiltak

Pilene peker i riktig retning i norsk skole. Samtidig må skolen være i kontinuerlig utvikling. Dette gjøres i hovedsak gjennom dyktige lærere i klasserommet som hver dag fornyer og forbedrer undervisningspraksis og oppfølging av elevene, og sikrer at mange hundre tusen barn og unge lærer, trives og har alle dører åpne for fremtiden.

Samfunnet må alltid ha en åpen diskusjon om hvordan vi kan legge enda bedre til rette for at skolen lykkes med sitt avgjørende oppdrag. Etter flere viktige løft av skolen siden 2013 som har sørget for at over 5000 flere elever fullfører skolegangen hvert år er det viktig at man nå ser nøye på hvem som ikke fanges opp, hvor de faller fra og hvordan vi kan nå frem til disse ungdommene.

Ungdomsskoleelevene er midt i en viktig overgangsfase fra barn til ungdom. Det gir ungdomsskolen et potensial for å enten knekke eller inspirere hver enkelt ungdom. Årsakene til at mange ikke mestere ungdomsskolen kan være mange, og utfordringene ligger til både de elevene som presterer svakt og godt resultatmessig. Hvis ungdomsskolen lykkes med å nå frem til, og støtte, den

enkelte elev til å få bygd et faglig og sosialt fundament og bli trygg på sin egen vei videre, er sjansen god for at både eleven og samfunnet vil lykkes i fremtiden.

Bredt innspillsarbeid

Gjennom 2022 har nasjonale og lokale politikere i Høyre besøkt ungdomsskoler og alternative opplæringstilbud til ungdom. Dette vil kunne sees både gjennom eksempler i rapporten og i mange av tiltakene, som kommer av inspirasjon hentet fra elever, lærere, rektorer og andre aktører i og rundt skolen.

Høsten 2022 har det vært en bred partihøring til alle Høyres medlemmer. Her har det kommet mange viktige innspill til både kunnskapsgrunnet, vurderinger og anbefalinger som Høyre bør fremme i en ungdomsskolereform.

Det har også vært gjennomført et stort antall innspills- og dialogmøter med forskningsmiljøer, organisasjonene i sektoren og andre interessenter og aktører i samfunns- og arbeidsliv.

Samlet tiltaksliste

For å håndtere utfordringene skissert som utgangspunkt for en ungdomsskolereform foreslår Høyre tiltak som kan bidra til en mer praktisk og variert ungdomsskole med økt mestring og læringsglede.

Tiltakene kan enten direkte gjennomføres i skolen i dag, gjennom utnyttelse av eksisterende handlingsrom eller startes på indirekte gjennom politiske avklaringer eller finansiering. Mange av tiltakene må sees på i sammenheng med helheten av tiltak rettet mot ungdomstrinnene, mens andre kan innføres isolert.

Utfordringene en ungdomsskolereform må ha løsninger på:

- Det er fortsatt for mange elever som er under kritisk grense i lesing, skriving og regning når de starter i 8. klasse, og som går ut av ungdomsskolen med svake grunnleggende ferdigheter. Det er betydelige kjønnsforskjeller i elevenes resultater.
- Det er et stort sprik mellom elevenes faglige nivå på ungdomsskolen, og skolen klarer ikke å tilpasse undervisningen til hver enkelt.
- Elevers motivasjon og opplevelse av mestring faller på ungdomsskolen.
- Det er for høyt fravær på ungdomsskolen.
- Ungdomsskolen gir ikke elever en god nok forberedelse til videre utdanning, særlig inn mot yrkesfaglige utdanningsløp.

Høyres forslag til tiltak:

Kapittel 1 – Bedre faglig forberedte elever

- Sikre at lærere som underviser i norsk, engelsk og matematikk har faglig fordypning i faget i tråd med Solberg-regjeringens krav til fordypning i undervisningsfag.
- Vurdere å utvide kompetansekrav til andre fag.
- Gjeninnføre lærerspesialistordningen og lage flere karriereveier, blant annet i ledelse.
- Videreføre et høyt nivå på videreutdanningstilbud for lærere og skoleledere.
- Innføre en plikt for skolene til å gi intensiv opplæring til elever med svake grunnleggende ferdigheter i lesing, skriving og regning ved start på 8.trinn. Det bør lages en plan for elevene med mål om å komme over kritisk grense.
- Øke antallet naturfagstimer i ungdomsskolen med en time i uka på 8.-10. årstrinn.
- Etablere flere talentsentre i realfag ved Vitensentre for elever med høyt læringspotensial.
- Støtte tiltak som "Jenter og teknologi" for å motivere til utradisjonelle utdanningsvalg for gutter og jenter.
- Legge til rette for flere rollemodeller i kjønnsdelte utdanningsvalg og yrker
- Gi elevene på 9. og 10. trinn mulighet til å velge mellom en mer teoretisk eller praktisk tilnærming til matematikk i deler av undervisningstiden.
- Redusere antallet norskkarakterer slik at det blir en karakter i norsk skriftlig og en karakter i norsk muntlig i ungdomsskolen.
- Styrke satsingen på demokratiopplæring i skolen gjennom DEMBRA og demokratiopplæringssentre.
- Innføre en plikt til samarbeid mellom kommune og fylkeskommune i overgangen mellom ungdomsskole og videregående, og legge til rette for innføringskurs før videregående for elever som går ut av grunnskolen med svake ferdigheter.
- Styrke og videreutvikle oppfølgingsordningen for kommuner og skoler med vedvarende svake resultater. Hvis resultatene ikke viser tegn til bedring, bør det kunne pålegges samarbeid med kommuner som oppnår bedre skolerresultater. Skolerresultater handler ikke om karakternivå, men skolebidraget og inkluderer et godt læringsmiljø.
- Sikre skolens mulighet til å gi lekser, og utvikle nettbasert veiledningsmaterieell for å spre kunnskap om hvordan lekser kan gis

på en god måte.

Kapittel 2 – En skole med mestring og læringsglede

- I større grad bruke handlingsrommet for tidsbegrenset nivådeling i fellesfagene på ungdomsskolen slik at elevene møter faglige utfordringer som gjenspeiler deres faglige nivå.
- Styrke forskningen og kunnskapsgrunnlaget på effekten av nivådeling og hvilke forutsetninger som må ligge til grunn for positive resultater.
- Heve lærernes kompetanse i å fange opp barn med høyt læringspotensial for å gi bedre tilpasset opplæring til denne gruppen elever.
- Øke antallet tilbud av talentsentre i realfag i regi av Vitensentrene for å styrke tilbudet til elever med høyt læringspotensial.
- Sikre at alle elever uavhengig av hvor de bor eller hvilken skole de går på får muligheten til å forsere enkeltfag eller skoleår.
- Tidlig innsats må være en arbeidsform gjennom hele skoleløpet.
- Gjennomføre et kompetanseløft i spesialpedagogikk i kommunene og fylkeskommunene, og sikre et godt tverrfaglig samarbeid mellom skole, skolehelsetjeneste og PP-tjeneste
- Redusere bruken av ufaglærte i spesialundervisningen.
- Sikre tilstrekkelig informasjonsdeling og samarbeid i overgangene mellom ulike nivåer i skolen, særlig for elever med særskilte behov.
- At flere vurderer innføring av tverrfaglige innsatsteam og deler erfaringer om hvordan dette kan organiseres på best mulig måte.
- Sikre god tilgang på helsesykepleiere, gjerne gjennom supplerende digitale tilbud.
- Legge til rette for flere profilskoler i kommunal regi slik at ungdomsskoletilbudet blir mer mangfoldig, og elever på ungdomstrinnet kan fordype seg i ulike områder.
- Åpne for at friskoler igjen skal få tilby profilskoler på ungdomstrinnet, som for eksempel yrkesfaglige ungdomsskoler og realfagsungdomsskoler.

- Opprettholde antallet timer satt av til valgfag på dagens nivå, men åpne for større fleksibilitet og mulighet til å kunne velge nytt valgfag hvert halvår.
- Innføre et obligatorisk yrkesfaglig valgfag basert på de yrkesfaglige linjene på videregående.
- Beholde karakterer i nasjonalt fastsatte valgfag, men åpne for flere lokalt bestemte valgfag med vurdering bestått/ikke bestått.
- Gjennomgå fag- og timefordelingen, inkludert en gjennomgang av antall og type valgfag og kvaliteten på det faglige innholdet i disse.
- Øke fleksibiliteten skolene har i tid og timefordeling fra 5 til 10 prosent.
- Åpne for forsøk med en ny modell for grunnskolen hvor barnetrinnene begrenses til seks år og ungdomstrinnene utvides til fire. Dette vil særlig være aktuelt å prøve ut på allerede kombinerte barne- og ungdomsskoler.
- I større grad ta i bruk digitale læringsplattformer og verktøy som åpner for mer tilpasset undervisning, men også at enkeltelever eller klasser kan delta digitalt i en undervisning ved en annen skole dersom det kan øke læringsutbytte.
- Legges til rette for alternative opplæringsarenaer for elever som står i fare for å droppe ut av ungdomsskolen i samarbeid med næringslivet, organisasjoner eller stiftelser. Beslutningen om bruk av slike opplæringsarenaer tas av skoleleder sammen med lærer, foreldre og elev. Skoleeier har ansvar for kvalitetssikring av tilbudet.
- Tilby opplæring i entreprenørskap i flere ungdomsskoler og legge til rette for mer samarbeid med både Ungt entreprenørskap og lokalt arbeids- og næringsliv.
- Alle fylker skal ha tilbud til elever som står i fare for å droppe ut av skolen, eller som har droppet ut av skolen og som står utenfor arbeidslivet. Dette kan organiseres som et frivillig 11.skoleår etter 10.klasse etter modell fra Oslo og Drammen, eller et tilbud tilsvarende Produksjonsskolene i Vestland fylke.
- Legge til rette for flere prosjekter innen livsmestring og folkehelse på ungdomstrinnene i tråd

med de nye læreplanene

- Sikre at alle elever har muligheten til å gi tilbakemelding på hvordan de trives og lærer på skolen, for eksempel gjennom elevundersøkelser og tilbakemeldinger på egen undervisning.
- Sikre at elevrådenes rolle i prosesser i skolen er formalisert og følges opp, og at elevene inkluderes i prosesser i skolen som omhandler dem.
- Tydeliggjøre elevmedvirkning i opplæringsloven i utforming og vedtak av skolereglement.
- Forsterke innsatsen mot mobbing, vold, trakassering og diskriminering

Kapittel 3 – Tidlig og god oppfølging av fravær i skolen

- Legge til rette for et nasjonalt register for fravær i grunnskolen med fraværstøring fra første trinn på grunnskolen og innføre en plikt til oppfølgingsaktivitet fra dag én og særskilte tiltak rettet mot bekymringsfullt fravær
- Styrke forskningen og kunnskapen om ulike typer skolefravær, årsakene bak og aktuelle tiltak
- Ha tydelige handlingsplaner for fraværsoppfølging i skolene og kommunene som inkluderer flere fagfolk rundt skolen, og gjerne organiseres i egne team med for eksempel skolehelsetjenesten, PPT, BUP.
- Tydeliggjøre ansvar og forventning om tett samarbeid med støttefunksjonene rundt skolen, elevene og foreldrene som fastlege, spesialisthelsetjeneste og barnevernstjeneste, NAV og politiet, og legge til rette for at disse har tydelig tilstedeværelse på og rundt skolen.
- Bruke teknologi og digital hjemmeundervisning for å redusere frafall fra skole og utdanning, for eksempel ved å følge opp elever med høyt fravær grunnet skolevegring eller fysisk eller psykisk sykdom
- Koble inn Oppfølgingstjenesten (OT) tidligere, for eksempel på 10. trinn, for bedre å fange opp elever som står i fare for å droppe ut i overgangen mellom ungdomstrinnene og videregående opplæring

- Alle fylker skal ha tilbud til elever som står i fare for å droppe ut av skolen, eller som har droppet ut av skolen og som står utenfor arbeidslivet. Dette kan organiseres som et frivillig 11.skoleår etter 10.klasse etter modell fra Oslo og Drammen, eller et tilbud tilsvarende Produksjonsskolene i Vestland fylke.
- Gjøre det lettere for skoler å ta i bruk alternative opplæringsarenaer for elever som står i fare for å droppe ut av skolen.
- De som har rett til brukerstyrt personlig assistent (BPA) bør også få bruke den assistenten på skolen
- Forsterke innsatsen mot mobbing, vold, trakassering og diskriminering.
- Skape trygge og inkluderende skolemiljø. Skoleleders ansvar for oppfølging av mobbing er viktig, og elevene må mobiliseres i arbeidet for å utvikle gode og inkluderende skolemiljø.

Kapittel 4 - Fornyelse av rådgivningstjenesten og økt rekruttering til yrkesfag

- Utrede muligheten for å gi fylkeskommunen ansvar for rådgivnings- og karriereveiledningstjenesten i hele skoleløpet, og styrke samarbeidet mellom karriereveiledningen, NAV, og arbeids- og næringsliv.
- Vurdere om “karriereveileder” skal være en egen stillingskategori i skolen og innføre krav til kompetanse for å være rådgiver i skolen.
- Styrke og videreutvikle videreutdanningstilbudet for dem som jobber med karriereveiledning i skolen.
- Videreutvikle faget utdanningsvalg, og i større grad ta i bruk handlingsrommet i læreplanene, slik at flere ungdommer får god innsikt i ulike yrkesmuligheter, og gjennomføre forsøk der flere yrkesgrupper utenfor grunnskolen kan undervise i fag eller være gjesteforelesere.
- Øke bevisstheten om utdannings- og karrieremuligheter tidligere i skoleløpet, gjennom blant annet besøk på arbeidsplasser og karrieredager på skolen.
- Rekruttere og kvalifisere flere med erfaring fra annet arbeidsliv til å bli veiledere i skolen.

- Sikre at ungdomsskoler i områder med høy innvandrerandel sikres tilgang på minoritetsrådgiver.
- Innføre et obligatorisk yrkesfaglig valgfag på ungdomsskolen slik at alle får erfaring med yrkesfag før de skal velge videregående.
- Styrke rekrutteringstiltakene rettet mot å inspirere til yrkesfaglige utdanningsprogrammer og realfag gjennom bedre og mer samlet informasjon om studie og yrkesmuligheter, flere rollemodeller innen yrkesfag, teknologi og realfag og å legge til rette for flere rekrutteringsinitiativer sammen med partene i arbeids- og næringslivet.
- Sikre at dimensjonering av studietilbud i sterkere grad fastsettes ut fra arbeids- og næringslivets behov og tilgjengelige læreplasser, at Y-nemndenes rolle styrkes, og deres anbefalinger tillegges større vekt.

Kapittel 5 – Profesjonelle skoleeiere og god kvalitetsutvikling i skolen

- Styrke og videreutvikle oppfølgingsordningen for kommuner og skoler med vedvarende svake resultater. Hvis resultatene ikke viser tegn til bedring, bør det kunne pålegges samarbeid med kommuner som oppnår bedre skolerestater. Skolerestater handler ikke om karakternivå, men skolebidraget og inkluderer et godt læringsmiljø.
- Styrke program for kompetanseutvikling hos skoleeiere.
- Innføre krav om rektorutdanning for skoleledere og øke tilbudet av modulbasert videreutdanning for erfarne skoleledere.
- Fortsette satsingen på rektorutdanningen, blant annet ved å gjøre rektorutdanningen til et permanent utdanningsprogram.
- Innføre en plikt for skoleeiere å tilby utdanning i pedagogisk ledelse for nytilsatte skoleledere.
- Legge til rette for gode skoleledere gjennom å begrense administrative oppgaver og forvente at skoleeier bygger gode lag rundt skoleleder.
- Styrke det systematiske arbeid med

profesjonsfellesskap på tvers av klasser, skoler og kommuner.

- Kommunene bør få utarbeidet tilstandsrapporter på skolenivå og klassenivå, og sikre en åpen og god drøfting gjennom 2-trinnsbehandling.
- Styrke kompetansen innen klasseledelse gjennom et nytt videreutdanningsprogram innen ledelse for lærere
- Skoleeier bør ha konkrete strategiplaner for kvalitetsutvikling i skolen med målbare indikatorer som for eksempel færre elever på laveste mestringsnivå eller under 30 grunnskolepoeng eller forbedring i skolebidrag.

Kapittel 6 - Et kvalitetsvurderingssystem som fremmer læring og utvikling

- Innføre en nasjonal prøve i engelsk på 9. trinn.
- Kurs i bruk av nasjonale prøver for skoleeiere/skoleledere.
- Legge til rette for bruk av flere og bedre adaptive prøvesett i skolen for å også treffe både lavtpresterende og høytpresterende elever på en mer effektiv og treffsikker måte.
- Utrede forslag om en helhetlig endring i sluttvurderingssystemet:
- Beholde sentralgitt (skriftlig) eksamen som nå
- Beholde lokalgitt (muntlig/ praktisk) eksamen som nå
- Innføre en tverrfaglig prosjekteksamen med utgangspunkt i ett av de tverrfaglige temaene bærekraft, livsmestring og folkehelse, demokrati og medborgerskap.
- Innføre Bestått/Ikke bestått for lokale valgfag og beholde karakterer i de nasjonale valgfagene
- Etablere arenaer hvor profesjonen kan møtes for å diskutere vurderingsarbeid i en modell som ligner Udirs opplegg for eksamen
- Utvikle digital støtte til underveis- og standpunktvurdering

Sluttnoter

1 Utdanningsdirektoratet (2022, 21. november). Overordnet del – Grunnleggende ferdigheter. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/grunnleggende-ferdigheter/>

2 Utdanningsdirektoratet (2019, 18. november). Hva er grunnleggende ferdigheter? <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/stotte/hva-er-grunnleggende-ferdigheter/>

3 NOU 2015: 8 (2015). Fremtidens skole – Fornøyelse av fag og kompetanser. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-8/id2417001/>

4 Meld.St.28 2015-2016 (2016) Fag – Fordypning – Forståelse – En fornyelse av Kunnskapsløftet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/e8e1f41732ca4a64b003fca213ae663b/no/pdfs/stm201520160028000dddpdfs.pdf>

5 Meld. St. 21 (2020-2021). Fullføringsreformen – med åpne dører til verden og fremtiden. <https://www.regjeringen.no/contentassets/581b5c91e6cf418aa9dcc84010180697/no/pdfs/stm202020210021000dddpdfs.pdf>

6 SSB, (2020, 15. September). Grunnskolerestaters betydning for gjennomføring av videregående opplæring. <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/grunnskolerestaters-betydning-for-gjennomforing-av-videregaende-opplaering>

7 SSB (2022, 23. november). Gjennomføring i videregående opplæring. <https://www.ssb.no/statbank/table/12971/tableViewLayout1/>

8 SSB (2022, 23. november). Gjennomføring i videregående skole. <https://www.ssb.no/statbank/table/12962/tableViewLayout1/>

9 Utdanningsdirektoratet (2022, 23. november). Leseinnsats og leseferdigheter - Den internasjonale undersøkelsen PIRLS. <https://www.udir.no/tall-og-forskning/internasjonale-studier/pirls/#a166359>

10 Utdanningsdirektoratet (2017, 5. desember) PIRLS 2016: Godt nytt! <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/pirls-2016/>

11 Utdanningsdirektoratet (2020, 16. oktober). PISA 2018 – dybderapport om lesing. <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/pisa-2018-dybderapport-om-lesing/>

12 Frønes, T.S. Jensen, F. (2020). Like muligheter

til god leseforståelse - 20 år med PISA. <https://www.idunn.no/doi/book/10.18261/9788215040066-2020>

13 Frønes, T.S & Jensen, F. (2020). Like gode muligheter til god leseforståelse – 20 år med lesing i PISA. <https://www.idunn.no/doi/epdf/10.18261/9788215040066-2020>

14 Utdanningsdirektoratet (2022, 23. november). Statistikk for grunnskole – analysebrett. <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-grunnskole/analysebrett/>

15 SSB (2022). Karakterer og nasjonale prøver i grunnskolen. <https://www.ssb.no/statbank/table/07496/tableViewLayout1/>

16 SSB (2022) Karakterer og nasjonale prøver i grunnskolen. <https://www.ssb.no/statbank/table/07498/tableViewLayout1/>

17 Utdanningsdirektoratet (2022, 30. august) Høyt karaktersnitt også for årets avgangskull. <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-grunnskole/analyser/karakterer-i-grunnskole/>

18 Utdanningsdirektoratet (2022, 30. november). Matematikk og naturfag. Den internasjonale studien TIMSS. <https://www.udir.no/tall-og-forskning/internasjonale-studier/timss/#a157829>

19 Utdanningsdirektoratet (2022, 30. november). TIMSS-undersøkelsen. Norske 5. klassinger fortsetter å gjøre det bra i matematikk og naturfag. <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/norske-5.-klassinger-fortsetter-a-gjore-det-bra-i-matematikk-og-naturfag/>

20 Regjeringen.no (2015). Tett på realfag – Nasjonal strategi for realfag i barnehagen og grunnnopplæringen (2015-2019) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/tett-pa-realfag/id2435042/>

21 Rambøll (2018). Sluttrapport - Evaluering av realfagskommuner. <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/evaluering-av-realfagskommuner/>

22 Aftenposten (2015, 8.september). Innfører flere naturfagstimer. <https://www.aftenposten.no/norge/i/3QJA/innfoerer-flere-naturfagstimer>

23 Vitensenter.no (2022, 23. november). Talentsenter i realfag. <https://www.vitensenter.no/skoleleveranse/talentsenter-i-realfag/>

24 Nasjonalt senter for realfagsrekruttering (2022, 27. november). Nasjonalt senter for Realfagsrekruttering. <https://realfagsrekruttering.no/>

25 Regjeringen.no (2015). Nye kompetansekrav og videreutdanning for lærere. <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/kd/nyheter/2015/nye-kompetansekrav-og-videreutdanning-for-larere2/id2600005/>

26 Regjeringen.no (2021). 4 av 5 matematikklærere har fordypning. <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/kd/pressemeldinger/2021/4-av-5-matematikklarere-har-fordypning/id2830733/>

27 Regjeringen.no (2022, 19. april) Regjeringen stanser avskiltingen av erfarne lærere. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-stanser-avskiltingen-av-erfarne-larere/id2908796/>

28 Regjeringen.no (2018, 25. mai). Styrker tidlig innsats for de yngste skolebarna. <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/kd/pressemeldinger/2018/styrker-tidlig-innsats-for-de-yngste-skolebarna/id2602277/>

29 Utdanningsdirektoratet (2020). Hva sier forskningen om intensivopplæring? <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/intensivopplaring/>

30 Meld. St. 6 2019-2020 (2019). Tett på - tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO. <https://www.regjeringen.no/contentassets/3dacd48f7c94401ebefc91549a5d08cd/no/pdfs/stm201920200006000dddpdfs.pdf>

31 Lillejord, S.; Børte, K. & Morgan, K. (2017). STRESS I SKOLEN – en systematisk kunnskapsoversikt. <https://utdanningsforskning.no/globalassets/stress-i-skolen--en-systematisk-kunnskapsoversikt.pdf>

32 Utdanningsdirektoratet (2021). Hva sier forskningen om lekser? <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/hva-sier-forskningen-om-lekser/>

33 Utdanning.no (2022, 10. oktober). Valg av matematikk på videregående. https://utdanning.no/tema/utdanning_hjelp_og_veiledning/valg_av_matematikk_pa_videregaende

34 UiB.no (2021). Skal du velge T-matematikk. <https://www.uib.no/realfag/142089/skal-du-velge-t-matematikk>

35 Meld. St.21 2016-2017 (2017). Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-21-20162017/id2544344/>

36 Lyng, S.T & Myrvold, T. (2021). Evaluering av ny kompetansem modell Temanotat 3: Forfasen i oppfølgingsordningen for 2020-uttrekket https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/11250/2837699/r_2021_09_Evaluering%20av%20ny%20kompetansemmodell_Temanotat%203_Forfasen%20i%20oppf%C3%B8lgingsordningen%20for%202020-uttrekket.pdf?sequence=1&isAllowed=y Oslo: AFI-rapport 2021: 09

37 Utdanningsdirektoratet (2022, 23. februar). Oppfølgingsordningen for kommuner. <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/lokal-kompetanseutvikling/oppfolgingsordningen/>

38 Utdanningsdirektoratet (2022). Gode erfaringer med oppfølgingsordningen. <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/evaluering-av-ny-kompetansemmodell-forfasen-i-oppfolgingsordningen-for-2020-uttrekket-temanotat-3/>

39 Opplæringsloven (2018). Plikt til å samarbeide med barnehagen om overgangen til skolen. <https://lovdata.no/lov/1998-07-17-61/§13-5>

40 Regjeringen.no (2018). Prop. 67 L (2017-2018) Endringer i barnehageloven mv. (minimumsnorm for grunnbemanning, plikt til å samarbeide om barnas overgang fra barnehage til skole og SFO mv.). <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-67-l-20172018/id2595870/>

41 Regjeringen.no (2021). Høringsnotat - Forslag til ny opplæringslov. <https://www.regjeringen.no/contentassets/e069262e09fa47d2b8ef4ddb3d971d9e/horingsnotat-forslag-til-ny-opplæringslov-og-endringer-i-friskolelove.pdf>

42 Regjeringen.no (2021). Høringsnotat - Forslag til ny opplæringslov. <https://www.regjeringen.no/contentassets/e069262e09fa47d2b8ef4ddb3d971d9e/horingsnotat-forslag-til-ny-opplæringslov-og-endringer-i-friskolelove.pdf>

43 Utdanningsdirektoratet (2022, 28. november). Overordnet del – Demokrati og medvirkning. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/opplaringens-verdigrunnlag/1.6-demokrati-og-medvirkning/?lang=nob>

44 Dembra (2022, 28. november). Om Dembra. <https://dembra.no/no/>

45 Regjeringen.no (2021). Ekspertgruppe gir råd om hvordan skolene kan løfte kvaliteten på opplæringen. <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/>

regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/kd/pressemeldinger/2021/ekspertgruppe-gir-rad-om-hvordan-skolene-kan-lofte-kvaliteten-pa-opplaringen/id2847111/

46 Stortingets utredningsseksjon (2022). Nivådeling i ungdomsskolen.

47 Steenbergen-Hu, S., Makel, M. C. & OlszewskiKubilius, P. (2016). What One Hundred Years of Research Says About the Effects of Ability Grouping and Acceleration on K–12 Students’ Academic Achievement: Findings of Two Second-Order Meta-Analyses. Review of Educational Research Dec 2016 Vol. 86 pp 849-899

48 NOU 2016: 14 (2016) Mer å hente – Bedre læring for elever med stort læringspotensial. Kunnskapsdepartementet <https://www.regjeringen.no/contentassets/15542e6ffc5f4159ac5e47b91db91bc0/no/pdfs/nou201620160014000dddpdfs.pdf>

49 Børte, K., Lillejord, S. og Johansson, L. (2016). Evnerike elever og elever med stort læringspotensial: En forskningsoppsummering. Oslo: Kunnskapssenter for Utdanning.

50 NOU 2016: 14 (2016) Mer å hente – Bedre læring for elever med stort læringspotensial. <https://www.regjeringen.no/contentassets/15542e6ffc5f4159ac5e47b91db91bc0/no/pdfs/nou201620160014000dddpdfs.pdf>

51 NOU 2019: 3 (2019). Nye sjanser – bedre læring – Kjønnsskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp. Kunnskapsdepartementet <https://www.regjeringen.no/contentassets/8b06e9565c9e403497cc79b9fdf5e177/no/pdfs/nou201920190003000dddpdfs.pdf>

52 Statistisk sentralbyrå. (2020). Grunnskoleresultatets betydning for gjennomføring av videregående opplæring. <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/grunnskoleresultatets-betydning-for-gjennomforing-av-videregaende-opplaering>

53 Statistisk sentralbyrå (2021, 16. desember) Elevar med spesialundervisning, etter årstrinn (F) 2007-2021. <https://www.ssb.no/statbank/table/08624>

54 Statistisk sentralbyrå (2021, 26.juni) Fakta om spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning. <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/analyser/fakta-om-spesialpedagogisk-hjelp-og-spesialundervisning/>

55 Nordahl, T m.fl (2018). Inkluderende fellesskap for barn og unge. Ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging. <https://files.nettsteder.regjeringen.no/wpuploads01/blogs.dir/215/files/2018/04/INKLUDERENDE-FELLESSKAP-FOR-BARN-OG-UNGE-til-publisering-04.04.18.pdf>

56 Meld. St. 19 (2015-2016). Tid for lek og læring. <https://www.regjeringen.no/contentassets/cae152ecc6f9450a819ae2a9896d7cf5/no/pdfs/stm201520160019000dddpdfs.pdf>

57 Meld. St. 6 (2019-2020) Tett på - tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO. https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-6-20192020/id2677025/?q=overganger&ch=2#match_2

58 Regjeringen.no (2021). Høyriing Forslag til ny opplæringslov og endringer i friskolelova. <https://www.regjeringen.no/contentassets/e069262e09fa47d2b8ef4ddb3d971d9e/horingsnotat-forslag-til-ny-opplæringslov-og-endringer-i-friskolelove.pdf>

59 SSB (2021) Elevar i grunnskolen. <https://www.ssb.no/utdanning/grunnskoler/statistikk/elevar-i-grunnskolen-tabell-4>.

60 Innst. 344 L (2014-2015). Endringer i privatskolelova mv. (nytt navn på loven, nye godkjenningssgrunnlag m.m) <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2014-2015/inns-201415-344/?lvl=0>

61 Regjeringen.no (2015). Foreslår ny friskolov. <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/kd/nyheter/2015/foeslar-ny-friskolelov/id2403914/>

62 Enspire.no (2022, 14. november) Enspire læreplan. <https://www.enspire.no/laereplan>

63 Hurdalsplattformen (2021) Hurdalsplattformen. <https://www.regjeringen.no/contentassets/cb0adb6c6fee428caa81bd5b339501b0/no/pdfs/hurdalsplattformen.pdf>

64 Innst. 404 L (2021-2022). Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Endringer i friskolelova (nytt navn på loven og oppheving av to godkjenningssgrunnlag) <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2021-2022/inns-202122-404/?all=true>

65 Meld. St. 22 (2010-2011) Motivasjon – Mestring – Muligheter. Kunnskapsdepartementet <https://www.regjeringen.no/contentassets/0b74cdf7fb4243a39e249bce0742cb95/no/pdfs/stm201020110022000dddpdfs.pdf>

66 Dæhlen, M. & Eriksen, I.M. (2015) “Det tenner en gnist” Evaluering av valgfagene på ungdomstrinnet”. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. (NOVA Rapport 2/2015) <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/5084/NOVA-Rapport-2-15-Evaluering-av-valgfagene->

nett.pdf?sequence=1&isAllowed=y

67 Utdanningsdirektoratet (2021, 23. november) Over halvparten av elevane tek eit av dei tre mest populære valfaga. <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-grunnskole/analyser/valfag-pa-ungdomstrinnet/>

68 Utdanningsdirektoratet (2020, 14. august) Opplæring i valgfag på ungdomstrinnet. <https://www.udir.no/regelverkstolkninger/opplaring/Innhold-i-opplaringen/opplaring-i-valgfag-pa-ungdomstrinnet/>

69 Dæhlen, M. & Eriksen, I.M. (2015), S.13. "Det tenner en gnist" Evaluering av valgfagene på ungdomstrinnet" Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. (NOVA Rapport 2/2015). <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/5084/NOVA-Rapport-2-15-Evaluering-av-valgfagene-nett.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

70 Regjeringen.no (2020) Nå fornyer regjeringen valgfagene i ungdomsskolen. <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/kd/pressemeldinger/2020/na-forny-regjeringen-valgfagene-i-ungdomsskolen/id2686736/>

71 Nordahl, T.; Sunnevåg, A.K.; Løken, G. (2011) «Det er fedt» Evaluering av det frivillige 10. skoleår i Danmark. Kunnskapsdepartementet. https://brage.inn.no/inn-xmlui/bitstream/handle/11250/133956/rapp02_2011.pdf?sequence=1&isAllowed=y

72 Meld. St. 6 (2019-2020) Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO. https://www.regjeringen.no/no/no/dokumenter/meld.-st.-6-20192020/id2677025/?q=overganger&ch=2#match_2

73 Ung 11 (2022, 14. november). Ung 11. <https://www.drammen.kommune.no/tjenester/skole/ung-11/>

74 Utdanningsdirektoratet (2022, 10. februar). Fortsatt godt læringsmiljø, men skolehverdagen er påvirket av pandemien. <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/analyser/fortsatt-godt-laringsmiljo-men-skolehverdagen-er-pavirket-av-pandemien/>

75 Wendelborg, C.; Utmo, I. (2022) Elevundersøkelsen 2021 – Analyse av Utdanningsdirektoratets brukerundersøkelser. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS https://www.udir.no/contentassets/42d57ae6bddb4a12b0b5387b3e665299/elevundersokelsen-2021_hovedrapporten_ntnusamforsk_2022.pdf

76 Bakken, A. (2022) Ungdata 2022 – nasjonale

resultater. Oslo: Velferdsforskningsinstituttet NOVA OsloMet - storbyuniversitetet <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/11250/3011548/NOVA-rapport-5-2022.pdf?sequence=5&isAllowed=y>

77 Læringsmiljøsenderet, UiS (2019, 22. oktober). Halvparten av elevene kjeder seg på skolen. <https://www.uis.no/nb/laringsmiljosenteret/skole/dette-vet-vi-om-motivasjon-og-laerelyst#/>

78 Samdal, O. m.fl (2020). Barn og unges helse og trivsel – forekomst og sosial ulikhet i Norge og Norden. Bergen: Universitetet i Bergen <https://filer.uib.no/psyfa/HEMIL-senteret/HEVAS/HEVAS%20rapport%202020%20%28V4%29.pdf>

79 Læringsmiljøsenderet (2020, 9. oktober). Livsmestring inn i skolen – hva nå? <https://www.uis.no/nb/laringsmiljosenteret/livsmestring-inn-i-skolen-hva-na>

80 Læringsmiljøsenderet (2022, 14. november). Resilient – forskningsprosjekt knyttet til undervisningsopplegget ROBUST. <https://www.uis.no/nb/laringsmiljosenteret/forskningsprosjektet-resilient>

81 Lovdata (2022). Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa. <https://lovdata.no/lov/1998-07-17-61/§11-2>

82 Forente nasjoner (1989). FNs konvensjon om barnets rettigheter, artikkel 12. <https://www.fn.no/om-fn/avtaler/menneskerettigheter/barnekonvensjonen>

83 Telhaug, A.O. & Mediås, O.A. (2003) S.229. Grunnskolen som nasjonsbygger – fra statspietisme til nyliberalisme. Abstrakt forlag

84 Solhaug, T. & Børhaug, K. (2012) Skolen i demokratiet – demokratiet i skolen. Universitetsforlaget

85 Harjo, M. (2019) Elevråd, demokrati og medborgerskap - En case-studie av elevrådets praksis, formål og funksjoner. <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/70568/1/Martine-Harjo--SDID4009.pdf>

86 Bungum, B. & Buland, T. (2009). Tid for elevmedvirkning? En undersøkelse av elevrådsarbeid i ungdomsskoler og videregående skoler. https://www.sintef.no/globalassets/upload/teknologi_og_samfunn/gsu/tid-for-elevmedvirkning.endelig-rapport.pdf

87 Utdanningsdirektoratet (2022, 10.februar). Elevundersøkelsen 7. trinn og 10. trinn - læringsmiljø. <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-grunnskole/resultater-fra-elevundersokelsen-pa-7.-og-10.-trinn/elevundersokelsen-laringsmiljo/>

88 Wendelborg, C. (2021). Analyser av indekser på Skoleporten 2020. <https://samforsk.no>

no/uploads/files/analyser-av-indekser-pa-skoleporten-2020.pdf NTNU Samfunnsforskning

89 Utdanningsdirektoratet (2022, 19.oktober) Midlertidige fraværsregler gav lavt fravær også i 2021–22 <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/analyser/fravaer-i-skolearet/>

90 Regjeringen.no (2019, 8. oktober). Hver sjuende elev på 10. trinn er borte fra skolen mer enn tre uker. <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/kd/pressemeldinger/2019/hver-sjuende-elev-pa-10.-trinn-er-borte-fra-skolen-mer-enn-tre-uker/id2672794/>

91 Havik, T. (2018). Skolefravær - Å forstå og håndtere skolefravær og skolevegring. Oslo: Gyldendal Akademisk

92 Utdanningsnytt.no (2021, 18.mai). Frykter at flere har fått skolevegring. <https://www.utdanningsnytt.no/hjemmeundervisning-korona-psykisk-helse/frykter-at-flere-har-fatt-skolevegring/284922>

93 Dagsavisen (2022, 1. mars). Helsesykepleiere frykter en bølge av mer skolevegring. <https://www.dagsavisen.no/nyheter/2022/03/01/helsesykepleiere-frykter-en-bolge-av-mer-skolevegring/>

94 Ingul, J.M. (2014). Anxiety and Social Phobia in Norwegian Adolescents: Studies of risk factors, school absenteeism and treatment effects. <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/271292>

95 Læringsmiljøsenderet (2022, 14. november). Skolevegring: Hva kan lærere gjøre? <https://www.uis.no/nb/laringsmiljosenteret/skolevegring-hva-kan-laerere-og-foresatte-gjore>

96 Parr, G.H. m.fl (2021). Skolen etter koronapandemien – et løft for trivsel og læring. https://www.regjeringen.no/contentassets/637a7dd9f97b42c49eab111a0fce074e/taptlaring_raport_tiltak_a4_final.pdf

97 SSB (2018). Karakterer og grunnskolefravær kan påvirke fraværet i videregående. <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/karakterer-og-grunnskolefravaer-kan-pavirke-fravaeret-i-videregaende-2018-08>

98 Utdanningsdirektoratet (2022, 30. november). 6 000 færre ungdommar i oppfølgingstenesta enn for 10 år sidan. <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-videregaende-skole/analyser/ungdom-i-oppfolgingstjenesten/>

99 Regjeringen.no (2021). Høringsnotat - Forslag til ny opplæringslov <https://www.regjeringen.no/>

contentassets/e069262e09fa47d2b8ef4ddb3d971d9e/horingsnotat-forslag-til-ny-opplaringslov-og-endringer-i-friskolelove.pdf

100 Mjaavatn, P.E. & Frostad, P. (2018). "Det er veldig sann at det er et valg for livet." <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/2593799> Oslo: Fagbokforlaget

101 Holen, S. (2014). Utdanningvalg i overgangen fra ungdomsskole til videregående opplæring. <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2358886/NIFUarbeidsnotat2014-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y> NIFU Arbeidsnotat 6/2014

102 Stortingets utredningsseksjon (2022). Karriereveiledning – et kunnskapsgrunnlag. Oslo: Stortinget.

103 Buland, T.; Mordal, Siri. & Mathisen, I.H. (2020). Utdannings- og yrkesrådgiving og sosialpedagogisk rådgiving i norsk skole anno 2020. Trondheim: NORCE og NTNU Samfunnsforskning. https://www.utdanningsforbundet.no/globalassets/var-politikk/publikasjoner/eksterne-rapporter/radgivning-i-norsk-skole-anno-2020_sintef_norce.pdf

104 NOU 2016: 7 (2016) Norge i omstilling – karriereveiledning for individ og samfunn. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-7/id2485246/>

105 NOU 2019: 3 (2019). Nye sjanser – bedre læring – Kjønnforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-3/id2627718/?ch=5#KAP15-8>

106 IMDI.no (2022). IMDi minoritetsrådgivere på ungdomsskoler og videregående skoler. <https://www.imdi.no/revidert-mandat-for-imdis-fagteam-for-forebygging-av-negativ-sosial-kontroll-og-aresrelatert/minoritetsradgivere-pa-ungdomsskoler-og-videregaende-skoler/>

107 SSB (2020, 9. november). Framskrivninger av arbeidsstyrken og sysselsettingen etter utdanning mot 2040. <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/framskrivninger-av-arbeidsstyrken-og-sysselsettingen-etter-utdanning-mot-2040>

108 Regjeringen.no (2021). Videre vekst og kvalitet – strategi for høyere yrkesfaglig utdanning. https://www.regjeringen.no/contentassets/73bad6b273184a5b9d41f7da9db50e4a/no/pdfs/strategi_yrkesfaglig-utdanning_kd.pdf

109 Regjeringen.no (2022, 16. mars) Flere elever vil gå yrkesfag. <https://www.regjeringen.no/no/no/aktuelt/sokertall-vgo/id2904229/>

110 NITO.no (2022, 27. november). Startskudd for Jenter og teknologi. <https://www.nito.no/>

aktuelt/2022/10/jenter-og-teknologi-2022/

111 NOU 2019: 19 (2019). Jenterom, gutterom og mulighetsrom – likestillingsutfordringer blant barn og unge. <https://www.regjeringen.no/contentassets/efa97f020331439a8adbb84dd90ab426/no/pdfs/nou201920190019000dddpdfs.pdf>

112 Ekspertgruppen for skolebidrag (2021). En skole for vår tid. https://www.regjeringen.no/contentassets/0f38964bb67f4259b74967911799bdac/en-skole-for-var-tid_v5.pdf

113 Nordahl, T.; Gustavsen, A.M.; Myhr, L.A.; Nordahl, S.Ø.; Stranger-Johannessen, E. & Løken, G.H. (2021). Skoleutvikling i 22 kommuner – Evalueringsrapport for Kultur for læring. https://brage.inn.no/inn-xmlui/bitstream/handle/11250/2836851/Skriftserien24_21_Online.pdf?sequence=1&isAllowed=y

114 Fullan, M. & Quinn, J. (2016). Coherence making - How leaders cultivate the pathway for school and system change with a shared process. http://jeromedelisle.org/yahoo_site_admin/assets/docs/Fullan_Quinn.341102634.pdf

115 Opplæringsloven (2022, 27. november). Kapittel 13. Ansvar til kommunen, fylkeskommunen og staten. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61#KAPITTEL_15

116 Langfjæran, D.; Jøsendal, S. & Karlsen, Ø.G. (2009). Kom nærmere! Sluttrapport fra FoU-prosjektet "Hvordan lykkes som skoleeier?". <https://docplayer.me/27257-Kom-naermere-sluttrapport-fra-fou-prosjektet-hvordan-lykkes-som-skoleeier-om-kommuner-og-fylkeskommuners-arbeid-for-a-oke-elevenes-laeringsutbytte.html>

117 Robinson, V. M. (2011). Student-centered leadership. San Francisco: Jossey-Bass.

118 Meld. St. 31 (2008-2008). Kvalitet i skolen. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=39305>

119 Aamodt, P.O.; Hybertsen, I.D.; Røsdal, T.; Stensaker, B.; Caspersen, J. & Federici, R.A. (2019) Evaluering av den nasjonale rektorutdanningen 2015-2019. <https://samforsk.brage.unit.no/samforsk-xmlui/bitstream/handle/11250/2635777/Rektorutdanningen%2b2015-2019%2bWEB17178.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

120 Utdanningsdirektoratet (2017) Kvalitetsgjennomgang prøvefeltet (2017) - et brukerinnviktsprosjekt. <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/prover-i-fagfornyelsen/del-1-nytte-og-bruk->

av-ulike-prover/#2.1-kvalitetsgjennomgang-provefeltet-2017--et-brukerinnviktsprosjekt

121 Bergesen, H.O. (2006). Kampen om kunnskapsskolen. Oslo: Universitetsforslaget AS

122 Soria Moria-erklæringen (2005). Plattform for regjeringssamarbeidet mellom AP, Sv og Sp 2005-2009. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/smk/vedlegg/2005/regjeringsplattform_soriamoria.pdf

123 EMU.no (2022, 29. november). Prosjektopgaven. <https://emu.dk/grundskole/dansk/prosjektopgaven>

124 Meld. St. 21 2016-2017 (2017). Lærlyst - tidlig innsats og kvalitet i skolen. <https://www.regjeringen.no/contentassets/71c018d2f5ee4f7da7df44a6aae265bc/no/pdfs/stm201620170021000dddpdfs.pdf>

125 Utdanningsdirektoratet (2022, 28. november). Overordnet del – Prinsipper for læring, utvikling og danning. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/?lang=nob>

126 Utdanningsdirektoratet (2022, 28. november). Overordnet del – Prinsipper for læring, utvikling og danning. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/?lang=nob>

127 E24.no (2021 11. Juni) Ferd gir to millioner til talentsenter: – Kan potensielt endre 600 liv. <https://e24.no/naeringsliv/i/86ngLw/ferd-gir-to-millioener-til-talentsenter-kan-potensielt-endre-600-liv>

128 Utdanningsdirektoratet (2022, 23. november). Intensiv opplæring for elever fra 1.-4. årstrinn – Bakgrunn. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/tilpasset-opplaring/intensiv-opplaring/1/>

129 Erna Solbergs blogg (2022). Ja til bedre lekser. <https://erna.no/2022/07/06/ja-til-bedre-lekser/>

130 Ungdomsrådet i Askøy og Bømlo (2022). Oppsummering oppstartssamling ungdomsrådsarbeidet 2022-2023. https://www.bomlo.kommune.no/_f/p1/i49e4f7ce-0ad8-4aa9-a638-4357573a0ff2/oppsummering-oppstartssamling-2022.pdf

131 ENT3R (hentet 28.11.2022). ENT3R, for foreldre. <https://ent3r.no/foreldre>

132 Bjørnset, M; Gunnes, T; Kindt Takvam, M; Kirkebøen, Lars J; Lindenskov, L; Rogstad, J; Rønning, M (2020). Måltrett og tilrettelagt matematikkundervisning for elever som presterer svakt i matematikk. Resultater fra et randomisert kontrollert forsøk på 8. trinn og videregående skole i Oslo. Oslo: Statistisk sentralbyrå. https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/411961?_ts=1702f2cb118

133 Kirkebøen, L.J.; Gunnes, T.; Rønning, M.; Lindenskov, L. (2021) Nivådeling i skolen kan gi mer læring. Aftenposten, leserinnlegg. <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/Ep3x1a/nivaadeling-i-skolen-kan-gi-mer-laering>

134 Oslo Kommune (2022. 29. november) Tjuvstart på videregående - <https://www.oslo.kommune.no/skole-og-utdanning/videregaende-skole/tjuvstart-pa-videregaende/#toc-1>

135 Brennfjell ungdomsskole (2022, 29. november) Forsert løp. <https://brannfjell.osloskolen.no/fagtilbud/satsingsomrader/forsert-loep/>

136 NOU 2019: 3 (2019) Nye sjanser – bedre læring – Kjønnforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp. Kunnskapsdepartementet <https://www.regjeringen.no/contentassets/8b06e9565c9e403497cc79b9fdf5e177/no/pdfs/nou201920190003000dddpdfs.pdf>

137 NRGU (2022. 29. november) Informasjon om NRG-U - <https://nrg.no/index.php?pageID=407>

138 Enspire Norge (2022, 28. november). Enspire - læreplan. <https://www.enspire.no/laereplan>

139 Ski Ungdomsskole (2022, 29. November). valgfag 9. trinn -skoleåret 2020/2021

140 Aftenposten (2018, 12. Februar). Elevene i ungdomsskolen får praktisk håndverksfag som nytt valgfag. <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/gP6wKq/elevene-i-ungdomsskolen-faar-praktisk-haandverksfag-som-nytt-valgfag>

141 Budstikka (2019, 16. mai). Fjortiser får velge håndverk på skolen. <https://www.budstikka.no/fjortiser-far-velge-handverk-pa-skolen/s/5-55-856299>

142 Molde Kommune (2022). Nytt tilbud til unge realfagsspirer. <https://www.molde.kommune.no/aktuelt/nytt-tilbud-til-unge-realfagsspirer.35354.aspx>

143 Efterskoleforeningen (2022, 2. november). Tall og analyse https://www.efterskolerne.dk/da/Om-efterskoleforeningen/Tal_og_analyser

144 Eferskoleforeningen (2022, 19. mai). Efterskolen ruster unge bedre til ungdomsuddannelse. <https://www.efterskolerne.dk/Aktuelt/Nyheder/Maj2022/Efterskolen-ruster-unge-bedre-til-ungdomsuddannelse>

145 Ung 11 (2022). Ung 11. <https://www.drammen.kommune.no/tjenester/skole/ung-11/>

146 Kuben videregående (2022, 16. august). 11. grunnskoleår (OTGR) <https://kuben.vgs.no/fagtilbud/alternative-lop/11.-grunnskolear/>

147 Utdanningsdirektoratet (2022, 14. november). Overordnet del - Folkehelse og livsmestring. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/tverrfaglige-temaer/folkehelse-og-livsmestring/?lang=nob>

148 ROBUST, Indre Østfold (2022, 28. november). Robust ungdom. <http://www.robustungdom.no/>

149 Dale Oen Academy (2022, 30. november). Dale Oen Academy. <https://www.youexplore.no/academy>

150 Produksjonsskulane (2022, 28. november). Kva er ein produksjonsskule? <https://www.produksjonsskulane.no/>

151 Viken Fylkeskommune (2020). Det er bare å ta av seg hatten for skoleprosjektet i Vikersundbakken. <https://viken.no/aktuelt/arkivnyheter/per-bergerud-det-er-bare-a-ta-av-seg-hatten-for-skoleprosjektet-i-vikersundbakken.59398.aspx>

152 Skolelederforbundet (2022, 30. mai). Det viktigste er å gripe inn tidlig. <https://www.skolelederforbundet.no/det-viktigste-er-a-gripe-inn-tidlig/>

153 Lovdata (2022, 25. november). Forskrift til opplæringslova - Kap 22 retten til nødvendig rådgivning. https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724/KAPITTEL_26#KAPITTEL_26

154 Lovdata (2022, 25. november). Forskrift til opplæringslova - Kap 22 retten til nødvendig rådgivning. https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724/KAPITTEL_26#KAPITTEL_26

155 Jenter og teknologi (2022, 29. november) Jenter og teknologi. <https://jenterogteknologi.com/>

156 Utdanningsnytt.no (2022). Vardheia ungdomsskole er bygget som en yrkesfaglig skole med verksteder, storkjøkken og restaurant. <https://www.utdanningsnytt.no/hovedsak-praktisk-undervisning-ungdomsskole/wardheia-ungdomsskole-er-bygget-som-en-yrkesfaglig-skole-med-verksteder-storkjokken-og-restaurant/308608>

157 Utdanningsdirektoratet (2022). Skoleledere er svært fornøyde med rektorutdanningen. <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/etter-og-videreutdanning/rektor/skoleledere-er-svart-fornoyde-med-rektorutdanningen2/>

158 Utdanningsdirektoratet (2022, 27. november). Kort om rektorutdanningen. <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/etter-og-videreutdanning/rektor/kort-om-rektorutdanningen/>



Lær mer om Høyres politikk på
hoyre.no og i sosiale medier.

Du kan kontakte oss på
hoyre.postmottak@stortinget.no
Telefon: (+47) 23 31 33 45